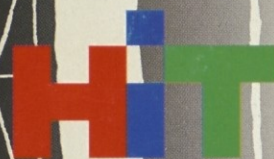
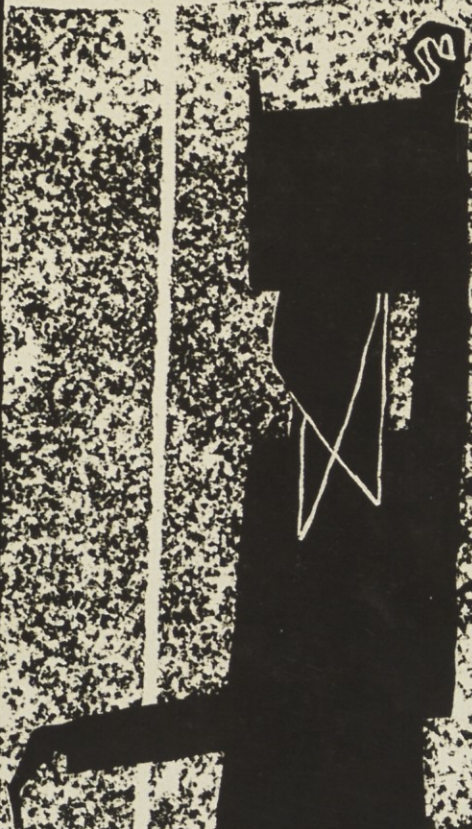

Kras

Hoteli Igralnice Turizem

mobitel

SLOVENSKI OPERATER NMT & GSM

PETROL

Slovenska naftna družba

SLOVENIJA

Domov v Evropi.

Telekom Slovenije

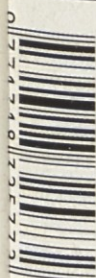
Revijo Kras podpirajo

V NJENIH PRIZADEVANJIH ZA OHRANITEV
NAŠE NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

Junij 2000 št. 40 cena 600 SIT

ISSN 1318-3257

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

Novo tisočletje

Nova renesansa

v grafiki

DELO*tiskarna*

info@delo-tiskarna.si

SE VAM NE ZDI, DA POTROŠITE PREVEČ DENARJA ZA ONESNAŽEVANJE OKOLJA?

Zrak, ki ga dihamo, je pogosto močno onesnažen. Tudi zato, ker v Sloveniji za ogrevanje še vse preveč uporabljamo okolju škodljiva trdna goriva. Toda vaša stara

peč lahko kmalu postane črna preteklost. Izkoristite ugodna posojila za okolju prijazno in udobno ogrevanje!

Ekološki razvojni sklad Republike Slovenije ponuja ugodna posojila vsem prebivalcem Slovenije, ki bi radi prešli na uporabo čistejših goriv ali obnovljivih virov energije. Da bi omejili onesnaževanje okolja in si hkrati zagotovili udobno ogrevanje, vam predlagamo uvodbo ogrevalnega sistema na daljinsko ogrevanje, plin, kurilno olje, toplotno črpalko, sončno energijo in delno obnovljive vire energije. Za namestitev naštetih vrst ogrevanja so vam na voljo ugodna posojila.

Odločite se za čisto okolje!

Posojila za okolju prijazno ogrevanje in vse informacije so na voljo v naslednjih bankah:

Nova kreditna banka Maribor,

Dolenjska banka,

Gorenjska banka,

Banka Koper,

Bančna skupina NLB:

- Banka Domžale,

- Banka Zasavje,

- Koroška banka,

- Pomurska banka,

- Splošna banka Velenje,

Dodatne informacije:

Ekološki razvojni

sklad RS,

telefon:

01 / 241 48 20

[http:// www.ekosklad.si](http://www.ekosklad.si)

zamenjajte vir energije!

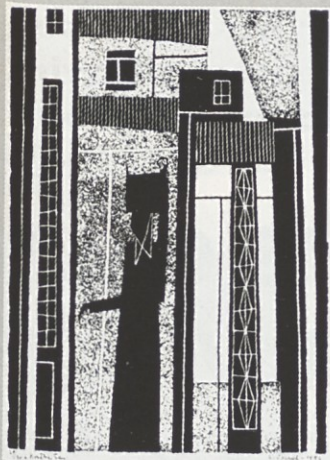
KRAS

Sočno, sveže, v novi obleki!

Šest
različnih,
s tradicijo
dobrega
prepojenih
narezkov.

Prvi v Sloveniji smo embalažo oblikovali tako, da omogoča preprosto odpiranje. Tanko narezane rezine se med seboj ne lepijo, priprava okusnih narezkov je hitra in enostavna. In kar je najpomembnejše, narezani izdelki, embalirani v kontrolirani atmosferi, popolnoma ohranjajo kakovost.

MEDIA CARSO

Telefoni revije Kras:

061/121-46-95

061/121-46-90

067/766-02-90

Fax:

061/121-46-95

067/766-02-91

Kras, revijo o Krasu in krasu,
izdaja podjetje MediaCarso, d.o.o.,
Rimska cesta 8, 1000 Ljubljana
Telefon: +386-61/121-46-95,
+386-61/121-46-90;
fax: +386-61-121-46-95, +386-67/766-02-91
E-mail: mediacarso@eunet.si

Glavni urednik: Lev Lisjak
Odgovorna urednica: Ida Vodopivec-Rebolj
Naslov: uredništvo revije Kras, p.p. 17,
6223 Komen; telefon: +386-67/766-02-90
Maloprodajna cena 600 SIT, 4,00 EUR,
5,00 \$, 7,00 DEM in 6.500,00 Lit.;

naročnina za šest zaporednih izdaj s poštno
dostavo na naročnikov naslov v Sloveniji
4.000,00 SIT, s poštno dostavo
na naročnikov naslov v tujini
7.000,00 SIT, 30,00 EUR, 60,00 \$,
80,00 DEM ali 80.000 Lit

Davčna št.: 36139327
Žiro račun: 50100-603-43117
Devizni račun pri NLB, podružnici Center:
900-27620-91455/0

Tisk: Delo-Tiskarna, Ljubljana
Fotografije: Fotoagencija MediaCarso
Nenaročenih rokopisov in fotografij
uredništvo ne vrača - Brez izdajateljevega
pisnega dovoljenja ponatis ali kakršno koli
povzemanje objavljenih prispevkov iz
revije Kras ni dovoljeno.

Po mnenju Urada vlade R Slovenije za
informiranje št. 23/142-92 od 27.5.1993
sodi revija Kras s prilogami med proizvodov
informativne narave, za katere se plačuje
DDV po 8-odstotni stopnji.

Mednarodna standardna serijska številka:
ISSN 1318-3257.

Organizacija tiska:
K Korotan Ljubljana d.o.o.

Revijo Kras sofinancirata
Ministrstvo za okolje in prostor
in Ministrstvo za kmetstvo, gozdarstvo

Slika na naslovnici:

Kraška žena, 1956
grafika nedavno umrlega
slikarja in grafika Lojzeta Spacala,
pokopanega v Škrbini

Vseбина

JUNIJ 2000, ŠT. 40

Zoran Kržišnik	ZADNJE ČASE JE SPACAL VIDEL PREDVSEM ŠE BRILJANTNO BELINO KRAŠKEGA KAMNA	4
Marijana Jazbec v pogovoru z Ido Vodopivec-Rebolj	NA KRASU SEM PODEDOVALA VELIKO BOGASTVO	6
Aleš Praček	LIPICANSKI KONJ - LIPICANEC	12
Borut Lozej	POPLAVE V ŠKOCJANSKIH JAMAH	18
Maksimilijan Lenarčič	TAKŠNA KOT JE DEŽELA, TAKŠNI SO LJUDJE	24
Zavod za ekologijo Narava 2001	PARK ZA BLAGINJO LJUDI IN OHRANITEV NARAVE	26
Nadja Prihavec	"OD NAVDUŠENJA BO ODMEVALO KRAŠKO KAMENJE"	20
Gabrijela Rebec-Škrinjar	ŠOPKI BEDENIC ZA POL LIRE	28
Tanja Renner - Lara Jogan	ŠKUPNA RAZVOJNA VIZIJA KRASA	30
Katja Cimperman - Anton Marn	PRISPEVEK ZA OHRANITEV IN RAZVOJ ŠTANJELOVE STAVBNE DEDIŠČINE - II	32
Vanja Debevec	REKA - OD SNEŽNIKA DO MORJA	24
OŠ Podgora, Kuteževo	SPODBUJAMO OTROKE, DA BODO SKRBELI ZA ČISTO IN ZDRAVO OKOLJE	35
OŠ Dragotin Kette, I. Bistrica	ŽE VRSTO LET Z VISOKIMI UVRSTITVAMI	40
OŠ Anton Žnideršič, I. Bistrica	ZA SIMBOL SMO IZBRALI ČEBELO	46
OŠ dr. Bogomir Magajna, Divača	ŽIVETI ZDRAVO, BOLJŠE, LEPŠE	47
COŠ Pinko Tomažič, Trebče	ŠOLA OHRANJA JEZIKOVNO, KULTURNO IN NARAVNO DEDIŠČINO	48
Združeni šolski zavod Devin	NE SAMO ŠOLA - TUDI POMEMBEN PROSTOR ZA DRUŽENJE	52
Erna Dibitonto	KRAS JE KRASEN, OHRANIMO GA!	54
Agencija Kras	MEDICINSKI CENTER VID	56
...	NAJSODOBNEJŠI ZDRAVSTVENI CENTER	58
Boris Pahor	VELIKO POŽRTVOVALNEGA DELA ZAHTEVA TAKO SIJAJNA PUBLIKACIJA, KOT JE REVIIJA KRAS	59
Agencija Kras	SMRT SLOVENSKE PRIMADONE	62
Agencija Kras	ZA VIHARNIKOM ŠE VELIKI VIHARNIK	64
...	BORZA NEPREMIČNIN	65

Povabilo

Na slovesnosti ob stoti obletnici rojstva umetnika konstruktérja Avgusta Černigoja v Lipici smo se srečali s slikarjem in grafikom Lojzeto Spacalom. Izrazil je željo, naj bi ga - podobno kot Srečka Kosovela in Avgusta Černigoja - obširneje predstavili v reviji Kras.

Odgovorna urednica revije Kras se je z umetnikom Lojzeto Spacalom nekajkrat pogovarjala o njegovem življenju in umetniškem ustvarjanju - zlasti v zvezi s Krasom - na njegovi domačiji v Škrbini. V okolju kraške domačije in v umetnikovem ateljeju je nastal zapis, ki razkriva Spacalovo življenje v mladih letih ter njegove poglede na likovno umetnost in njegov odnos do Krasa.

Da bi mogli v reviji Kras predstaviti Lojzeta Spacala kar se da celovito kot človeka in kot likovnika, vabimo k sodelovanju. Vabimo umetnikove prijatelje in znance ter njegove sodobnike, ki se ukvarjajo z likovno zgodovino in s kritiko ali z razstavno dejavnostjo. Želeli bi dobiti pisne prispevke o lastnem doživetju Lojzeta Spacala, o druženju in srečanjih z njim, o njegovem življenju, ki javnosti še ni poznano, o slikarjevem umetniškem delu, o njegovem ustvarjanju v domačem ateljeju v Trstu, v ateljeju na Puntì v Piranu in v domačiji v Škrbini, o njegovem prizadevanju za ohranitev avtentičnosti kraške arhitekture, o srečanjih z umetnikom na razstavah, itn.!

Za nadrobnejši dogovor vas prosimo, da pokličete po telefonu odgovorno urednico Ido Vodopivec-Rebolj na št. 01-425-14-22 ali 05-766-02-90!

Uredništvo

**Nagovor na žalni seji
v gradu Štanjel pred umetnikovim
pogrebom v Škrbini**

ZADNJE ČASE JE SPACAL VIDEL PREDVSEM ŠE BRILJANTNO BELINO KRAŠKEGA KAMNA

Zoran Kržišnik

Ko smo prisiljeni posloviti se od človeka in umetnika, ker se je njegova življenjska pot iztekla, občutimo hkrati skledo bolečino slovesa in neustavljivo željo, da bi v sebi ohranili njegovo podobo, zvok njegovega glasu, stisk njegove roke; predvsem pa vse tisto, kar nam je dal in pomenil.

O človeku Lojzetu Spacalu lahko brez zadržkov rečem, da mi je bil prijatelj. Desetletja se je to prijateljstvo razvijalo in krepilo; vsak vnovični osebni stik ga je utrjeval in dodajal nove kvalitete. Od začetnega občudovanja njegovega umetništva s spoštljive razdalje do pristrčnega odnosa, ko mi je mojster - mlajšemu po letih in izkušnjah - na široko odprl vrata v zakladnico svojih človeških kvalitet in umetniških stremeljenj, je vse bolj naraščal v meni občutek, da mi je dano biti sodobnik velike umetnosti, zvravnega bojevnika proti družbenim krivicam, ki jih je siromašni otrok in nato težaški delavec sprva občutil na lastni koži in nato kot priznan in cenjen umetnik znova in znova kot klic in opomin zapisal v svojih delih. Odzival se je na vsako nacionalno bolečino, naj jo je zaznal kjerkoli po svetu, z jasnimi spoznanjem, da strahote, ki se dogajajo v oddaljeni Južni Ameriki, zadajajo krvave rane vsemu človeštvu in prizadevajo enako delavce v tržaskih ladjedelnicah kot kmeta na skopih

kraških njivah ali umetnika v njegovem ateljeju; da so - skratka - bolečina in odgovornost vsakogar izmed nas.

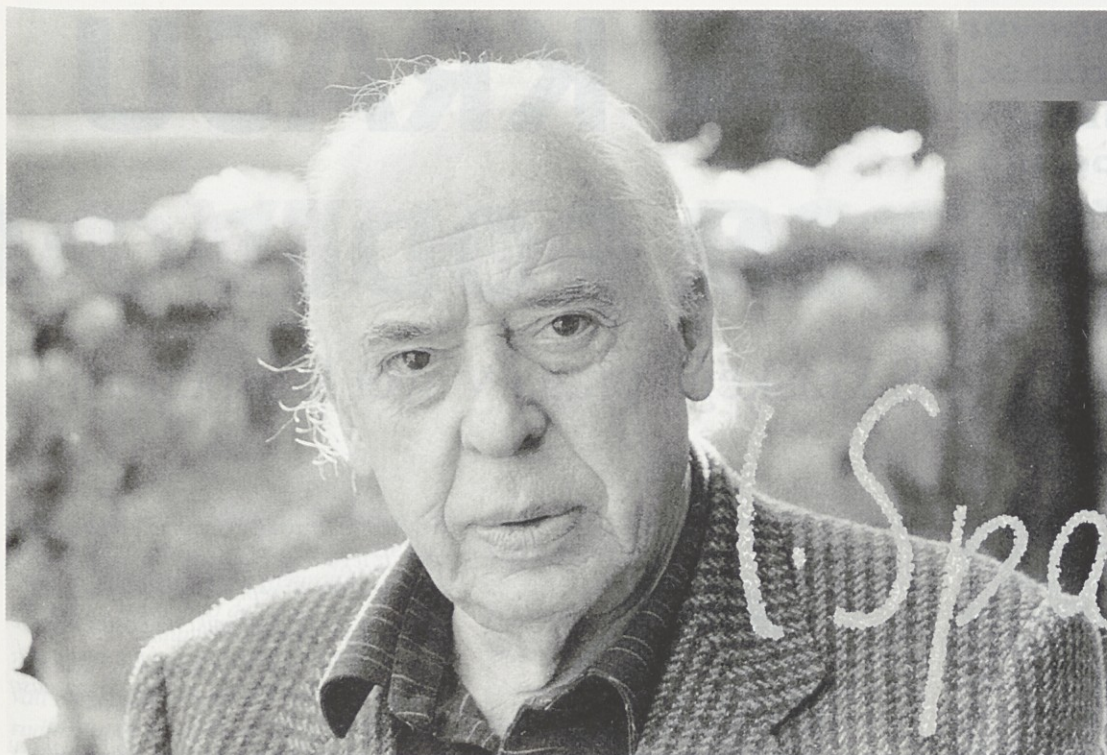
Manjkal nam bo Spacalov svareči glas. Slovenska kakor italijanska pa tudi svetovna likovnost je izgubila z njim enega izmed redkih ustvarjalcev, ki je znal svojo angažiranost preliti v vrhunsko umetnost...

In tu smo pri tistem, česar kratkotrajnost človeškega življenja ne more uničiti in kar ni podvrženo begotnosti človeškega spomina pri delih umetnika Lojzeta Spacala in pri njegovem vplivu na ustvarjalnost mlajših umetniških rodov. Številne občasne razstave - zadnja prav v času, ko je umetnik umrl - v ljubljanski Moderni galeriji in stalne zbirke Spacalovega opusa, denimo veličastna v gradu v Štanjelu, vsak hip znova vzradostijo oko in hkrati zapuščajo trajno sled v opazovalčevi duševnosti, kakor so tudi zaznamovale velik trenutek v svetovni likovni umetnosti. Rečeno s frazo, ki to pot izpoveduje dejstvo: odprle so nova obzorja likovnega ustvarjanja.

Seveda pri tem teče beseda o zadnjih desetletjih Spacalovega delovanja, o stvaritvah dozorelega umetnika... Nobena Spacalova ustvarjalna faza pri tem nikakor ni zanemarljiva. Zelo zgodaj, skoraj takoj po začetnem iskanju - kamor šteje do neke mere tudi že vse obdobje njegovega tako imenovanega magičnega realizma - se je

V SPOMIN

tako s svojimi tržaškimi mestnimi vedutami v lesorezu, kot s slikami, ki so upodabljale primorskega kraškega delovnega človeka, uvrstil v mogočno skupino svojih bližnjih umetniških rojakov Vena Pilon, Avgusta Černigoja, Zorana Mušiča, Rika Debenjaka, precej mlajšega Vladimirja Makuca in še mlajših Adriane Maraž, Jožeta Spacala, Zvesta Apollonija, Zore Skerk, Klavdija Palčiča in še koga; samih ostro profiliranih umetnikov, ki so vsak iz svojega zornega kota vnesli v slovensko likovno umetnost pridih Mediterana. Toda pravo veličino je dosegel, ko je zase in za nas odkril svojevrstne lepote in pomenljivost Krasa in v nekem smislu stopil ob bok poetu "duši" Krasa Srečku Kosovelu ter postal nezamenljivo oko Krasa. "Oko" v pomenu, da je s posebnim občutkom, s posebno ljubeznijo opazal tudi njegove najbolj vsakdanje realnosti, ne iz pariške in tudi ne iz ljubljanske oddaljenosti, temveč iz neposrednega stika z njim. Spacal je dosledno vztrajal na tem teritoriju. Imel je redko sposobnost videti in vrednotiti najbližje, kar se je ponujalo razbirajočemu pogledu, in znal je materialno realnost pri priči transponirati v duhovno dimenzijo.

Zelo poredko srečamo umetnika take kvalitete, ki bi ponižne folklorne elemente prevedel v visoko znakovnost... V mislih sta mi za primerjavo umetnika svetovnega slovesa Mondrian in Nicholson in reči

moram, da je Spacal v tem svojem prostoru kreiral znakovje, ki po svoji kvaliteti prav nič ne zaostaja za njima.

Vpliv, ki ga je imel Spacal po svoji znameniti razstavi leta 1955 na umetnost matične domovine, in priznanje, ki ga je vsaj v umetniških krogih tedaj dosegel, hodi v korak z zgodnejšimi priznanji v Italiji, kjer je prejel visoko nagrado Beneškega bienala in kjer so ga opazila najvplivnejša italijanska kritiška peresa: Apollonio, Marchiori, Valsecchi, če omenim samo nekatere.

Za nas, Slovence, je kajpada bilo od vsega tega pomembnejše, da je pri vsem svojem mednarodnem slovesu kot ustvarjalec v tolikšni meri naš. Po oblikovni plati izrazit mediteranec je vključil v slovensko umetnost tako dolgo pogrešani vpliv Jadrana, morja, ki nam slednjič odpira še eno pot v široki svet. Bil pa je po svoji duhovni strukturi tudi razmišljujočega meditativnega duha, ki ga je sooblikoval severnjaški, srednjeevropski, v notranje življenje zazrti čustveno slovanski utrip.

V obdobju zrelosti je Spacalov rokopis še izrazitejši kot v zgodnjih delih svojevrstne in odlične strnitve arhitekture in upodabljajoče umetnosti. Bolj ko je umetnik reducirал elemente in poskušal simplicirati svoje ustvarjanje, močnejši je postajal. Njegov pretanjeni kolorizem je zapustil neizbrisno sled ne samo v delih naših likovnih

umetnikov, temveč je postal vodilo kreativnim arhitektom; tudi zunaj območja Krasa, najbolj opazno pa gotovo v predelu naše obale.

Zadnje čase pa je Spacal videl predvsem še briljantno belino kraškega kamna. Potomec številnih rodov kraških kamnosekov je začel ustvarjati dela, ki so simfonija belega v belem, da zaslepijo oko in prisilijo opazovalca k poklonu umetniku, ki je z brezkompromisno rigoroznostjo odvrzel vse akcidentalno in tako mogočno spregovoril o Krasu. Sedaj je v Moderni galeriji v Ljubljani postavljena mogočna retrospektivna razstava, ki prikazuje Spacalovo delo z vseh strani. Pred letom pa smo bili priče izbrusenemu izboru Spacalove slikarske produkcije v fundaciji Skerk, kjer nam je avtor razkril vso vrednost svojega slikarskega opusa. Prav tam smo se soočili z njegovim zadnjim delom – z živordečo sliko jesenskega Krasa, s primerkom, ki je najavljal še novo, drugačno vizijo Krasa in ponazarjal neustavljivo vitalnost umetnika, čigar ustvarjalnost je pretrgala smrt, njegovo delo pa ostaja zapisano v večnost.

Slava Spacalovemu spominu!

Dr. Zoran Kržišnik -
predsednik mednarodnega svetovnega odbora,
Mednarodni grafični bienale, Ljubljana

**Pogovor
z Marijano Jazbec,
priznano
andragoginjo,
doma iz Svetega
na Krasu**

NA KRASU SEM PODEDOVALA VELIKO BOGASTVO

S kraškega praga v svet k uspehom

Ida Vodopivec-Rebolj

Čeprav imamo izdajatelji revije Kras že enajsto leto svoj drugi dom v Svetem na Krasu, dolgo nisem vedela, da je tu doma v poslovnem svetu poznana strokovnjakinja Marijana Jazbec. O njej sem že brala v prestižni reviji za poslovneže Manager in v časniku Delo kot o zelo uspešni andragoginji, ki se ukvarja z izobraževanjem odraslih za učinkovito vodenje ljudi pri delu - managerjev; da je njena specialnost poslovno komuniciranje in da so njeni izjemni dosežki v desetletnem vodilnem delu na ljubljanski Ekonomski fakulteti, kjer je bila direktorica Centra za strokovno izpopolnjevanje in usposabljanje (CISEF). Pozneje je sprejela nov poslovni izziv in postala direktorica Centra za dialog s kupci, ki deluje v mednarodnem podjetju Studio Moderna.

O hčerki Marijani mi je nedolgo pred svojim odhodom v bolnico z veliko toplino in s ponosom govorila njena mama, ki sem jo spoznala že prej. Vedno sem se je razveselila, ko sem jo na poti mimo njihove domačije videla v vrtu, ki ga je neumorno urejala. Ko sem prišla bliže, se je prislonila k ograji in mi prijazno svetovala, kdaj je pravi čas za določena opravila v vrtu.

Še vedno, ko grem mimo Jazbečevega doma zdaj, ko gospe Ljube že nekaj mesecev ni več, se ozrem k vrtu. Lepo mi je, ko se spomnim nanjo... Pomislim: kako dobro bi nam bilo na svetu, če bi bili ljudje med sabo taki, kakršna je bila gospa Ljuba - strpni, radostni in prijazni...! In v veliko zadovoljstvo mi je, da sem osebno spoznala tudi Marijano Jazbec in da jo lahko predstavljam še bralcem revije Kras!

Pogovor je bil narejen februarja 2000 – op. urednice

Čutila sem veliko odgovornost do šole

Profesorica Marijana Jazbec, v poslovnih krogih širom po Sloveniji Vas pozna veliko ljudi kot uspešno strokovnjakinjo. Kako pa bi se sami predstavili bralcem Krasa?

Sem tipična Primorka, doma s Krasa, ki že skoraj trideset let živim v Ljubljani. Rojena sem bila v Svetem pri Komnu. Pridružila sem se leto dni starejši sestri Magdi. Moja starša sta iz velikih krščanskih družin. Z očetovo družino, kjer nas je bilo devet, smo živeli skupaj do mojega petnajstega leta. Pri Jakončevih, od koder je doma oče, smo imeli veliko kmetijo. V mojem spominu iz otroštva so zarisane brezkončne njive, ko smo sadili in potem pobirali krom-

pir, ali širni travniki, kjer smo poleti grabili seno. Iz tega obdobja je zarisan tudi praznik svetega Tilna, 1. septembra, ko so se pri Jakončevih zbrali duhovniki na kosilu in se je že teden dni prej govorilo, kaj jim bomo pripravili. Razumljivo, da je bila to za našo družino velika čast.

Osnovno šolo sem obiskovala v Komnu in bila vselej odlična učenka. Hlastala sem po novem znanju, toda pogosto je za učenje zmanjkovalo časa. Nemaokrat sem se učila na gmajni, ko smo v zgodnjih jutranjih urah gnali živino na pašo. Še posebej me je pozneje v Ljubljani prizadelo, ko so mi od doma sporočili, da se je smrtno ponesrečil Franc Gvardjančič, moj učitelj športne vzgoje. Bila sem dobra atletinja, med najboljšimi na šoli; tekmovala sem v teku na šestdeset metrov in v skoku v višino. Z občinskih tekmovanj smo nekaj let zaporedoma nosili priznanja za dosežena prva

Naša družina pri Jakončevih, 1959

mesta. Tudi na republiškem tekmovanju sem bila in tam dosegla peto mesto. Med tekmovalci ni bilo takih, ki bi trenirali na asfaltu pred šolo, kot smo to delali mi.

Iz osnovnošolskega obdobja se tudi rada spomnim, kako sva s sestro prepevali na šolskih proslavah v Komnu. Tudi na radio Koper so naju povabili. Strah me je bilo nastopov, toda istočasno sem se hotela dokazovati, kaj znam. V šoli in zunaj nje.

Ko sem zaključevala osnovno šolo, se je naša družina preselila v drugo hišo v Svetem, kjer je sedaj moj dom. To je bila stara hiša in težko je bilo karkoli izboljševati, ker ni bilo denarja. Živelimo smo skromno, toda topline ni v našem domu nikoli manjkalo. In veliko smo se pogovarjali. Kmetija, ki smo jo obdelovali, je bila majhna, zato sta mama in oče opravljala razna priložnostna dela v bližnjem Trstu; mama kot kuharica v

restavraciji, oče pa je pomagal v vinogradih in pri drugih opravilih.

Gimnazijo sem obiskovala v Ljubljani, ker so starši želeli, da sva s sestro, ki je bila na vzgojiteljski šoli, skupaj v dijaškem domu. To je bilo prvo resno slovo od doma. Spomnim se, da sem imela pogosto solze v očeh, ko je bilo treba ob ponedeljkih ob petih zjutraj vstati in iti v Komen na avtobus za Ljubljano, največkrat v temi, v burji. Ni mi bilo težko vstati; težko mi je bilo iti od doma. Rada sem bila doma. Dom je bil moje zavetje. Običajno je šel oče z menoj, da mi je pomagal nesti potovalko. Enkrat mesečno sem prihajala domov. Tudi v gimnaziji sem bila med najboljšimi v razredu. Mama je utegnila le enkrat v štirih letih priti na roditeljski sestanek. Ni bilo časa in pravzaprav tudi ne potrebe. Imela sem neizmerno odgovornost

Travniki mojega otroštva, 1960

za šolo. Bala sem se, da bi razočarala starše.

Gimnazijske poletne počitnice sem preživela v Italiji, v Trstu pri naših znancih, ki imajo restavracijo. V Barcoli sem delala vsa poletja, običajno od sedmih zjutraj do enajstih zvečer. Kar veliko sem za takratne razmere zaslužila in vedno tudi kaj razdelila: malo staršem, ki so obnavljali hišo; včasih sem kupila sestri kaj za obleči.

V Marinelli, kot je restavraciji ime, se mi je odprl nov svet: od blizu sem spoznala podjetništvo, številne nove, nepoznane, predvsem premožne, samozavestne ljudi. To obdobje mi je odprlo nova obzorja. Moj pogled je naenkrat segel veliko dlje kot do Krasa.

Po gimnaziji sem na Filozofski fakulteti vpisala pedagogiko in sociologijo, v tretjem letniku sem se usmerila v andragogiko, izobraževanje odraslih. Na univerzitetna leta imam lepe spomine. Študij sem končala v normalnem roku in se takoj zaposlila v IZOBRAŽEVALNEM SREDIŠČU Miklošič, takratni Delavski univerzi Boris Kidrič, kjer sem delala še kot študentka. Po skoraj desetih letih sem odšla na Ekonomsko fakulteto, kjer sem naslednjih deset let vodila Center za strokovno izpopolnjevanje in svetovalno dejavnost, CISEF. V tistem času sem vpisala tudi diplomski študij iz tržnega komuniciranja. Izpite sem opravila, žal pa me izdelava magistrske naloge še vedno čaka. V začetku lanskega leta sem se odločila za nov izziv. Iz svojega udobnega, utečenega dela na Ekonomski fakulteti sem se podala v manj znane vode osebnega komuniciranja s kupci, predvsem telemarketinga. Sprememba službe in delno področja je bila naporna, toda po dobrem letu sem zadovoljna, da sem se odločila zanj. Še vedno namreč čutim veli-

POGOVOR

ko potrebo po širitvi znanj in pridobivanju novih izkušenj. Sedaj sem direktorica Centra za dialog s kupci, ki deluje v okviru mednarodnega podjetja Studio Moderna.

Vaša poklicna dejavnost je v veliki meri povezana z izobraževanjem managerjev, vodij poslovanja v podjetjih in ustanovah. Zakaj ste se odločili za to pedagoško in andragoško področje?

Dobre učitelje sem vselej spoštovala in občudovala. Tudi sama sem želela postati učiteljica, vendar so me interesi na fakulteti zanesli v izobraževanje odraslih, v katerem so me zanimale predvsem oblike, metode in organizacija andragoškega dela. Lahko bi rekla, da me od nekdaj privlači delo z ljudmi in da sem zelo socialno usmerjen človek. Na drugi strani pa sem se dobro znašla tudi v vlogi vodje. Motivacija ljudi, vodenje in poslovno komuniciranje ter osebne oblike tržnega komuniciranja mi zares ne povzročajo težav.

Doma so me naučili trdo delati in se veseliti majhnih radosti

Kako ste se znašli kot Kraševka v slovenskem glavnem mestu? Kaj je pomenilo in pomeni biti Kraševka? Prednost?

Ker sem Trst kar dobro poznala, se mi ni zdela Ljubljana nekaj posebnega, razen to, da mi je bilo mesto nepoznano. Zdelo se mi je, da se vsi, ki smo prišli s podeželja, enako počutimo: moraš se prilagoditi novemu okolju, novim ljudem.

Zelo pomembno je, kaj si prinesel od doma; namreč, kakšno vzgojo, navade, nošiš iz otroštva in iz mladih let. Jaz sem imela srečo! Naučili so me trdo delati, znati potrpeti, se veseliti majhnih radosti, biti pravična in poštena, odprto komunicirati. In podedovala sem ogromno pozitivne življenjske energije. Si lahko predstavljate večje bogastvo?

S študijskega obiska managerskih šol v ZDA, Bostom, 1992

Čeprav ste povsem predani svojemu poklicu, si od časa do časa vzamete čas in pohitite domov v Sveto. Zdaj, ko sta vam pred meseci umrla mama in potem kmalu še oče, morebiti manj... Ali vas je domači kraj vedno privlačil (ko ste bili v Ljubljani)? Ali vas privlači vedno bolj? Kako vas v Svetem, v domačem kraju, sprejemajo vaši nekdanji vrstniki in sploh domačini? Kako se pogovarjate z njimi in o čem, kadar se vidite?

Do Svetega, do Krasa sem vedno vzpostavljala intimen odnos. Odnos do doma. Ta odnos je v resnici vedno enak. Sodoben interes za Kras ni v ničemer vplival name. Misel na dom, na spomine iz otroštva, mi od nekdaj vzbuja čustveno stabilnost, moč, ne glede na to, ali sem prišla na Kras ali sem bila v Ljubljani. Zelo pa čutim potrebo po vezi z mojimi domačimi, z Magdo in z njeno družino. In tudi s pokojnimi starši! Toraj me na Kras bolj kot kraška arhitektura vlečejo ljudje, ki so tam in ki jih imam rada.

Nedavna smrt mame in očeta me je hudo prizadela. Potrebovala sem nekaj časa, da sem se zmenila sama s seboj, da je to pač zakon življenja. Na moji delovni mizi v Ljubljani imam njuno fotografijo. Vsako jutro se srečajo naši pogledi in vsako jutro sem jim hvaležna za čas, ki smo ga preživeli skupaj. Ko pridem sedaj na Kras, kot da se rane odprejo. Ko sem bila zadnjič na grobu, sem se sprehodila tudi do doma. Prazna, zaklenjena hiša; hiša, v kateri je bilo do nedavna toliko življenja. Dvorišče, na katerem sta

me vedno znova pričakala mama in oče, je samevalo. Pred hišo so cveteli zvončki, ki jih je mama prinesla z Miklavža, da bi se vsako jutro veselila prvih pomladnih cvetov... Vse to boli. Toda spet me rešuje vzgoja: treba je potrpeti, vzravhati držo ter iti pokončno in pogumno naprej!

Tisto, kar imam še rada na Krasu, je kraška krajina. In mir, tišina! Takih barv, kot jih imata vinska trta in ruj v jeseni, ne vidiš nikjer na svetu, in takega miru, kot ga začutim na Krasu, ne morem najti ne v Ljubljani, ne kje drugje. Zelo sem srečna, če utegnem na sprehod na travnike, kjer sem

Mama in labradorka Piga, 1996

Tekmovanje v skoku v višino, 1993 ...

... in podelitev priznanj:

preživljala otroštvo: v Ogrado, na Soline, na Rovno. Vedno so me privlačile naravne stvari, narava v »surovem stanju«. V naravi še-le začutim pravo svobodo; in bolj kot je narava neokrnjena, lepša mi je.

Rada srečam domače ljudi, toda mnogih ne poznam. Tudi s svojimi vrstniki nimam stikov. Od doma sem odšla pri petnajstih letih in se od takrat praktično nisem vrnila. Pridem in grem. Oddaljenost od doma, nova poznanstva, novi interesi, vse to je naredilo svoje; in tudi, ko sem prihajala na Kras, sem se vedno vračala le domov. Prišla sem za dan ali dva. Takrat sem želela

biti z mamo in očetom. Veliko smo se pogovarjali. Vedno je zmanjkalo časa za vse. Toliko smo si imeli povedati!

Domačini v Svetem me poznajo kot delavno žensko, ki je uspešna pri svojem delu. Prijazni so z mano. Ni prav veliko priložnosti, da se srečam z njimi. Toda vedno znova sem vesela, ko vidim na cesti kakšen znan obraz. Žal jih je vedno manj. Pogovarjam se o vsem mogočem, če je le čas in priložnost. Toda, kot rečeno, še vedno je tako, da na Kras pridem in grem. Vmes sem doma ali pri sestri in njeni družini. Je pač tako, da predanost delu v tem življenjskem obdobju zahteva svoj čas. Svoj čas zahteva tudi Nejc, moj sedemnajstletni sin. In moja prijateljca Janez in Črt. Zaenkrat najlažje delam v Ljubljani, ker imam vse pri roki - delo in moje fante. Normalno je, da sem še vedno vsak dan z mislimi doma v Svetem. Kot, da smrt mojih staršev pravzaprav ničesar ni spremenila; vezi so ostale in nič, niti čas, ne razdalje, kot bi rekla Mila Kacič, jih ne morejo pretrgati... Hiša, naš dom, je sedaj v varnih rokah Magde in Vojka, in zelo sem vesela, da je tako.

Moj sedanji svet je večji in obzorja so širša...

Kako dojemate Kras sedaj in kako ste ga dojemali v otroških ter šolskih letih?

Kako bi nekomu, ki na Krasu še ni bil in ga ne pozna, opisali prostor med Tržaškim zalivom in gorskim vencem od Fajtega hriba čez Trstelj proti Štanjelu in dolini Raše? O čem bi mu predvsem pripovedovali? In kaj bi mu zlasti pokazali, če bi ga vodili po Krasu?

V otroških in šolskih letih je bil Kras moj svet. Drugega sveta nisem poznala in o njem nisem razmišljala. Moj sedanji svet je večji in obzorja so širša. To razliko občutim morda takrat, ko se srečam z ljudmi, ki niso dovolj tolerantni, ki nimajo razumevanja za druge ljudi, ki poznajo eno samo, svojo resnico. Kras doživljam kot naravo v najlepšem pomenu besede, Kraševce pa dojemam kot ljudi, ki jim je značaj določala pusta kraška zemlja: znajo potrpeti in trdo delati. To velja posebej še za tiste Kraševce, ki se jih niso dotaknile italijanske pokojnine.

Kako bi tujcu predstavila Kras? Verjetno bi bila skrivnostna kot Mali princ in bi rekla: »Bistvo je očem nevidno«. Kras bi opisala kot pokrajino, kjer so naravne sile pod površjem uprizorile poseben ples. Povedala bi, da so za Kras značilna apnenčasta tla, ki sta jih v mnogih letih ustvarila kamen in voda. Kako je to v resnici videti, bi predstavila v Škocjanskih jamah. Zagotovo pa bi se sprehodila okrog Svetega, mimo kala do gmajne, kjer ne bi bilo mogoče prezreti puščobne kamnitosti, brinja in borovcev. Potem bi se vrnila v središče vasi, kjer bi si ogleda-

Moji starši, 1997

li znamenitosti naše starodavne renesančne cerkve svetega Tilna in vodnjaka pred njo.

Upam, da bi bila takrat odprta kakšna osmica, kjer bi si malo opomogli s kraškim teranom in slastnim pršutom. Če bi ob tej priložnosti srečala poznane domačine, bi jih predstavila gostom, saj iz lastnih izkušenj vem, da ostane srečanje in klepet z lokalnimi ljudmi vedno v posebno lepem spominu.

Mama se je čutila odgovorno za naše lepo vedenje, za spoštljiv odnos do drugih

Ste tudi kaj tipično kraškega iz vašega domačega okolja prinesli v svoj dom v Ljubljani, da je v njem čutiti Kras in vaše kraške korenine? Kaj kraškega je opaziti v vašem ravnanju, vedenju, ko ste v Ljubljani – naj bo doma ali v službi?

Ne, nič tipično kraškega ni moglo- če najti v mojem ljubljanskem stanovanju, razen mene v njem, ki praviloma, kot mnogi Kraševci, govorim in se smejem preglasno. In kuharskih specialitet. Hišna specialiteta so orehovi in sirovi štruklji. Moje značajske poteze so vsekakor kraške: sem skrbna, vztrajna, trmasta, delovna, skromna in uporna. Sicer pa pravijo, da sem nesebičen, komunikativen in topel človek. Kar se vedenja tiče, mi pride vzgoja iz otroštva ponovno zelo prav: pravila lepega vedenja so bila zelo pogosta tema naših razgovorov v družini. Spomnim se, da je bil pravi greh, če si srebral juho, ali če je žlica zaropotala po krožniku, da tega, kje sem imela levo roko, ko sem jedla, niti ne omenjam. Mama mi je vedno rekla: »Kako boš šla v svet, če se ne boš znala lepo obnašati!« Saj ne, da ne bi vedela, da tudi v svetu srečaš marsikaj. Čutila se je odgovorno za lepo vedenje, za spoštljiv odnos do drugih ljudi. Da je to pač nekaj, za kar morajo poskrbeti starši.

Radi govorite o svoji mami...

Doma smo se veliko pogovarjali, 1994

Ja, zelo! Zelo sem ponosna nanjo. Moja mama je imela plemenit značaj. Bila je močna osebnost, znala se je hecati, bila je razumna ženska. Vedno je poudarjala vzgojno funkcijo družine. Družina je bila zanjo največja vrednota. Tudi sicer je imela rada ljudi. Veliko pozornosti je, ko so prišli njeni vnuki domov, posvečala prav njim.

Poletne počitnice so bile na Krasu pravo doživetje. Ko je bil Nejc majhen, ga je oče vozil s karjolo po dvorišču in mu dal dve palici v roke. Igrala sta se, seveda, da veslata po morju.

Mama je bila še posebej nabita z energijo. Mihi, Tinetu in Nejcju je organizirala športna tekmovanja. V bližnje grmovje je šla po šibe od leske, vzela tri take, ki so imele še majhne vejice. Dve je na borjaču zapičila v zemljo navpično, eno pa vodoravno (majhne vejice je odrezala, tako, da so

ostali samo nastavki) in vse je bilo nared za skok v višino. Nastavki so bili potrebni, da je lahko vodoravno palico pomikala vedno višje. Običajno je bila sodnica in edina gledalka, navijala pa je tako glasno, kot da je prisotnih pol borjača ljudi. Glavni dogodek je šele sledil: razglasitev najboljšega. Pod hišo, kjer smo sekali drva, je šla po tri velike drevesne čoke. Poiskala je take, ki so imele različno višino, in jih prinesla na dvorišče. Na sredino je dala najvišjega, na desno nižjega in na levo najnižjega. Poiskala je še velik krompir in ga narezala na kolobarje. Največji trije kolobarji so bili medalje. Na vrhu kolobarja je naredila z nožem majhno luknjo, potegnila skozi špago, s flumastrom pa kaj napisala na krompir. In kolajne so bile pripravljene. Potem nas je poklicala, saj je bilo treba dogodku dati slovesen pri-dih. Morali smo ploskati. In nekdo med

Poslovodska šola CISEF v Cimosu, 1997

nami je moral tudi nastaviti kakšen predmet na oko, kakor da je fotografiral. Če smo pozabili, je slovesnost ponovila.

Poznate svet in zakonitosti, ki uravnavajo človeško družbo in odnose med ljudmi. Kaj so, po vaših izkušnjah in po vašem videnju, razvojne prednosti Krasa in kraškega prostora v Sloveniji in kaj bi morali njihovi prebivalci predvsem storiti, da si zagotovijo gospodarski, socialni in kulturni napredek?

Vem, da se zadnja leta strokovnjaki, naši in tuji, strokovno ukvarjajo z razvojem Krasa in prepričana sem, da bodo razvojne usmeritve, ki jih bodo izbrali, dobre za Kras. Sama imam premalo znanja s tega področja, da bi lahko svetovala, kaj narediti. Pa vendarle! Na Krasu bi razvijala turizem. Kraški turizem bi umestila v ponudbi kot krajino, kjer je v izvorni, neokrnjeni naravi mogoče najti mir in notranje ravnovesje. Najti torej tisto, kar je vsak dan bolj redko in zato vedno bolj dragoceno. Dobro je, da pri razvoju Krasa pomagata država Slovenija in tudi Evropska skupnost, mislim pa, da bi moral svoje interese na Krasu prepoznati tudi zasebni kapital. Sicer pa me na Krasu skrbi razraščanje grmičevja na gmajni, saj so poti ponekod že nedostopne. Zato bi bilo prav spodbujati ovčerejo.

Kraševci smo premalo odprti v komunikaciji in pridobivanju novih znanj ter izkušenj

So po vaših izkušnjah Kraševci dobri managerji? Kaj so za vas osebnostne in vedenjske odlike dobrega poslovneža? In še nekaj! Kaj se je za uspešnost managerskega dela mogoče naučiti, kaj pa je stvar značaja, vzgoje doma in vzgoje okolja ter osebnostnih lastnosti. Kaj bi svetovali kraškim managerjem?

Če bi sklepala po značajskih potezah Kraševcev, bi lahko bili Kraševci dobri managerji. Z njimi nisem neposredno poslovno sodelovala, jih pa nekaj poznam. Toda, kot pri drugih ljudeh, je tudi pri Kraševcih pomemben dejavnik uspešnosti lastna aktivnost. V tem pa se ljudje razlikujemo. Zato bi težko na splošno odgovorila, ali smo

Kraševci dobri managerji ali ne. Vsekakor sem prepričana, da z močno voljo in z vztrajnim delom to lahko postanemo. Menim, da se je večino managerskih spretnosti mogoče naučiti... Med sodobne lastnosti dobrih managerjev bi vsekakor prišlela: informacijsko pismenost, znanja o komunikaciji in vodenju, širino v strokovnih vprašanjih. Kraške managerje bi spomnila na nevarnost, ki jo nosimo Kraševci v sebi; namreč, da smo premalo odprti v komunikaciji in nasploh v pridobivanju novih znanj in izkušenj ter da premalo tvegamo.

Kadar potujete po svetu, na kaj ste pozorni, kaj vas zanima in zakaj? Kaj na tujem primerjate z domačim, slovenskim?

Na potovanja v tujino se vedno pripravim in ko sem tam, sem praviloma z mislimi samo tam. Večina mojih potovanj v tujino je službenih, zato je praviloma nimam veliko časa, da bi si kot turistka ogledovala kraje. Pa vendar najdem vedno tudi nekaj časa za to. V največji meri potujem v tujino sama, kar ni vedno enostavno; še posebej ne, če imaš dneve natrpane s sestanki. Spomnim se, da sem v New Yorku imela štiri sestanke v enem dnevu in to na različnih delih mesta. In ker je bilo to študijsko potovanje, je bilo predvideno, da potujem s podzemsko železnico. Bila sem prvič tam in doživljala pravo orientacijsko tekmovanje sama s seboj: ne smeš zamuditi; priti moraš svež, spočit in urejen. A prav to so dragocene življenjske izkušnje, ki so me naučile, da tudi v svetu lepa beseda vedno lepo mesto najde. S potovanji in pogovori v tujini nisem imela nikoli problemov. Ljudje se radi pogovarjajo in sama nimam težav s spodbujanjem in sodelovanjem v razpravah.

Vsekakor je dobro, če nisi kompliran, če torej znaš biti enostaven, tolerant do drugačnega mnenja, prilagodljiv, pozitivno naravnan in, ne nazadnje, če strokovno obvladaš stvari, o katerih se pogovarjaš!

Iz tujine vedno pridem bolj samozavestna, kot sem, ko odhajam od doma. Doma te tako težko pohvalijo; tako težko nam gre iz ust priznanje za dobro delo, kot da se boš pokvaril, če ti povedo, da si dober! Zato imamo do tujcev pogosto pravo strahospoštovanje. Kar ni prav! Tudi med njimi so povprečni, odlični in slabi. In tudi oni imajo probleme, ki jih morajo reševati, tako kot mi.

Rada sem z ljudmi, ki si zastavljajo visoke cilje

Kako pomembna je bila v vašem poklicnem napredovanju delovna vztrajnost, ki je lastna nam, Kraševcem? Kdaj je bila ta dobra lastnost odločilna?

Vztrajnost je lepa lastnost, ki je bila za mojo poslovno pot zagotovo zelo pomembna. Kot da moraš redke vire, ki so ti na razpolago, toliko bolj čuvati in razvijati. Premalo drugih spodbud in možnosti je bilo v otroških letih. Se spomnite filma Forrest Gump, kako je govorila mama malemu Forrestu: »Nikomur ne dovoli, da bi te imel za manjvrednega! Vsakdo od nas je drugačen in imeti moraš enake možnosti kot ostali.« Naša krščanska vzgoja je poleg številnih dobrih lastnosti nosila v sebi dve, ki se v življenju nista najbolje obnesli: vzgoja v ponižnosti in številne prepovedi. Menim, da niti prva niti druga ne pomagata pri oblikovanju samozavestne osebnosti. Človek mora najprej spoštovati samega sebe; šele potem bo spoštoval druge.

Vztrajnost pomaga, da dosegaš načrtovane cilje. Je odraz kontinuitete in stabilnosti v odnosu do dela in življenja. Vztrajnost je kot neka notranja moč, ki te žene naprej; ne popustiš, četudi je težko; ne vdaš se, četudi še ne vidiš izhoda; verjameš, da boš dosegel cilj, četudi ne veš, kdaj ti bo uspelo; boriš se, četudi pogosto sam s seboj. V vseh mojih tovrstnih primerih je bila vztrajnost odločilnega pomena.

Kateri vaši uspehi so vas najbolj radostili?

V resnici me vedno najbolj radostijo tisti uspehi, ki imajo za seboj trdo delo. V življenju imam to srečo, da sem veliko v družbi z ljudmi, ki imajo visoke cilje in izostrene kriterije, ko gre za kakovost dela. Seveda sem vesela, če drugi opazijo moje uspehe, vendar je še pomembnejše, ali sem sama zadovoljna z rezultati svojega dela. Težko bi rekla, kateri konkretni dosežki so me posebej radostili. Vselej so že majhni uspehi spodbuda za nove naloge.

Iz seminarske naloge
podiplomskega magistrskega študija
"Varstvo naravne dediščine"

Lipicanski konj -

LIPICANEC*

Aleš Praček

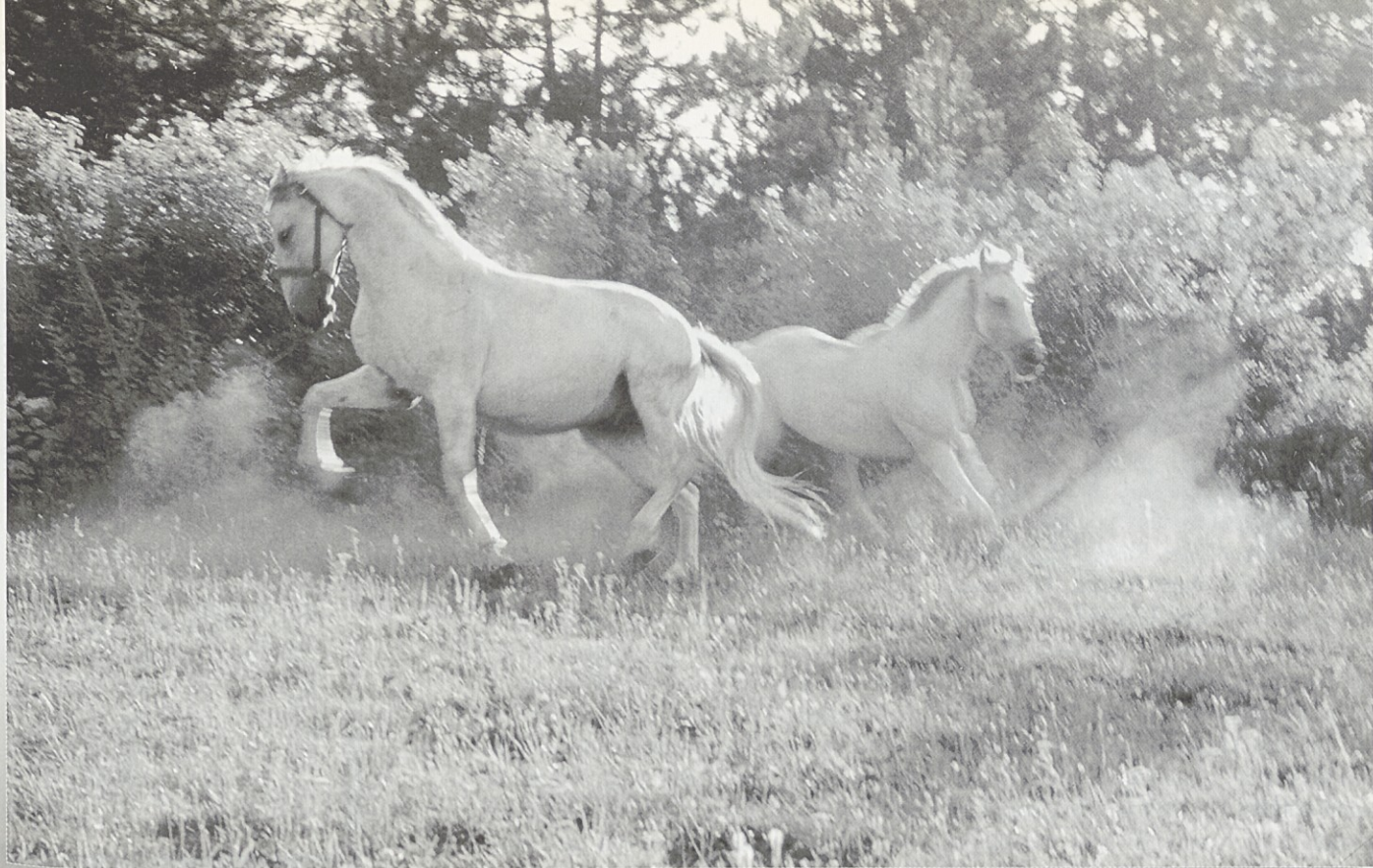

Lipicanski konj – lipicanec, tudi lipičan, je ena izmed najstarejših kulturnih pasem konj, ki s svojo več kot štiristoletno preteklostjo predstavlja nenadomestljiv kulturni simbol. Kraj izvora pasme je Lipica na slovenskem Krasu. Do razpada avstro-ogrske monarhije leta 1918 je lipicanec užival sloves dvornega konja, pozneje pa je postala njegova vloga glede na reje in na države večstranska. Sedaj je lipicanska pasma maloštevilna in zastopana v številnih državah Evrope ter drugod po svetu. Ohranjanje pasme in njenih klasičnih lastnosti zahteva poglobljeno sodelovanje med rejskimi organizacijami. Slovenija mora lipicancu nameniti večjo skrb in storiti vse potrebno, da bo uspela v svoji zahtevi po vodenju rodovne knjige o izvoru pasme.

Podroben pregled ozadja lipicanskega konja ponuja veliko zanimivosti, ki jih vseh v tem prispevku še zdaleč ne morem predstaviti. Odpadle bodo tudi iste najbolj privlačne, ki jih je lipicanec izkazoval pod sedlom in v vpregi v svoji tristoosemintridesetletni zgodovini pod habsburško monarhijo, pozneje in ki jih izkazuje tudi sedaj. Dogodkom v matični kobilarni Lipica namenjam največ prostora, čeprav oblikovanje in reja lipicanskih konj ni bila omejena samo na lipiško kobilarno, ampak so jo kmalu začeli širiti še na druga območja habsburške monarhije, pozneje tudi čez njene meje ter na druge celine.

Glede vrednotenja lipicanskih konj moram posebej omeniti špansko jahalno šolo na Dunaju, ki je dala lipicancu po svetu svoj pečat in za Lipico do prve svetovne vojne potrjevala žrebce glede na preizkuse o vzdržljivost kosti, sklepov, mišic ter glede na temperament in značaj. Njena naloga je že ob ustanovitvi kobilarne biti instrument selekcije pri reji lipicanca. Za lipičanove izredne fizične in psihične lastnosti, ki ga odlikujejo še sedaj, gre zahvala tudi odgovornim vzgojnim načelom te šole. Učenje umetnosti jahanja in testiranje delovne sposobnosti lipicanskih konj vodijo v Lipici po načelih in programih španske jahalne šole na Dunaju.

* Prispevek je del seminarske naloge, narejene v II. letniku podiplomskega magistrskega študija "Varstvo naravne dediščine" na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Mentor je bil prof. dr. Andrej Šalehar.

Kraški konj

Osnovo je dal lipicanu kraški konj. To še najtehtneje dokazuje dejstvo, da so v začetku, ko so kraške konje že začeli križati z uvoženimi, to pasmo vodili pod imenom "konji kraške pasme lipicanske reje".

Kar nekaj je ohranjenih zapisov o kraškem konju, njegovi moči, dolgoživosti in stanovitnosti za delo in ježo. Valvasor jih, na primer, v svoji Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689 (cit. 1994), med drugim omenja s temi besedami: "*Tudi živinoreja prinaša deželi nemalo dobička; goji se močno in vsake vrste. Polni ne le skleda in mlečne posode, ampak marsikomu tudi mošnjo, zlasti konjereja. Ker je silno dosti konj, jih pogosto prodajajo in na daleč razpošiljajo, predvsem pa povsod slovite kraške konje*".

Nekaj podatkov iz preteklosti kobilarne Lipica

"Zgodba o lipicanu" se prične v letu 1580, ko je nadvojvoda Karel, tedanji regent Štajerske, Koroške, Kranjske, Goriške, Istre in Trsta, podpisal pogodbo o nakupu Lipice, ki je bila pred tem last tržaškega

škofa Coreta. Pogodba zajema tudi škofovsko kobilarno kraških konj. Leto 1580 velja s tem za leto ustanovitve kobilarne Lipica.

Razlog, da so cesarsko-kraljevo dvorno kobilarno ustanovili prav v Lipici in da je doživela tako razširitev ter ugled, najdemo v takrat zelo cenjenih vplivih kraških posebnosti na vzrejo in v skrbnem oplemenjevanju osnovne baze, ki jo je dajal kraški konj s svojimi mnogimi dobrimi lastnostmi. Naloga kobilarne je bila v začetku predvsem gojiti elegantne vozne in jahalne konje za potrebe dvora, in to konje bele barve, visoke okrog 160 cm, z belo grivo in repom, z visoko nasajenim vratom, z visokim hodom in z dobrim temperamentom. Z ustanovitvijo kobilarne je avstrijska monarhija želela nadomestiti španske konje, ne samo za potrebe dvora, ampak tudi za prevoz, zlasti poštinih kočij, in špansko jahalno šolo. Tudi za zgled jim je bil španski konj, ki je v srednjem veku s svojo ponosno držo, z visokim hodom (španski hod) in s plemenito zunanostjo postal zelo cenjen in moden po vsej Evropi. V 16. stoletju je pomen španske konjereje začel upadati in tamkajšnji konji so postajali vse dražji. Plemenito špansko kri pa so poskušali ohraniti v številnih evropskih državah. Tako je bil skoraj po pravilu španski konj nepogrešljiv pri nastajanju konjskih pasem po vsej Evropi. V Lipico so pripeljali

največ španskih konj takoj po ustanovitvi kobilarne, v manjšem obsegu pa so jih nabavljali tudi pozneje.

Veliko je napisanega o več kot štiri-stoletni zgodovini Lipice in z njo lipicanca, o njenih velikih vzponih, padcih, selitvah, ..., ki so jih spremljali nestabilni vojni časi. Že leta 1735 je bila reja konj v Lipici na tako visoki ravni, da je z otvoritvijo novega poslopja španske jahalne šole na Dunaju, kjer je na predstavi sodelovalo tudi 54 lipicanskih žrebcev, lipicanec uspešno zamenjal španskega konja. Poslej je španska jahalna šola na Dunaju uporabljala za klasično šolo jahanja le lipicanca. Zgodilo se je tudi, da so jo leta 1785 in leta 1848 zaradi varčevanja že hoteli preseliti, vendar sta cesarja predlog zavrnila. V letih 1796, 1805 in 1809 so zaradi Napoleonovih osvajanj lipiško čredo selili na Madžarsko, da ne bi prišla v roke Francozom. Od ustanovitve kobilarne do takrat je v Lipici potekal razvoj v relativno nemotnih razmerah, ki so vplivale na obetajoč napredek vzreje konj lipicanske pasme. Nepojasnjeno je med Napoleonovimi osvajanjmi izginil lipiški arhiv z rodovniki, sestavljenimi od ustanovitve kobilarne naprej. Leta 1815 so jih začeli ponovno sestavljati in jih od takrat naprej do propada monarhije hranili v dveh izvodih. Enega so hranili v Lipici, drugega pa poslali na Dunaj in ga sedaj hranijo v Pibru.

Leta 1880 so proslavili 300-letnico obstoja kobilarne. Na Dunaju so izdali knjigo z naslovom Das Kaiserlich u. Königlich Hofgestüt zu Lipizza (1580–1880), v kateri lahko preberemo zanimiv podatek o takratnem obsegu kobilarne. Razdeljena je bila na pet samostojnih enot (Lipica, Prestranek, Bile in Poček, Škulje, Ulačna) s skupno površino 2351 hektarov in s 341 konji. Tedaj je bila cesarsko-kraljeva kobilarna Lipica najbolj znana kobilarna v avstro-ogrski monarhiji. Četrtri so konje selili leta 1915, ko je Italija napovedala Avstro-Ogrski vojno. Po zlo- mu monarhije, leta 1919, se je v Lipico, ki je pripadla Italiji, vrnilo 107 konj, medtem ko so 97 konj Avstrijci preselili v Piber in tam še z nekaj lipicanci iz kobilarne Radautz organizirali svojo rejo izključno lipicanskih konj. Od takrat oskrbuje špansko jahalno šolo na Dunaju z lipicanskimi žrebci kobilarna Piber in ne več Lipica. 37 mladih žrebcev in žrebic, ki so jih preselili v Kladruby na Češkoslovaškem, je tam ostalo in, kot v Avstriji, so tudi na Češkoslovaškem v Malih Topolčankah pri Nitri ustanovili svojo kobilarno lipicanskih konj. Po 339. letih je tako prenehala obstajati cesarsko kraljeva dvorna kobilarna Lipica. Iz nje sta nastali še dve novi kobi-

larni lipicanskih konj. Med obema vojnoma je postala Lipica italijanska vojaška kobilarna. Nazadnje, petič, so leta 1943 iz Lipice 179 konj izselile nemške enote v Hostinec na Češkem. Po priključitvi slovenskega Primorja k Jugoslaviji, leta 1947, se je iz do sedaj še ne povsem pojasnenih razlogov v Lipico vrnilo le enajst konj nekoč velike lipiške črede. Od evakuirane (umaknjene) črede so 109 konj po vojni anglo-ameriške zasedbene oblasti dodelile Italiji z vsem lipiškimi arhivom in rodovniki vred. Z dodeljenimi konji so ustanovili kobilarno Monterotondo v Fara Sabini, 44 km od Rima. Del evakuirane črede so dodelili španski jahalni šoli na Dunaju oziroma kobilarni Piber. Plemensko čredo v Lipici so po drugi svetovni vojni tako s težavo obnovili. Pozneje je kobilarna z nakupom in izmenjavo plemenskih žrebcev, ki jih je po vojni najbolj primanjkovalo, izpolnila vseh šest linij s kvalitetskimi žrebci. Svoje rodovne knjige vodijo v Lipici od leta 1947 dalje. Leta 1986 so v Lipici na ustanovni skupščini ustanovili Mednarodno zvezo rejskih organizacij lipicanca - LIF (Lipizzan International Federation), pet let pozneje, leta 1991, pa so ustanovili Združenje rejcev lipicanca Slovenije (ZRLS).

Ohranjene linije žrebcev in rodovi kobil

V zgodovini lipicanske pasme so nastajali in izumirali številni rodovi kobil in linije žrebcev. Sedaj je ohranjenih 60 rodov kobil in 8 linij žrebcev, ki jih priznava Mednarodna zveza rejskih organizacij lipicanca. Tiste linije in rodovi, ki so starejši in ki so bili oblikovani v matični kobilarni Lipica ali v kobilarni Kladruby na Češkem, so uvrščeni med klasične. Kobilarni Kladruby in Lipica sta bili tesno povezani in sta si občasno izmenjavali plemenske konje. V času avstro-ogrske monarhije je postala kobilarna Kladruby poznana po težjih kočijaških konjih, medtem ko je kobilarna Lipica slovela po lažjih jahalnih konjih in konjih za vprego lažjih kočij. Iz te kobilarne sta izšla dva žrebca, začetnika klasičnih linij Favory (začetnik linije je žrebec Favory - plavkasti rjavec, rojen leta 1779) in Maestoso (začetnik linije je žrebec Maestoso senior - bel, rojen leta 1773) ter začetnice sedmih klasičnih rodov kobil.

Med klasične linije žrebcev spadajo poleg omenjenih Favory in Maestoso še Conversano, Neapolitano, Pluto in Siglavy. Vse klasične linije žrebcev so bile oblikovane v Lipici. Madžarska linija Inicitato in hrvaška linija Tulipan v Sloveniji nista zasto-

pani. Poleg 17 klasičnih rodov kobil (začetnice treh klasičnih rodov Sardinia, Spadiglia in Argentina so enako imenovane kraške kobile rojene leta 1776, 1778 in 1767) je še 14 hrvaških, 14 madžarskih, 14 romunskih rodov in en slovenski rod kobil Rebecca, v Lipici imenovan Thais. Od rodov kobil je v kobilarni Lipica zastopanih 15 klasičnih rodov in rod Rebbeca. Pri Združenju rejcev lipicanca Slovenije sta poleg teh zastopana še dva hrvaška rodova Margit in Anemone.

Začetnika klasičnih linij Conversano in Neapolitano izvirata iz Italije. Tam sta se v 16. stoletju izoblikovali dve središči konjereje, kjer so domače konje s posebnim uspehom križali s španskimi. Prvo je bilo v Neaplju in drugo v Polesini v severni Italiji. Neapolitanski konj je bil močnejši od španskega, precej visok in zelo primeren za jahalno šolo. Plemenske konje iz Polesine so v Lipici uporabljali le v prvih letih po ustanovitvi kobilarne. Začetnika omenjenih linij sta enako imenovana originalna neapolitanska žrebca. Conversano je bil vran, rojen leta 1767, Neapolitano pa je bil rjav, rojen leta 1790.

Rejo konj lipicanske pasme je obogatilo tudi več danskih konj, rojenih v frederiksborski kobilarni na Danskem. Pluto (sivi) - eden izmed njih, rojen leta 1765 - je bil začetnik prve do danes ohranjene linije lipicanskih konj. Danski konj je nastal s kri-

žanjem raznih pasem, bil je zelo eleganten, primeren za karusele in parade. Iz iste kobilarne izhaja tudi kobila Deflorata, začetnica klasičnega rodu Deflorata (v Lipici imenovan Canissa ali Capriola).

Lastnosti arabskih konj so se posredno, po drugih pasmah konj, prenesle na lipicanca že pred letom 1800. Po tem letu pa so začeli uvajati čistokrvne arabske konje. Križanje je dalo dobre rezultate. Od žrebcev je Siglavy, rojen leta 1810 v Arabski pušcavi, prišel v reji lipicanskih konj do večjega vpliva in postal ustanovitelj nove "arabske linije". Oblikovali so tudi štiri klasične "arabske rodove": Gidrane, Djebrin, Merkurio in Theodorosta. Rod Rebecca (tudi arabski) so oblikovali v Lipici po 2. svetovni vojni.

Opis pasme in razširjenost lipicanskih konj po svetu

Če v strokovni literaturi zasledujemo opise klasičnega tipa lipicanca, naletimo na določene posebnosti. Gre predvsem za močnejši in visoko nasajen vrat, razmeroma strmo pleče, slabo izražen viher, dostikrat raven križ z visoko nasajenim repom in zlasti

visoke hode. V splošnem lahko dodamo, da je lipicanec toplokrven konj, srednje velik, širok in z močnimi mišičastimi nogami. Hrbet in vrat sta dolga. Ima plemenito glavo z velikimi očmi "intelligentnega" pogleda in majhna čuječa ušesa. Griva in rep sta gosta. Svoje prave "adute" pokaže šele v gibanju. Njegov korak je visok, graciozen in hkrati dostojanstven. Drža je elegantna. Znan je kot dober kočijaški in jahalni, a ne tekaški konj. Ima zelo dober značaj in je primeren za dresuro. Ko se lipicanci rodijo, so rjavi ali črni; beli postanejo kmalu po šestem ali sedmem letu starosti, ko odrastejo, najpozneje pa do desetega leta. Temen lipicanec je sedaj že redkost. Lipicanec živi 30 in več let; v primerjavi z drugimi pasmami je za rejo dokaj skromen in pozno dozori oziroma odraste.

Na svetu je kakšnih 3000 lipicanskih konj. Natančnega podatka o tem ni. V LIF je bilo leta 1995 zastopanih petnajst evropskih držav, Južnoafriška republika in ZDA. Sedaj je v njej zastopanih še dodatnih pet evropskih držav ter Argentina in Avstralija. V Sloveniji je nekaj več kot 500 lipicanskih konj, od tega jih je v kobilarni Lipica 250. Na račun zasebnih rejcev se njihovo število v Sloveniji povečuje. V zadnjih nekaj letih se je število rejcev lipicanskih konj v Sloveniji podvojilo in sedaj jih je kakšnih 50, povezanih v ZRLS. Od leta 1987 do leta

NARAVNA IN KULTURNA DEDIŠČINA

1998 je bilo iz zasebne reje registriranih 211 žrebet. Daleč največ plemenskih žrebcev, ki se jih uporablja za ploditev v Sloveniji, je iz kobilarne Lipica. Pri tem so od drugih držav pomembne Hrvaška, Avstrija, Bosna in Hercegovina in Jugoslavija. Iz splošnih podatkov lahko razberemo, da se število in razširjenost lipicanskih konj v razvitem svetu povečuje. To velja tudi za slovensko rejo lipicanca.

Posamezne značilnosti pasme se glede reje in države bolj ali manj razlikujejo, pač glede na vlogo, ki ji je bila podeljena v določenem prostoru. Več rejskih usmeritev in poglobljeni razkoraki med njimi so se pojavili po razpadu avstro-ogrske monarhije, ko je lipicanec začel izgubljati vlogo elegantnega jahalnega in voznega konja visoke družbe in se v številnih državah razširil kot vsestransko uporaben konj. Samo v Jugoslaviji so ga v sedemdesetih letih sistematično redili vsaj za tri prvenstvene naloge, ki so opredeljevale tudi njegove morfološke značilnosti, vključno z barvo. Za dresurno jahanje (Lipica), za vožnjo in tovorjenje (Bosna in Hercegovina) in za poljedelska dela (Posavina, Slavonija, Vojvodina in deli Srbije). V novejšem času, ko konja v vojski in kmetijstvu skoraj ne potrebujemo več, je za lipicanca kot ekskluzivno konjsko pasmo nastopila priložnost za bolj poenoten razvoj.

Različne lipicanske kobilarne in rejska združenja dajejo konjem svoje znake. Tudi sistem za poimenovanje lipicancev v svetu ni enoten. Lipica, kot ZRLS, daje svojim konjem imena po tradicionalnem sistemu, uveljavljenem v kobilarni Lipica od njene ustanovitve naprej. Po drugi svetovni vojni je bil nekoliko dopolnjen. Prav tako oboji žigosajo konju na levo sedlišče trimestno številko iz registra žrebet. Pasemski znak, ki je za lipiške konje črka L na levi ličnici in za konje ZRLS lipov list na levem stegnu, pove, da je čistokrven lipicanec in v katero rodovno knjigo je bil ob registraciji zaveden. Imena žrebcev so sestavljena iz dveh imen, kobile pa imajo le eno ime. Žrebiček, ki dobi, na primer, ime Siglavy Montaura II, pomeni, da je njegov oče iz linije Siglavy; prvi del je dobil po liniji očeta, dru-

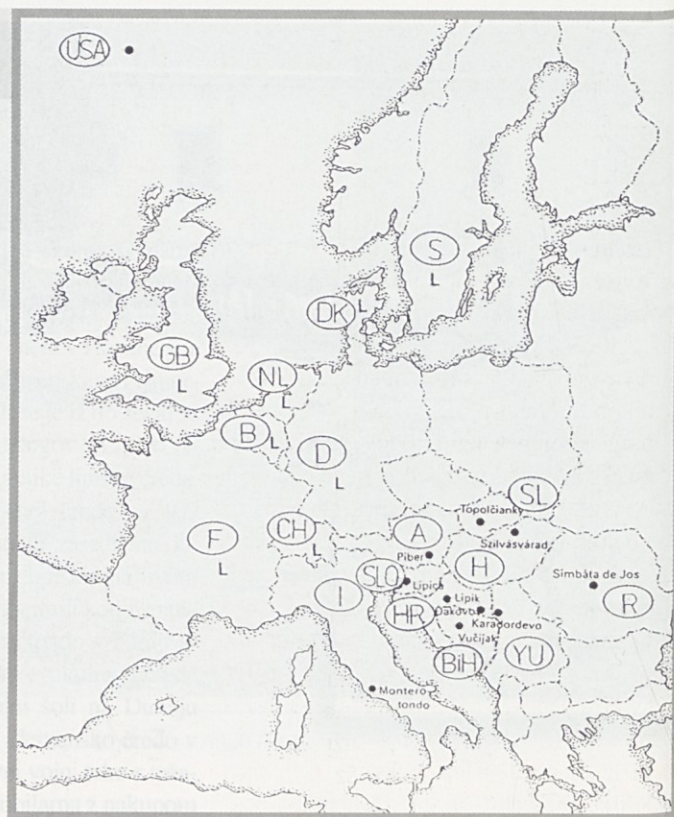
gi del pa je dobil po materi z imenom Montaura II. In primer za žrebičko. Oče je bil Favory Allegra XVIII in mati Dubovina VI. Ker je bil to petnajsti ženski potomec rodu, ki ima v Lipici ime Dubovina, je dobila ime Dubovina XV. Telesne značilnost med rodovi in med linijami danes niso več tako izrazite, da bi bilo mogoče po njih sklepati, kateri liniji oziroma rodu določen lipicanec pripada.

Ohranjanje pasme v mednarodnem pogledu

Glede na kriterij ogroženosti pasem domačih živali, povzetih po Organizaciji za prehrano in kmetijstvo (FAO – Food and Agricultural Organization) lahko predvidevamo, da nobena država nima dovolj velikega števila lipicanskih konj, da bi neodvisno od drugih držav brez pričakovanih problemov zaradi parjenja v preozkem sorodstvu redila to pasmo. Poleg tega je lipicanski konj evropska in svetovna vrednota, kar dodatno utemeljuje, da je za ohranitev lipicanske pasme nujno intenzivno sodelovanje vseh rejskih organizacij, še posebej pa

kobilarn v tradicionalnih rejskih državah. S tem namenom je bil ustanovljen tudi Mednarodna zveza rejskih organizacij lipicanca. Od začetka sodelujejo v njej vse pomembnejše ustanove, kobilarne držav, v katerih je reja lipicanca tradicionalna (Slovenija, Avstrija, Hrvaška, Romunija, Slovaška, Madžarska in Italija) ter rejska združenja teh držav in držav, kjer se je reja te pasme izoblikovala v novejšem času. Slovensko rejo lipicanca zastopata Kobilarna Lipica in Združenje rejcev lipicanca Slovenije. Namen zveze ni posegati v pristojnosti posameznih rejskih organizacij, temveč le povezovanje rejcev in usklajevanje sprotih strokovnih vprašanj. Mednarodna zveza rejskih organizacij lipicanca je sprejela kriterije za presojo o čistokrvnosti, splošni rejski cilj in kriterije, ki jih morajo izpolnjevati rejske organizacije oziroma združenja, ki vodijo ali ustanovljajo rodovno knjigo, če hočejo, da jih zveza priznava. Slednji so usklajeni z zakonodajo Evropske unije.

V sodelovanju z Mednarodno zvezo rejskih organizacij lipicanca poteka tudi mednarodni projekt INCO-COPERNICUS o lipičevi genetiki in variabilnosti. Projekt financira Evropska unija. Odobrila ga je leta 1996 in bo končan leta 2000. Skupno je bilo

se jama, št. 8 str. 45-54. V članku Kabro-
fane poplave pred našimi turističnimi jama-
mi je med drugim zapisal:

zajeto v projekt kakšnih 600 plemenskih konj iz kobilarn Lipica, Piber, Simbata de Jos, Silvasvarad, Monterotondo, Đakovo, Topolčianky, Belclean in Kladruby. Kladrubški konj oziroma kobilarna Kladruby je bila vključena v projekt zaradi povezanosti z nastankom nekaterih rodov kobil in linij žrebcev. Kobilarna Beclean pa je bila vključena kot predstavnica reje barvnih (črni, rjavi) lipicancev. Praktični cilji projekta so: reallen opis pasme, primerjati pretekle in sedanje podatke ter izdelati ustrezna rejska merila, izdelati zanesljiv sistem, ki bo pripomogel k izogibanju problemom zaradi parjenja svorov, osnovati računalniško podprt sistem rodovnih knjig, namenjen rejcem lipicanca, in izdati kvalitetno, strokovno utemeljeno knjigo rezultatov tega mednarodnega sodelovanja.

Uveljavljanje in ohranjanje pasme v Sloveniji

Z Zakonom o kobilarni Lipica je v Sloveniji zagotovljeno ohranjanje lipicanškega konja, določenih linij in rodov. Toda Slovenija ima izredne možnosti za širšo uveljavitev lipicanca v slovenskem prostoru in to mora v gospodarskem smislu tudi izkoristiti. Zato je potreben program, pripravljen v sodelanju strokovnjakov iz različnih področij. Program mora vključevati kvantitativne in kvalitativne vidike uveljavljanja lipicanca v Sloveniji in načine javnega finančnega podpiranja.

Za izhodišče pri izdelavi takšnega programa je treba poudariti naslednje:

1. zgodovinsko in tradicionalno ozadje reje lipicanskih konj v slovenskem prostoru;
2. ukrepe države, lokalnih skupnosti in uprav parkov, ki bi spodbujali rejce (morda še posebej v predvidenem Kraškem regijskem parku in Regijskem parku Snežnik) za rejo lipicanskih konj namesto konj drugih pasem;
3. turizem in razvoj oziroma ohranjanje podeželja;
4. enoten način obravnavanja in vodenja rodovniške dokumentacije kobilarniških konj in konj iz zasebne reje;
5. možnost skupinske vzreje žrebet, kar je pomembno za vrsti primerno socializacijo in nadaljne delo s konji;
6. čisto določno zastavljeno testiranje delovne sposobnosti za lipiške konje in konje iz zasebne reje pod "enakimi" pogoji - skupni test;
7. uvajanje sodobnih modelov ocenjevanja plemenske vrednosti;
8. pri razvoju kobilarne Lipica in tudi njene okolice predvsem upoštevati pričevalno namembnost kobilarne;
9. dosledno izvajati Zakon o kobilarni Lipica;
10. prizadevati si za vpis kobilarne Lipica na Seznam svetovne dediščine pri organizaciji UNESCO;
11. s prireditvami in tekmovanji v dresurnem jahanju, ki bi vsebovala elemente španske jahalne šole, spodbujati kvaliteto tovrstne dejavnosti;
12. finančne ali podobne podpore tistim, ki so strokovno usposobljeni in ki želijo na profesionalen način delati s lipicanskimi konji, a zato nimajo dovolj finančnih sredstev.

RAZISKOVANJA

Po sledih virov,
raziskav
in meritev ...

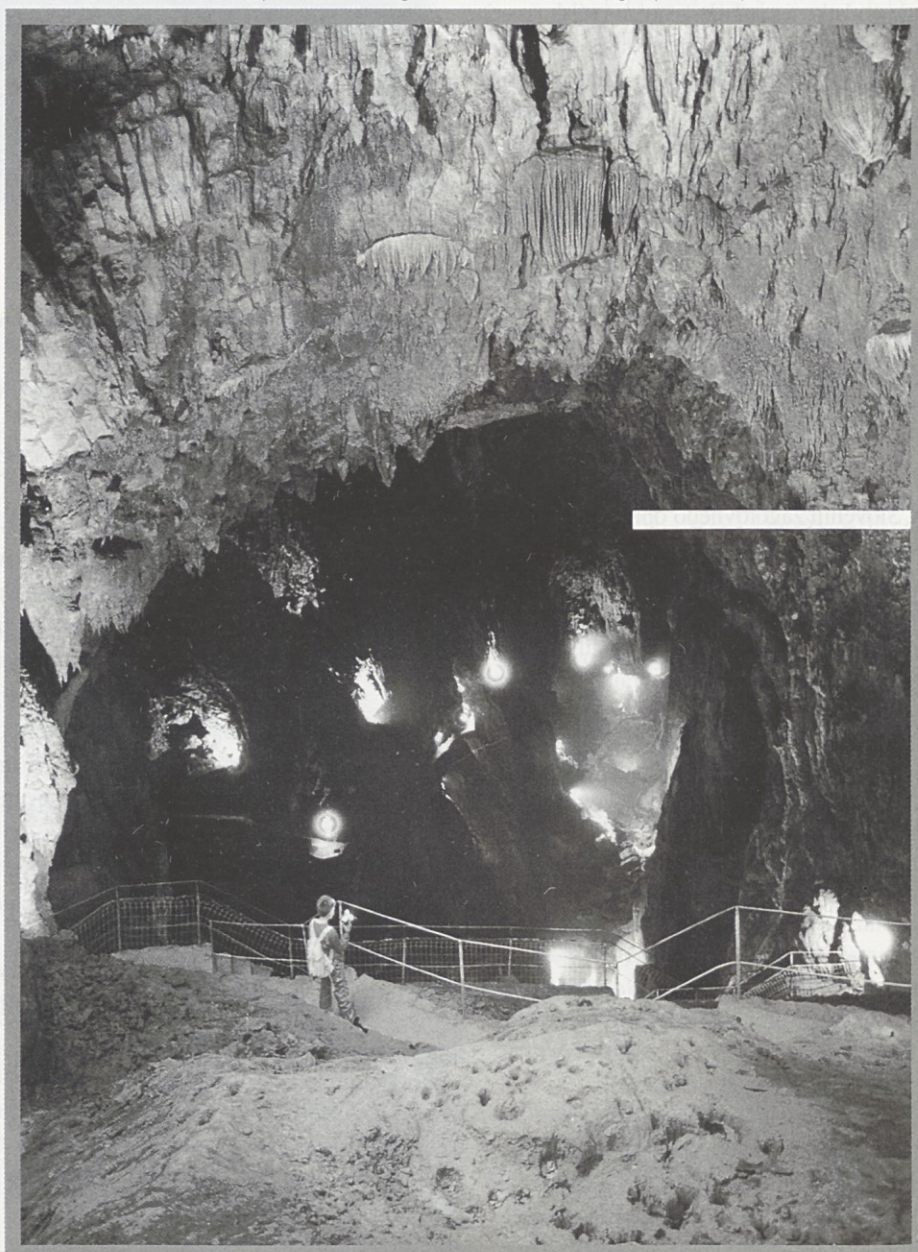
Poplave V ŠKOCJANSKIH JAMAH

Borut Lozej

Pogled iz Tihe jame proti Šumeči jami. Črta na desni strani označuje nivo vode ob poplavi leta 1965.
Voda se je v tem delu dvignila za 70 metrov. - Fotografija: B. Lozej

O tej témi sem se odločil pisati, ker o njej še nisem zasledil večjih razprav in utemeljitev v njih, poplave pa so zagotovo tudi med najbolj razburljivimi pojavi v škocjanskem podzemlju. Prav tako me je do take odločitve navedel sum, da je prišlo pri merjenju nekaterih nadmorskih višin v Škocjanskih jamah, ki jih je bil tod opravil znanstvenik in raziskovalec dr. Rado Gospodarič, do napak zaradi tistikrat še nezadosti razvite merilne opreme. Gospodarič je veliko pisal o Škocjanskih jamah in je tudi utemeljitelj ene izmed teorij o genezi ali razvoju škocjanskega podzemlja. Pri poplavah v Škocjanskih jamah se samo od sebe vsiljuje vprašanje, zakaj se dogajajo. Odgovor nanj je treba iskati v prevelikih količinah vode, ki v jamo pritekajo in ki istočasno iz nje ne morejo odteči, ali pa v zamašitvi ožine na koncu jame, ki ji jamarji pravimo sifon.

Informacije o poplavah v Škocjanskih jamah sem med drugim iskal tudi v časopisih. V časniku Delo piše, na primer, da se poplave pojavljajo v vseh delih Slovenije. O Reki piše, da je na mnogih krajih poplavlila ceste in tako v Ilirsko Bistrico iz pivške smeri ni mogoče priti, medtem ko o poplavah v jamah ni napisanega nič. Isto so pisale Primorske novice. Zares čudno, da so bila jame pri tem nepomembne! O poplavah v jamah je pisal le dr. France Habe v reviji Na-

še jame, št. 8, str. 45-54. V članku Katastrofalne poplave pred našimi turističnimi jamami je med drugim zapisal:

Med redkimi poplavami v septembru je tudi lanske leto (1965 – op. uredništva). Že 24. in 25. avgusta so zabeležili skoraj 100 mm padavin (ves mesec avgust jih je bilo 159 mm), tako se je vodna gladina dvignila v času od 7. zjutraj do 19. zvečer od 94 na 165 cm. S septembrom se je začelo izredno deževje; v treh dneh je padlo 127 mm padavin. Že prvega septembra se je voda ob 11. dvignila na 340 cm, drugega septembra ob 8. uri zjutraj pa je dosegla višini 1250 cm, to je 12,5 m nad normalo. Ob 12. uri istega dne je v Veliki dolini segla 1,5 m čez Tomassinijev most nad Velikim slapom in dosegla koto 322 m. Vodna gladina se je dvigala s povprečno hitrostjo 5 m na uro.

Ko smo v noči med 2. in 3. septembrom prodrli skozi Globočak v Tiho jamo, smo tam s čolni reševali klopi in mize, ki jih je voda odtrgala v Schmidlovi dvorani in naplavila visoko zgoraj v Tihi jami. V jami naj bi v teh dneh namreč potekal mednarodni speleološki kongres in so mize in klopi zato bile prinesene v Schmidlovo dvorano. Vendar smo že v razdobju nekaj ur po polnoči 3. septembra opazovali izredno hitro upadanje vode. Po opažanjih Janka Gombača iz Matavuna se je voda zniževala v večjih sunkih 4,3 m na uro. Povodenj je napravila na električnih kabinah za več deset milijonov dinarjev škode. V Mahorčičevi jami je erozija odnesla velik del zacementirane kamnite steze, tako da je bil izstop skozi to jamo nemogoč. Od takrat naprej do danes skozi to jamo obiski ne potekajo. Steze čakajo na obnovo. Veliko škodo je voda napravila tudi v Tomincevi jami, kjer je odnesla velik del zemeljskih piramid, znanega ostanka nekdanjih hallstattskih sedimentov.

Reka

V Škocjanske jame ponika Reka, ki izvira v zaledju Ilirske Bistrice. Na svoji poti zbira vodo iz različnih pritokov izpod Snežnika, s Pivke in s flišnih Brkinov. Pri Vremah Reka vstopa na apnenčasto podlago in začne ponikati v podzemlje. Dokončno in največji del vode pa ponika pod vasjo Škocjan v Škocjanske jame. Reka se še dvakrat pojavlja na dnevni svetlobi v Mali dolini in v Veliki dolini, dokončno pa izginja s površja pod Stefanijinim razglediščem nad Veliko

dolino. Ponorne odprtine v teh delih jame so zelo velike. Reka potem teče še približno dva kilometra po ogromni podzemni soteski in v Martelovi dvorani, ki je med največjimi podzemnimi dvoranami na svetu, naleti na ožino. Ta ožina je v nizkih vodostajih odprta in prehodna; s čolnom se je treba zapeljati čez Martelovo jezero skozi ožino in na drugi strani se pride v približno 200 metrov dolg Marchesettijev rov. Za brzicami v Marchesettijevem rovu je jezero, veliko približno 20 x 14 metrov. V njem je vhod v sifon. Jezero se lahko obide čez velike sigove ponvice ter po peščenih sipinah in sigovih ponvicah nadaljuje še kakšnih 120 me-

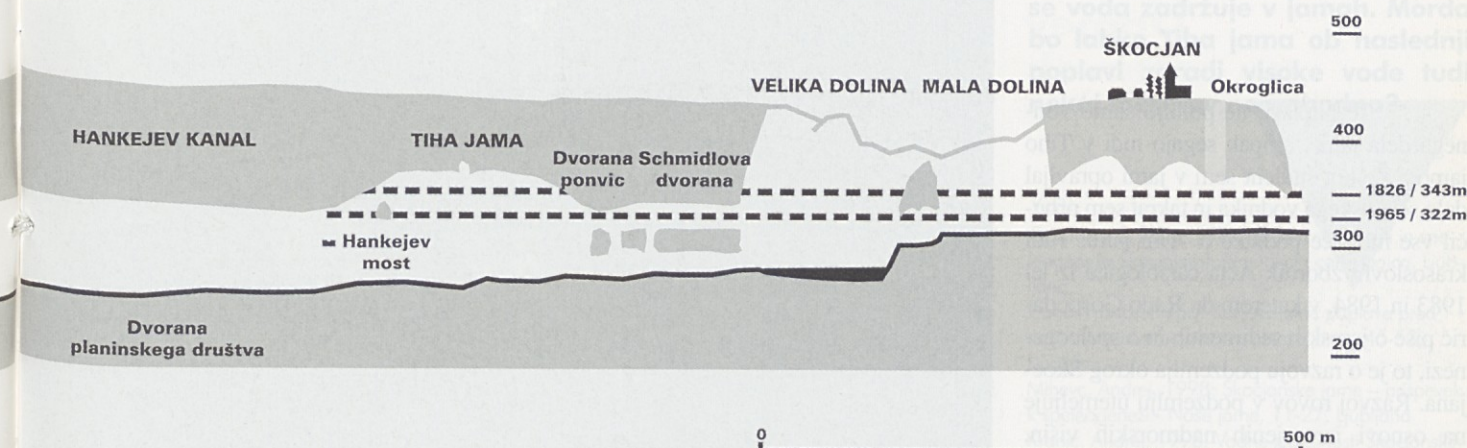
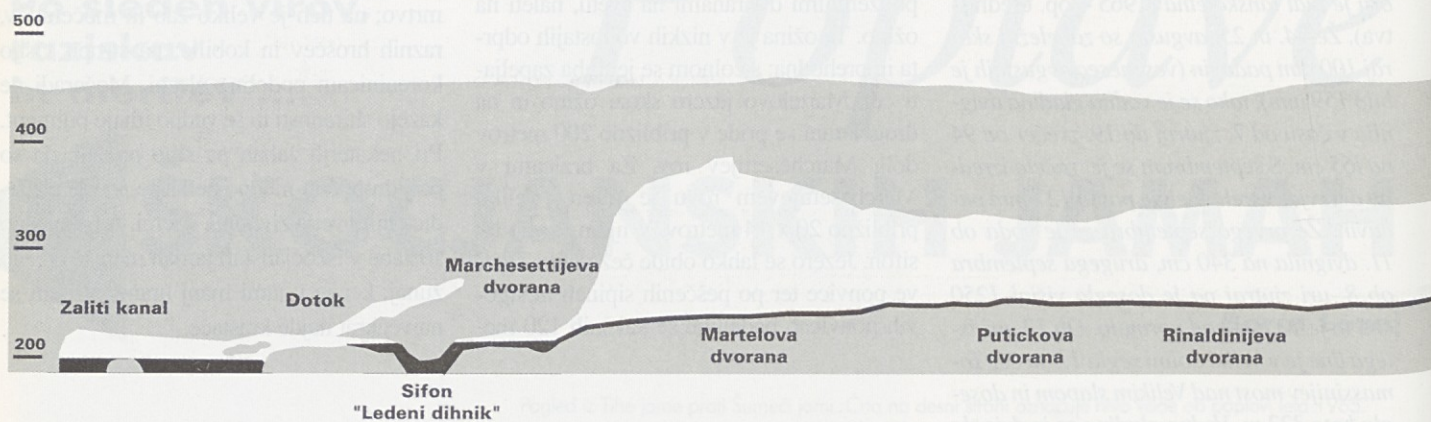
trov naprej do Jezera smrti, kakor so ga imenovali odkritelji. Jezero smrti deluje zaradi svoje oddaljenosti in mračnosti zares strašno. Na peščenih sipinah nad njim pa ni vse mrtvo; na tleh je veliko žab in močeradov, raznih hroščev in kobilic; na stropu visijo koreninam podobne plesni. Močeradi ne kažejo shiranosti in še vedno imajo pigment. Pri nekaterih žabah pa smo opazili, da so bolj drobne in močno belkaste, kar je posledica njihovega življenja v temi. A nasplošno so žabe v Škocjanskih jamah manjše od žab zunaj, ker je v jami manj hrane. V jami se največkrat najde krastače.

Poplavljen dolina mlinov 2. septembra 1965. Pogled iz vasi Škocjan. - Fotografija iz zasebne zbirke.

Vzdolžni prerez Škocjanskih jam

Vzdolžni prerez Škocjanskih jam z označbami ravni (višine) vode ob poplavih v letih 1826 in 1965.

V Jezeru smrti je ogromno obdelanih hlodov, ki so jih nenadne visoke vode odnašale kmetom, ki so jih vozili k Reki na žage. Teh je bilo nekdanje veliko. Če je nenadna povodenj žagarja presenetila in ni imel časa, da bi hlode spravil na varno, jih je narasla Reka odnesla s seboj.

Ime Reke

Reka ali tudi Velika voda, kot ji pravijo domačini – nikakor pa ne Timava ali Timavo, o čemer bi nas radi prepričali mnogi čezmejni obiskovalci Škocjanskih jam (Končno je Reka tista, ki teče k izviru Timave, pa bi zato lahko povsem upravičeno Timavo preimenovali v Reko in ne nasprotno!) – je ena izmed največjih ponornih vod na svetu.

Če ne bomo dovolj uporni in vztrajni in če ne bomo namenili imenom naših stvari na našem Krasu – tudi jamam – več skrbi, se lahko zgodi, da se po evropeizaciji tega prostora ime Reke spremeni v Timavo, da bo italijanska reka, kakor je naš teran postal terano. Mag. Danijel Rojšek je v glasilu jamarske zveze Slovenije Naše jame št. 40 zapisal, da bi morali začeti odločno in temeljito razpravo o imenih v Škocjanskih jamah. O tem je že leta 1998 veliko napisal v Naših jamah št. 40 Matjaž Puc. Prava in pravilna imena so tista, ki so jih dali prvi raziskovalci!

Raziskovalci Škocjanskih jam v časih Avstro-Ogrske so bili pri poimenova-

nju v Škocjanskih jamah veliko strpnejši od Italijanov. Tako so poimenovali marsikaj s slovenskimi imeni, čeprav se je Reka imenovala Recca. Vsekakor pa niso prava imena, ki so jih v jame vnesli Italijani po okupaciji Primorske po rapalski pogodbi po prvi svetovni vojni, ko so nas hoteli poitalijančiti. V jami so v različnih dvoranih vnesli tudi imena iz Dantejeve Božanske komedije. Na izhodu iz jame je tako, na primer, pisalo: *Equindi riusciamo ad riveder le stelle (In tako lahko spet vidimo zvezde).*

Mislím, da bi bilo treba našim italijanskim sosedom pojasniti, da je Reka tista, ki teče k Timavi in ji daje vodo, in ne obratno. Zaradi povezave ponorov Reke z izviri Timave, ki so jo spoznali že v antiki in dokazali v začetku 20. stoletja, bi lahko kvečjemu Timavo poimenovali z Reko. Večina ljudi onkraj meje, ki bi nas rada prepričala, da v Škocjanske jame teče Timava, miži pred dejstvom, da je ob ustju Timave še pred petdesetimi leti živelo najmanj devetdeset odstotkov prebivalstva slovenskega rodu!

Veliko napako o Timavi delajo tudi pisci člankov v slovenskih časopisih. Tako je v Primorskih novicah 3. decembra 1999 anonimnež zapisal o odkritju reke (nekega vodnega toka) v bližini Repentabra: *“Člani jamarskega odseka Tržaškega planinskega društva Alpina della Giulie so namreč pred dnevi v bližini Prčjega dola blizu Repentabra tristo metrov globoko odkrili tok reke Timave”*. Pri tem se je avtor pravilno izrazil vsaj glede spola reke Timave. Besedo

Timav so neuki “strokovnjaki” vnesli v slovenščino pri dobesednem prevodu italijanske besede Timavo. Italijanščina namreč uporablja za poimenovanje rek moški spol (*il fiume Timavo*). Za nas, Slovence, pa je pravilna le raba Timava, kakor so jo poimenovali in jo še poimenujejo naši predniki, kajti v slovenskem jeziku je reka ženskega spola... Žal pa v nadaljevanju svojega besedila avtor uporablja besedi Timava in Timav, kakor se mu je pač zapisalo. In, kar je še hujše, tudi navaja, da so: *“... jamarji do sedaj prišli do Timave v znameniti Lobodnici pri Trebčah...”*, o kateri sem pisal v 26. številki revije Kras (Lozej, Borut, Jama Lobodnica, str. 42-43, 1998), *“... in v Kačni jami pri Divači.”* Sramota! Kačna jama se nahaja na slovenskih tleh in v njej se pretaka voda - ki ponika le nekaj kilometrov prej v Škocjanu - torej Reka!

Timava izvira v Tržaškem zalivu med Devinom (Duino) in Tržičem (Monfalcone) in lahko s tem imenom poimenujemo samo vode, ki imajo kakršno koli povezavo s temi izviri. Vse vode, ki jih jamarji odkrijemo pred temi izviri in ki imajo svoje napajanje iz Reke, bi morali imenovati vode Reke ali preprosto Reka. V izviri Timave namreč pritekajo na dan tudi vode Soče, Vipave ter celo potoka Raše, Senožškega potoka in Sajeveškega potoka (Kranjc, Naše jame, 1998).

Slovenija je izredno bogata s podzemnimi tokovi in tudi pri nas imajo vode, ko ponikajo in ponovno izvirajo, druga imena. Tako Ljubljana spremeni svoje ime, če

temu lahko tako rečemo, sedemkrat. Nikoli pa še nisem zasledil, da bi se nekdo trudil preimenovali Pivko, ki ponika v Postojnske jame, ali reko Rak, ki skozi Rakov Škocjan odvaja vodo iz Cerknškega jezera na Planinsko polje, v Ljubljano, čeprav vemo, da te vode izvirajo v izviri Ljubljane. Tudi podzemnemu sotočju v Planinski jami pravimo sotočje Raka in Pivke, od tod naprej pa teče proti Planinskemu polju Unica.

Rekine poplave

Zapisal sem že, da je Reka med največjimi ponornimi vodami na svetu. Ob izredno visokih vodah lahko v Škocjanske jame priteka do 385 kubičnih metrov vode na sekundo.

Na Hidrometeorološkem inštitutu Slovenije sem dobil podatek o največjem pretoku vode, ki so ga izmerili leta 1965 pri Cerknikovem mlinu pod vasjo Gornje Vreme. Dosegel je 277 kubičnih metrov na sekundo. Vendar dobiva voda pod tem mlinom še vodo iz Sušice in iz drugih potokov okrog Famelj; zato je bil tistikrat pretok gotovo večji... Andrej Mihevc omenja največji pretok 385 kubičnih metrov (Mihevc, Naše jame, 1998).

Že desetletne visoke vode jamo poplavlja. Vprašanje pa je, kdaj se voda začne zares dvigovati... Na poti od ponora do Martelovega jezera se rečno dno spusti za 100 metrov. Reka prvič ponika na nadmorski višini 317 m v Mahorčičevo jamo, do-

končno pa ponikne v Veliki dolini na nadmorski višini 269 m. Gladina Martelovega jezera je na nadmorski višini 214 m (Mihevc, Naše jame, 1998). To pomeni, da je v Martelovi dvorani lahko že 55 m vode, ko ta v Veliki dolini še normalno ponika. Opazovanja dogajanj v Martelovi dvorani so ob velikih vodah nemogoča, ker je jama takrat neprehodna in bi bilo sledenje Reki naprej po Hankejevem kanalu proti Martelovi dvorani smrtno nevarno.

Reko lahko lepo opazujemo s Cerknikovem mostu, ki vodi visoko čez Reko na začetku Hankejvega kanala proti Tihi jami. Dvig vode v Müllerjevi dvorani, ki je pod mostom, za deset metrov, pomeni dvig vode v Martelovi dvorani za petdeset metrov. Jezero v Müllerjevi dvorani je namreč na nadmorski višini 261 m (Mihevc, Naše jame, 1998).

Te poplave se pojavljajo najmanj vsakih deset let. In dovolj je že manjši pretok od največjega, ki se pojavlja morda vsakih petdeset let, da prihaja do dvigovanja vode v jami. To pa nedvomno potrjuje, da prihaja do poplav v največji meri zaradi prevelikega pritoka vode in le v manjši meri zaradi kakšnega debela in vej, ki jih voda prinaša s seboj in ki naj bi zapirali odtok skozi sifon v jami.

Koliko se bo voda dvignila, je odvisno od velikosti njenega pritoka, še bolj pa morda od trajanja povečanega pritoka. Pretok pri Cerknikovem mlinu je bil leta 1965 277 kubičnih metrov na sekundo, leta 1975 262 kubičnih metrov na sekundo, leta

1992 pa je bil pretok 259 kubičnih metrov na sekundo. Ti pretoki so bili dokaj enaki, kar kaže, da je višina poplav odvisna od trajanja velikega vodnega pritoka.

Desetletne visoke vode se v Šumeči jami, ki jo obiskovalec Škocjanskih jam obišče na poti od Tihe jame do Dvorane ponvic, dvignejo na približno dvajset metrov, to je do nadmorske višine 270 m (zadnja je bila leta 1992); v Martelovi dvorani se takrat voda dvigne za približno sedemdeset metrov, na ponoru pod Škocjanom pa takrat Reka neomejeno ponika.

Dvajsetletne visoke vode se dvigajo do kakšnih 300 m nadmorske višine (leta: 1895, 1907, 1935, 1965, 1975); Šumeča dvorana je v veliki meri poplavljen, v Martelovi dvorani je voda visoka že kakšnih 100 m, poplave pa se razlivajo tudi po Dolini mlinov pred ponorom pod Škocjanom. Tako so mlinarji ob Reki tako najmanj vsakih dvajset let utrpeli popolno zalitje svojih mlinov, nekateri pa tudi zalitje svojih domov.

Petdesetletne visoke vode se dvigajo do 350 m nadmorske višine, kar potrjujejo poplava leta 1807 na 340 metrih nadmorske višine, poplava leta 1826 na 343 m nadmorske višine in poplava leta 1851 na 336 m nadmorske višine. Večji del jame, kjer teče Reka, je bil takrat popolnoma poplavljen. V Martelovi dvorani je bilo do 140 m vode, pritisk na odprtino, ki vodi v Marchesettijev rov, pa je bil 14 barov. Zato ni nič čudnega, če so našli hlode tudi v Kačni jami, ki je več kot kilometer naprej od sifona pod Divačo.

Te poplave ne polnijo samo vodnega dela jame, ampak segajo tudi v Tiho jamo... Že kot študent sem v jami opravljal delo sezonskega vodnika in takrat sem proučil vse mogoče podatke o Tihi jami. Tudi krasoslovni zbornik Acta carsologica iz let 1983 in 1984, v katerem dr. Rado Gospodarič piše o jamskih sedimentih in o speleogenezi, to je o razvoju podzemlja okrog Škocjane. Razvoj rogov v podzemlju utemeljuje na osnovi izmerjenih nadmorskih višin. Tako, na primer, je skalno dno rova v zgornjem delu Dvorane ponvic na 314 m nad morjem, skalno dno Tihe jame pa je na približno 310 metrih nad morjem. Smiselno je zato ta dva rova povezal v skupni rov, ki je odvajal vodo Reke.

Ko opisuje Tiho jamo, Gospodarič piše, da je jama precej preoblikovana, kar pomeni, da je prihajalo v njej do podorov stropa in do prinašanja naplavin. Podornega kamenja in naplavljenih glin naj bi bilo na nekaterih mestih do 30 m visoko. Tako so uravnana tla v Tihi jami sedaj nekje na nadmorski višini 340 m. In, ko opisuje poplave, piše, da je poplava leta 1965 segla do nadmorske višine 322 m, kar je v jami označeno z majhno tablico na zidu. Poplava leta 1826 pa je segla do nadmorske višine 340 m, to je skoraj do uravnanih tal Tihe jame.

Pri natančnem primerjanju podatka s tablice, ki označuje višino poplave leta 1965 (322 m), in višine uravnanih tal pri prehodu v Tiho jamo (340 m), sem podvomil, da je med tema dvema točkama zares 18 metrov razlike. Mislim, da je ta razlika manjša. To pa bi pomenilo, da je poplava leta 1826 segla tudi v Tiho jamo, kar je zelo zanimiv podatek za jamarje in za obiskovalce jam. Dvom se je še povečal, ko so jama obiskali jamarski kolegi iz Nemčije. S seboj so imeli digitalni višinomer, ki je pokazal, da je višina uravnanih tal na prehodu med Šumečo jamo in Tiho jamo na nadmorski višini 336 m. Čeprav takim napravam ne zaupam preveč, ker delujejo na osnovi zračnega pritiska, ki se med merjenjem lahko spremeni, in bi zato lahko pri merjenju nastale napake, pa se je pozneje pokazalo, da je digitalni višinomer zelo natančen. Ko sem poz-

neje spraševal, ali je voda v Tihi jami kdaj bila, mi na to ni znal nihče odgovoriti. Meritve, ki smo jih opravili pozneje z jamarji iz Divače, so dale zelo zanimive ugotovitve...

Merjenje višin

V poletju 1999 smo člani jamarkega društva Gregor Žiberna iz Divače (Miha Bemetič, David Jurman, Matej Kravanja in Borut Lozej) opravili v Škocjanskih jamah meritve, pri katerih smo za merjenje naklona uporabljali naklonometer Suunto, ki ga izdelujejo na Finskem in ki velja za zelo kvalitetnega. Za izhodišče smo izbrali višino poplave leta 1965, to je točko 322 metrov nad morjem. Označena je v jami in v Veliki dolini. V Veliki dolini so v steni naravnega mostu označene tudi druge poplave (v letih 1826, 1807, 1935, 1965). Za poplavo leta 1826 smo dobili nadmorsko višino 343 m, kar se precej ujema s starejšimi meritvami, ki omenjajo nadmorsko višino 346 m (Habe, Naše jame, 1966). Za poplavo leta 1807 smo dobili nadmorsko višino 338 m, za poplavo leta 1851 nadmorsko višino 336

m in za poplavo leta 1935 nadmorsko višino 298 m. Potem smo v Tihi jami izmerili višinsko razliko med poplavo leta 1965 in robom Tihe jame. Izračun rezultatov je pokazal nadmorsko višino 334 m. Meritev smo ponovili in rezultat je bil enak. Tiha jama je bila torej v zadnjih dvesto letih trikrat poplavljen!

Nato smo meritve nadaljevali v Tihi jami, da bi dobili obseg poplav v njej. Višina tal v Dvorani orgel je 334 m nad morjem, strop pa je visok približno 6 m. Višina tal pri Orjaku v Veliki dvorani, kjer je vodni bazenček, je 336,5 m nad morjem. Velika dvorana v Tihi jami je bila tako do polovice napolnjena z vodo. Najnižja točka Tihe jame pa je na začetku Podorne jame in to 316 m nad morjem. Po podoru, ki je tla Podorne jame precej povišal, smo se vzpeli proti kapniškemu Paradižu, kjer se Tiha jama konča. Na prehodu med Podorno dvorano in kapniškim Paradižem je nadmorska višina 343 m, ki je tudi višina poplave leta 1826. Najvišja točka Podorne dvorane je na nadmorski višini 350 m in to velja tudi za Paradiž. Višine se tu ujemajo z višinami, ki jih je izmeril Gospodarič.

Namesto sklepa

To so podatki, ki obiskovalcem Škocjanskih jam vzbujajo strah pred naravnimi pojavi in silami ter njihovo spoštovanje in dajejo jamam poseben pečat. Sedaj, ko vemo, da so poplave v Tihi jami še vedno možne, lahko odgovorimo tudi na vprašanje, od kod glina v Tihi jami. Z glino je prekritih tudi večina kapnikov, kar sigi v Škocjanskih jamah daje značilno barvo in obliko.

Kako dolgo se voda v Tihi jami zdrži, ne vemo, ker se je leta 1851, ko je voda zadnjič segla vanjo, Adolf Schmidl z Ivanom Rudolfom in s štirimi rudarji iz Idrije počasi prebijal šele proti šestemu slapu in raziskoval vhodne rove, poznane kot Schmidlova dvorana in kot Rudolfova dvorana, medtem ko o Tihi jami takrat še ničesar niso vedeli. In jame so potem kar trideset let čakale na prave moze, da so jim odvzeli skrivnost. Tiho jamo so našli leta 1904 domači vodniki in delavci Anton, Franc in Jožef Cerkenik ter Jožeh Nedoh (Puc, Naše jame, 1998).

Poplavo v Škocjanskih jamah lahko pričakujemo v naslednjih desetletjih... In takrat bomo znali odgovoriti na vprašanje, kako dolgo se voda zadržuje v jamah. Morda bo lahko Tiha jama ob naslednji poplavi zaradi visoke vode tudi nekaj mesecev neprehodna?

Viri:

Gospodarič, Rado, 1984: Jamski sedimenti in speleogeneza Škocjanskih jam.- Acta carsologica, Ljubljana
Habe, France, 1966: Katastrofalne poplave pred našimi turističnimi jamami.- Naše jame, 45-53, Ljubljana
Mihevc, Andrej, 1998: Škocjanske jame – prispevek k speleogenezi.- Naše jame, 11-27, Ljubljana
Kranjc, Andrej, 1998: Vodne značilnosti Škocjanskih jam.- Naše jame, 28-33, Ljubljana
Puc, Matjaž, 1998: Pomembnejši datumi v raziskovanju in turistični ureditvi Škocjanskih jam.- Naše jame, 75-80, Ljubljana
Primorske novice, 1965, september
Delo, 1965, september

Borut Lozej, univ.inž. varstva pri delu – član Jamarskega društva Gregor Žiberna v Divači, Orlek 40, 6210 Sežana

Vstop v Marchesettijev rov skozi ožino na Martelovem jezeru.- Fotografija: B. Lozej

Martelova dvorana; na levi Martelovo jezero in ožina, ki vodi v Marchesettijev rov. – Fotografija: B. Lozej

**Odmev
na sestavek
Jožka Žiberne
"Moj nono"**

TAKŠNA KOT JE DEŽELA, TAKŠNI SO LJUDJE

Maksimilijan Lenarčič

V 36. številki revije "Kras" je gospod Jožko Žiberna objavil svoja razmišljanja o sestavku E. Kanzonija, katerega moj prevod je bil objavljen v 28. številki pod naslovom "NEKDANJA PODOBA KRASA". Jožko Žiberna sklone svoja razmišljanja takole: "Naj končam! Moj nono že dolgo počiva nad Velikim Dolom. Tako nekje počiva tudi Kanzoni. Ne eden ne drugi tega ne moreta brati. Če bi še živel, pa bi lahko brala drugačne, bolj objektivne in tudi lepše opise tako o teh krajih kakor tudi o njihovih ljudeh. Vsekakor mučen, da ne rečem porazen občutek ob tako "topoglavem" Kanzonijevem pisanju o Krasu in Kraševcih popolnoma odpravlja vse drugo pisanje v reviji Kras, ki osvetljuje Kras in njegove ljudi in pravi luči".

Na začetku naj povem, da sem imel tudi jaz podobne občutke, ko sem Kanzonijev sestavek prebral prvič. Pomislil sem, da se morda čutim prizadetega zato, ker sem prebivalec teh krajev in da je to obramba pred priznanjem resnice? Spraševal sem se, ali ustreza takšen opis prebivalcev Krasa, ki je predstavljen "dokaj subjektivno in najbrž tudi s premajhnim poznavanjem njihovega življenja ter značaja" (navedek je iz mojega prvega zapisa), dejanskemu življenju tukajšnjih prebivalcev v tistem času.

Da je E. Kanzoni pisal svoje občutke subjektivno, je dejstvo. Vprašanje je le, zakaj je na Krasu videl samo temno plat življenja. Vse, kar je v tem sestavku o Krasu napisal prijetnega, je pravzaprav le opis kraškega podzemlja in to, da so Kraševci izredno pošteni ljudje. Zelo me je zanimalo, ali je avtor v istem času gledal tudi na Gorinjce enako kot na Kraševce. Zato sem še posebej pozorno prebral tudi sestavek "Bled in Bohinj".

V prvem prispevku v reviji "Kras" sem že napisal, da je E. Kanzoni v "Waldheimovem ilustriranem mesečniku" iz leta 1864 v rubriki "Izleti v avstrijske alpske dežele" objavil poleg dveh prispevkov o Krasu tudi prispevek "Bled in Bohinj" (Veldes und die Woche). Resnici na ljubo poveda-

no je bil najprej objavljen prispevek "Bled in Bohinj" (v 24. številki mesečnika), nato "Podobe s Krasa" (v 33. številki) in nazadnje še "O Krasu" (v 43. številki).

Tako kot v "Podobah s Krasa" tudi v prispevku "Bled in Bohinj" avtor najprej opisuje pokrajino. Občuduje deželo in pravi: "Predvsem nas preseneti in očara ljubkost Blejskega jezera in njegove okolice. Jezero se blešči kot modro oko, obdano z zeleno obalo, kjer se menjavajo gozd in travniki, iz njih pa se tu in tam dvigujejo lične hiše. Sredi jezera leži otok obdan z bujnimi drevesi in kronan s cerkvijo. Na desni ob vznožju strme kamnite stene leži vas Bled. Blizu pa se dviga, kot nadaljevanje ostenja, grad". To navajam za primerjavo z opisi Krasa.

O prebivalcih v okolici Bleda pa piše takole: "Takšna kot je dežela, takšni so ljudje. Ni ravno nepomembno za lastni razvoj, ali dan za dnem rastemo z lepoto, veličastnostjo in ljubkostjo, ali pa nas obdaja brezupna puhlost. Ljudje so strumni in ljubko grajeni, imajo mnoge naravne sposobnosti in so nenavadno čisti. Med dekleti sem videval prave lepotice, obrazov italijanskega tipa in onega zlahtnega izobilja oblik, ki ga kažejo antični kipi. Slikovita sta načina, kako nosijo lase in kako so oblečene. Lase imajo počesane na gladko prečo do zaušesja, dve dolgi kiti okrašeni s trakovima jim padata na tilnik. Njihova oblačila nekoliko

spominjajo na preprosta oblačila naših kmetov in na spogledljivost tržaških manderier*.

Fantje so nenavadno veliki in močni ter imajo, kot dekleta, prijetne, blage glasove in izrazit smisel za čistost ter zal značaj. Lahko rečem, da blejski kmetje dajo na lepo perilo toliko kot najbolj fini gospodje stare Anglije".

Dalje E. Kanzoni opisuje, kako Blejci na svoj značilni način veslajo čolne po jezeru in nadaljuje z opisovanjem pesmi v okolici Bleda: "Ni čudno, da na takih tleh poganja ljudska pesem svoje najlepše cvetove in da se ljudje ne utrudijo peti in pripovedovati ter poslušati pravljice. Melodije so enostavne in vsebujejo ali v srce segajočo iskrenost ali prekipevajočo in pristrčno vedrino. Ena najbolj priljubljenih je patriotska "Od jezera" (Od Jesera), ki opeva dokazano junaštvo blejskih žena med francoskim medvladjem".

Ko sem prebral še ta zapis v celoti, nisem mogel razumeti, zakaj je predstavil Kanzoni prebivalce Krasa in Bleda tako različno in v skrajnostih. Najprej sem mislil, da je bil doma iz Trsta in da je imel s sosedi, kot se to mnogokrat dogaja, neprijetna doživetja. Pozneje pa mi je bilo vedno bolj jasno, da

* manderiere = najbrž (narečno) gospodinje na kmetijah v okolici Trsta

Kraševka in Kraševcec po knjigi zdravnika in pisatelja Baltazarja Hacqueta Veneti-Illiri-Slovani, ki jo je poslovenil in priredil Rastko Švajger, izšla pa je leta 1996 v založbi Branko, Nova Gorica

zelo verjetno Kanzoni ni Tržačan. To sklepam po nekaterih besedilih v tem zapisu. Pozoren sem bil posebno na besedilo o oblekah blejskih žena, saj pravi, da "njihova oblačila nekoliko spominjajo na preprosta oblačila naših kmetic in na spogledljiva tržaških manderier". Če bi bil Tržačan, ne bi napisal naših kmetic in tržaških manderier. Verjetno je bil doma nekje iz notranjosti Avstrije.

Še bolj me je o tem prepričal naslednji zapis: "Bled v takih razmerah sploh ni poceni zabava; to tem bolj, ker ga v glavnem obiskujejo tržaški trgovci, ki nimajo potrebe varčevati". In na drugem mestu nadaljuje: "Družba, ki se tu poleti zbira, je vesela, neprisiljena in pristrčna. To so tržaški trgovci z ženami in hčerami, ki so hladni, aristokratski in odklanjajoče imenitni. Kontingent, ki ga dobavljata Ljubljana in Gorica, je zelo veder, neprisiljen in dobrodušen. Dunajčani prihajajo posamično in nič pogostejše kot Angleži, ki prihajajo tja, kjer je lepo in kjer sta lov in ribolov. Da bi dobili pravo sliko nenavadnega aristokratizma gostov iz Trsta, zadostuje naslednja zgodbica, katero so uprizorili nekateri izmed Dunajčanov in Ljubljančanov, pa tudi drugi gostje, prve dni mojega bivanja "Pri Mallnerju" na skupnem obedu (table de haute).

Prvi prizor: Tržačani so ukazali prinesiti na odprto senčnico, kjer smo obedo-

vali, krasne oblažnjene stole. Drugi prizor: Imeli so svoje služabnike, da so jim stregli. Tretji prizor: Zahtevali so, da mora biti med nami in med njimi prazen prostor. Pri tem so med seboj in s svojimi govorili le angleško in francosko. Ostali gostje so jih naslednji dan kaznovali tako, da so parodirali njihovo obnašanje: knečkim mladeničem v čudovitih služabniških oblekah so ukazovali v angleškem in francoskem jeziku, četudi ti niso ničesar razumeli. In naslednje opoldne ni bilo več vmesnega prostora; ločilna stena je za to sezono padla in vladalo je neprisiljeno druženje".

Iz navedenega besedila sklepam, da E. Kanzoni ni bil Tržačan. Če bi bil, najbrž tega o Tržačanih ne bi napisal. Ker naveda, da je bival na Bledu nekaj tednov, sklepam, da je imel možnost seznaniti se s tamkajšnjimi prebivalci in tudi gosti ter jih do določene mere spoznati. Iz besedila o Krasu pa se da razbrati, da je sicer večkrat potoval čez Kras, se tam za kak dan tudi zadržal (sam pravi: "med mojimi večkratnimi obiski sem..."), ni pa imel možnosti spoznati dežele in prebivalcev toliko, kot je spoznal Bled in njegove prebivalce. Najbrž je večino besedila o Krasu napisal na osnovi kratkih srečanj s to pokrajino in s Kraševci ter po pripovedovanju znancev (Tržačanov?).

Kazoni pravi "takšna kot je dežela, takšni so ljudje" in tudi "bralcu ne la-

žem, če trdim, da se tudi tako črno opisane-mu Krasu ni treba skrivati pred drugimi pokrajinami glede na njegove mikavnosti in čudovitosti. Na splošno lahko rečem, da narava svoje bogastvo mnogoterih oblik, ki ga drugod razkazuje na površini zemlje, tu skriva v notranjosti".

Ali ni to razumeti tako, da je avtor čutil, kako tukajšnji ljudje, tako kot pokrajina, skrivajo v sebi čudovito notranjost. Sicer ne bi napisal "najboljša lastnost, ki jo imajo, je ta, da kljub stalni revščini – ne kradajo" pa tudi "je topoglav, omejen, praznoveren, zakrknjen, nedostopen, togoten in ravno toliko pošten kot reven". Potrdil je, da so Kraševci po srcu dobri, poštene in zaupanja vredni. Več kot toliko pa ni mogel napisati, saj jih, kljub večkratnim a kratkim obiskom, ni mogel dovolj spoznati. Vrli značaj Kraševca, njegovo največje bogastvo, bi lahko bolje spoznal, če bi, zaradi njegove bolj nedostopne narave, v ta namen porabil več časa in truda. To se pa, na žalost, ni zgodilo! Tako, kot je potrebno vložiti veliko truda za odkrivanje in spoznavanje kraškega podzemlja, se je treba dobro potruditi tudi za popolnejše poznavanje duše in življenja prebivalca Krasa.

PARK ZA BLAGINJO LJUDI IN OHRANITEV NARAVE

Zavod za ekologijo Narava 2001

Konec 19. stoletja so se na Kočevskem začeli nekateri procesi, ki so našo deželo postavili med najnaprednejše dežele na svetu. Gozdarji so ohranili zadnje sestoje pragozdov v Evropi in medved - ki mu je že grozilo izumrtje - je bil delno zavarovan pred iztrebitvijo. V začetku 20. stoletja so se že pojavile pobude za zavarovanje tega prostora oziroma za ustanovitev parka. To se je dogajalo v času, ko so drugod po svetu šele iskali naravovarstvene oblike sožitja med človekom in naravo, institut narodnega parka za se je šele začel uveljavljati. V prvi Jugoslaviji pozneje ni prišlo do uresničitve pobude za parkovno zavarovanje tega območja.

Med prvimi takimi načrti o tem, kaj zavarovati, se je leta 1962 pojavil predlog v prvi številki revije Varstvo narave. Stane Peterlin, sedaj svetovalec vlade na Ministrstvu za okolje in prostor in dolgoletni oblikovalec politike o varstvu narave, je tedaj predlagal, naj se zavaruje del doline zgornje Kolpe, območje med Kolpo in Borovcem (pravzaprav širše območje Mirtoviškega potoka). Vsi poskusi, da bi se predlog uresničil, v drugi Jugoslaviji niso uspeli. Po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 se je pokazalo, da tedanja Občina Kočevje nima narejenih razvojnih in prostorskih načrtov kar za dve tretjini svojega območja. Kočevska je bila, lahko rečemo, brez razvojne vizije. Zamisel, naj bi na tem območju ustanovili park, pa je dobila vso podporo. Zato je vlada že oktobra 1990 ustanovila komisijo za krajinski park Kočevje.

Dolina zgornje Kolpe je po naravnih danostih in bogatstvu rastlinskega in živalskega sveta vrednota evropskega pomena.

Država jo je vse doslej puščala na cedilu, saj ni zavarovala niti enega samega koščka njene dragocenosti, pač pa je s svojim početjem podpirala sesuvanje občutljivih biotopov, kot velja to za Mirtoviški potok.

Komisija vlade je novembra 1990 pripravila končne ugotovitve. Med drugim je ugotovila, da je Kočevska po naravnih danostih vrednota evropskega pomena. Kočevska sodi med najbolj ohranjene predele v srednji Evropi. Območje v glavnem sestavljajo visoke kraške planote z nekaj nižjimi polji in travniki. Območje zaznamuje globoko zarezana dolina rek Kolpe in Čabranke. Skoraj 90 odstotkov površine prekriva zvečine sonaraven gozd. Tod so preostanki pragozdov, na primer pragozd Krokari. Pokrajina je floristično zelo bogata, ker se na zelo raznolikih rastiščih prepletata ilirski in me-

diteranski element, še posebej v dolini reke Kolpe. Na Kočevskem živijo tri velike zveri - medved, volk in ris - ter številne redke in ogrožene ptičje vrste - planinski orel, orel belorepec, velika uharica in veliki petelin. Kolpa spada med naše najbolj ohranjene rečne ekosisteme - na njej, na primer, niso zgradili nobene hidroelektrarne - in predstavlja neprecenljivo naravno vrednoto tudi za okolju prijazen razvoj. Zatečena narava, lastninska sestava (večina površin je v lasti države) in gospodarske razmere ponujajo veliko izbiro med možnostmi za nadaljni razvoj prostora.

Komisija vlade je kot končni cilj predlagala ustanovitev Kočevskega narodnega parka. Država je iz republiškega proračuna zagotovila precejšnja sredstva za pripravo strokovnih osnov in naslednje leto so bile te že narejene. V letih 1993 in 1994 so sledile aktivnosti, katerih končni cilj bi moral biti razglasitev narodnega parka. Leta 1995, v evropskem letu varstva narave, bi moral na Kočevskem zaživeti park. Pa ni! Na glasovanju v kočevskem občinskem svetu park (ali pa način, kot so ga vodili pod vodstvom Janeza Černača) ni dobil niti glasa podpore. Še več, proti razglasitvi je glasovalo vseh 24 (z besedo: štirindvajset) svetnikov. Tudi zeleni!

Čeprav so se bolj ali manj resne aktivnosti nadaljevale tudi naslednja leta, projekt zaradi znanega nasprotovanja ni bil uresničen. Res pa je tudi, da se je projekt vodilo vseskozi kot Kočevski naravni park, torej pod oznako, ki je v naši zakonodaji in in ga morda tudi zaradi tega ni bilo mogoče uresničiti.

Pri tem ne gre zanemariti najrazličnejših spodbud Evropske unije in tudi njene potencialne pripravljenosti, da financira aktivnosti za ustanovitev parka. Za razvite države je zavarovanje naravnih območij in ustanavljanje parkov odločilnega pomena. Tudi po tem se obravnava državo, ki se poteguje za pridružitvev Evropski uniji. Zato je bilo pričakovati, da bo naša država namenila temu vprašanju največjo možno pozornost. Država, ki jo v tej vlogi pooseblja slovenska vlada oziroma njeno Ministrstvo za okolje in prostor, pa je aktivnosti za razglasitev Kočevskega narodnega parka očitno opustila. Sprva je še bilo nekaj dejavnosti omenjenega ministrstva, na primer njegovo naročilo leta 1995 za izvedbo "celovitega prostorskega plana za regijski park Kočevje-Kolpa". Predstavniki ministrstva so lokalne oblasti prepričevali, češ da je za Slovenijo dovolj le Triglavski park in da novih narodnih parkov ne bo. Zatrdili so, da je najboljša rešitev regijski park, a da še tega – čeprav je v nacionalnem interesu! – ne nameravajo vsiljevati...

Medtem, ko pristojni v Sloveniji izbirajo ime bodočega parka in se s tem nedopustno poigravajo z usodo ljudi, zanemarijo naravo in dopuščajo, da so potrebne aktivnosti za razglasitev parka zastale, pa je prišlo v naši sosesčini, na Hrvaškem, do kakovostnega preskoka. Hrvatje so kljub dolgotrajni vojni in izčrpanosti gospodarstva

med drugim razširili območje Narodnega parka Risnjak v Gorskem Kotaru. Narodni park Risnjak se zdaj razteza vse do državne meje s Slovenijo. Sosednja država se je tako povsem približala svetovnim procesom varstva in ohranitve narave ter išče možnosti za blaginjo svojih ljudi na prostoru parka.

Zavod za ekologijo Narava 2001 je v letu 1999 organiziral že tri posvete o Kočevskem narodnem parku. Prvi posvet je potekal tik pred volitvami na ravni županov celotne regije. Izkazalo se je, da je medtem, ko je država pravzaprav povsem opustila aktivnosti za ustanovitev parka na Kočevskem, nasprotovanje parku marsikje že povsem splahnelo, nekdanji nasprotniki pa so postali njegovi goreči zagovorniki. Proti parku se je opredelil le znani kočevski kmetovalec **Jože Hobič**, ki se je neuspešno potegoval tako za kočevskega župana kot svetnika. Župana občin Osilnice in Kostel **Anton Kovač** in **Valentin Južnič** sta javno pozvala državo, naj končno že naredi nekaj, da bo prišlo do dolgo pričakovane ustanovitve parka. "*Park je naša edina možnost za razvoj in obstanek,*" sta pojasnila. Državni podsekretar **Mladen Berginc** se je na II. posvetu naposled obvezal, da bo Ministrstvo za okolje in prostor najpozneje v dveh mesecih imenovalo koordinatorja, ki bo vodil projekt za ustanovitev parka na Kočevskem. Konec leta 1999 je Ministrstvo za okolje in prostor res podpisalo pogodbo s koordinatorjem projekta. Koordinator je postal **Tomaž Hartman**, ugleden gozdarski strokovnjak s kočevske enote Zavoda za gozdove Slovenije, ki je sicer sodeloval že v ekipi Janeza Černača.

Projekt za ustanavljanja parka, ki ga je s pomočjo Janeza Černača vodila država, doslej očitno ni potekal tako, da bi prebivalcem Kočevske razložili, kaj park dejansko prinaša in da bi jim ponudili ustrezne odgovore na številna vprašanja. Še kvalificirana javnost, če tako imenujemo lokalne politične strukture, se doslej ni zavedala, kakšna je razlika pri financiranju med narodnim in regijskim parkom; in očitno niso vedeli, da morajo v primeru regijskega parka sami (so)financirati park. Prav zaradi tega je Zavod za ekologijo Narava 2001 II. posvet pripravljal tako, da je ponudil konkretne odgovore na samo vsebino.

Janez Bizjak, arhitekt številnih projektov s področja varstva narave na Slovenskem, se je pri predstavitvi oprl na doseganje izkušnje z upravljanjem našega edinega

ga narodnega parka in celovito predstavil številne prednosti, ki jih prinaša ustanovitev parka. Strokovnjaka kočevske enote Zavoda za gozdove Slovenije **Tomaž Devjak** in **Tomaž Hartman** sta povedala, da se načrtovanje izkoriščanja gozda na Kočevskem zaradi ustanovitve parka (katerekoli kategorije) ne bo bistveno spremenilo. Že zdaj namreč načrtujejo tako, kot da bi na tem prostoru dejansko že bil park najvišje kategorije. Državni podsekretar **Mladen Berginc** je povedal, da je v naši državi odločno premalo zavarovanih območij. Dosedanjih osem odstotkov zavarovanih območij od celotne površine Slovenije namerava država po Berginčevih besedah povečati na kakšnih 30 odstotkov, s čimer bi se potem lahko primerjali z razvitimi evropskimi državami. "*Zavarovanje naravnih območij in ustanavljanje parkov sta sestavna dela pridružitvenih pogojev za vstop Slovenije v Evropsko unijo,*" je še povedal Berginc. **Ksenija Dvorščak** iz podjetja Postojnska jama Turizem pa je predstavila velike možnosti za turistični razvoj. "*V Sloveniji iztržimo od enega gosta le 21 dolarjev na dan, v sosednji Avstriji pa je izkupiček več kot štirikrat večji,*" je opozorila Ksenija Dvorščak.

Če bo prišlo do ustanovitve parka, je pred prebivalci Kočevske in tamkajšnjo naravo svetlejša prihodnost, ki nudi jasne razvojne programe in vizijo. To bodo gotovo spoznali tudi tisti lokalni oblastniki, med katerimi se je najbolje odrezal sam kočevski župan in poslanec Janko Veber, ki so doslej nasprotovali ustanovitvi parka. Kreatorji državne politike varstva narave so v vladno strategijo jasno zapisali, da bo park na Kočevskem ustanovljen najpozneje do leta 2001. Če bodo hoteli uresničiti svojo obvezo v svojem lastnem programu, jim je preostalo zgolj še dobrih šest mesecev.

Vabilo na Tabor v Sežani.

SLOVENC!

[illegible]

VRILI ROJAKI!

"Od navdušenja bo odmevalo **KRAŠKO KAMENJE**"

V maju 2000 smo Kraševci praznovali stotridesetletnico sežanskega tabora. Devetindvajsetega maja 1870 se je zbralo na Gaberku med Štorjami in Sežano približno šest tisoč ljudi, kar je bil v tistih časih za Kras izjemen politični in kulturni dogodek.

Prepoved tabora pri Fernetičih

Leta 1869 je bil tabor v Vižmarjih pri Ljubljani. Bil je najmnogičnejši med vsemi, saj se ga je udeležilo trideset tisoč ljudi. Poleti istega leta so nameravali organizirati tabor pri Fernetičih pri Sežani. Ker je prišlo ob vižmarskem zborovanju do izgrediv in celo preteпов med Slovenci in nemškutarji, je kranjski deželni predsednik okrajnim glavarjem priporočil, naj nove tabore, če je le mogoče, preprečijo. Temu priporočilu je sledila tudi primorska vlada, ki je 16. junija 1869 po sežanskem okrajnem glavarju "iz višjih političnih razlogov" prepovedala napovedani tabor pri Fernetičih. To so sporočili organizatorju pesniku Francetu Cegnarju iz Trsta².

Tabor v Sežani

29. Maja 1870

To zborovanje je organiziralo politično društvo Soča iz Gorice za kraške Slovence in tržaško okolico. Sežana in Komenški kras sta upravno spadala pod deželo Goriško. Trst z okolico je bil posebna upravna enota. Pri Senožecah pa se je začejala dežela Kranjska. Namen tabora v Sežani je bil ne samo narodno buditeljski, ampak je bil tudi narodno obrambni, ker se je v Trstu že kazal italijanski iredentizem (nastajala je zedinjena Italija).

Tabori so bili v letih od 1868 do 1871. Bilo jih je osemnajst in bili so v vseh slovenskih deželah. Leta 1871 jih je oblast prepovedala, ker so postali preveč množični. Leta 1878 so bili še trije tabori na Primorskem, vendar je bila njihova vsebina drugačna, saj so poveljevali avstrijstvo kot obrambo pred italijanskim iredentizmom.¹

Z organizacijajo taborov so začeli mladi štajerski narodnjaki po češkem zgledu. Leta 1868 so uspeli organizirati tri: v Ljutomeru, Žalcu in Šempasu. Šempaskega se je udeležilo tudi veliko Kraševcev. Njihove zastave – iz Divače, Krepelj, Skopega – so vihrale v množici ostalih. O udeležbi Krepeljcev je poročal list Primorec, ki je izhajal v Trstu, 23. Novembra 1868: “*Opolnoči 13. Oktobra so po Krepeljah zagrmeli možnarji in po trikratnem klicu na cesarja so odrinili na pot.. Bil je približno iz vsake hiše po en mož in kdor ni mogel na pot, je ukazal, naj v Šempasu tudi zanj volijo. Na taboru so stali odprti ust in požirali lepe govore in bodrilne besede. Ko so se vrnili, jih je vse obsulo s tisoč vprašanji, kako je bilo. Pravili so ljudem vse podrobnosti in kako se bodo tabori tudi drugod vrstili in tudi na Krasu kmalu. To je ljudi navdušilo. Ko bo tabor na Krasu, bo od navdušenja odmevalo kraško kamenje, da bo prisluhnila Evropa.*”

¹ Iz italijanskega *Italia irredenta* = neodrešena Italija, iz ital. *redimere* = odrešiti. Politično gibanje v Italiji, okrog leta 1878, ki si je prizadevalo, da bi se pridružila Italiji nekatera sosednja ozemlja (*Italia irredenta*), naseljena pretežno z italijanskim prebivalstvom; gibanje je pozneje spremenilo svojo naravo in postalo orodje šovinističnih sil. (Verbin, France, 1976, Cankarjeva založba, Ljubljana)

² Mal, Josip, 1993: Zgodovina slovenskega naroda, II. del. str. 1010. Celje

³ Slovenski narod, 24.5.1870, št. 60

⁴ Slovenski narod, 4.7.1870, st. 65

⁵ Kjuder, Albin, 1956-1960: Zgodo

Primorske, tipkopolis, Tomaj

Politično društvo Soča je natisnilo vabilo za tabor. K množični udeležbi so pozivali tudi časopisi, posebno Slovenski narod. Na vabilu je bil pojasnjen program tabora:

I.

Vsi Slovenci naj se po postavni poti zedinijo v enotno kronovino z enim deželnim zborom.

II.

Naj se dejansko izpelje 19. državno osnovnih postav, naj se tedaj v c.k. uradnih in slovenskem začne pisati in uradovati v slovenskem jeziku: in podučni jezik v vsih šolah na Slovenskem naj bode slovenski jezik.

III.

Naj se v Sežani napravi slovenska ljudska šola s petimi razredi.

IV.

Naj se za tržaško okolico vpelje meščanska šola s posebnim ozirom na njene potrebe.

V.

Naj se javni davki kolikor mogoče zniževajo, ali saj ne od leta do leta zviševajo.³

Devetindvajsetega maja so se udeleženci najprej zbrali v Sežani. Bila je trg, ki se je gospodarsko zelo naglo razvijal. Bila je praznično okrašena s slovenskimi zastavami in spomladanskim cvetjem ter zelenjem.

Zbirali so se udeleženci s Krasa, iz Trsta in tržaške okolice, Gorice, Tolmina, Postojne, Razdrtega in Istre. Pripeljali so se z vozovi; bližnji so prišli peš. Prišli so pevski zbori iz Tolmina, Proseka in Nabrežine. Zastopane so bile vse okoliške čitalnice s svojimi društvenimi zastavami in sokolska društva.⁴ **Albin Kjuder**, župnik iz Tomaja, je v svojem Zgodovinskem mozaiku Primorske zabeležil spomine **Štefana Brstovca** iz Dan, ki mu je pripovedoval, da je njegov oče peljal na tabor senožeškega Garzarolija v bogato opremljeni kočiji z dvema paroma konj. Ubeljski "cesar" Premru se je pripeljal prav po cesarsko – s tremi pari belcev. Senožeski krčmar Andrej Musič je pripeljal na tabor v grtunah s parom volov dva polovnjaka vipavca in ga poklonil udeležencem tabora, da so ga spili zastonj.

Iz Sežane so zbrani ob taktu spremljajoče godbe ob 16. uri krenili proti prireditvenemu prostoru na gmajni, "pol male ure zunaj Sežane, poleg ceste, ki drži v Ipavo."⁵

Potek zborovanja je nadrobno analiziralo takratno slovensko časopisje, posebno Slovenski narod v poročilu 4. junija 1870. Predsednik tabora je bil **Karel Lavrič**, ki je imel uvodni in zaključni govor. Poudaril je nujnost slovenskega boja za kul-

turne in politične pravice. Že omenjeni župnik Kjuder je v Zgodovinskem mozaiku omenil, da se je Lavrič zelo zameril Orlečanom (Orlek je vas pri Sežani), ker je v govoru trdil, da so po rodu Čiči. Orlek naj bi ustanovili trije bratje Čiči – Husu, Trebec in Stojkovič, ki so prodajali bruse in kis.

Kjuder tudi omenja, da je želel na taboru govoriti **Anton Černe**, konservativni politik in državni poslanec iz Tomaja, vendar ga ljudje sploh niso pustili do besede. O njem so govorili, da je kot poslanec na Dunaju trdil, da je Kras zelo rodovit in da lahko kmetje pospravijo štiri letine na leto. Zato naj bi kraške kmete visoko obdavčili. Da bi ušel ljudski jezi na sežanskem taboru, ga je baje sorodnik **Kocjan** iz Žirja v sodu peljal domov v Tomaj.

Naslednji govornik je bil **Ernest Klavžar**, državni uradnik iz Gorice, ki je razpravljal o Zedinjeni Sloveniji.

Franjo Ravnik, duhovnik in učitelj iz Istre, je poudarjal pravico vsakega naroda, da goji svoj jezik, kulturo in uporablja svoj jezik v šolah ter uradih.

Jože Živic iz Skopega, posestnik, šolan in napreden mož, je zagovarjal nujnost ustanovitve slovenske ljudske šole v Sežani.

Jurij Gerdol iz Rocolja (sedaj del Trsta) je poudarjal, da morajo v tržaški okolici ustanoviti meščansko šolo.

Ljudstvo je vse govore poslušalo in vneto pritrdjevalo. Vse resolucije so soglasno in navdušeno sprejeli.

Pozno popoldne so tabor na Gaberku končali. Albin Kjuder v svojih zapisih omenja, da je zborovanju sledil ples ob danski Pleh muziki; baje je zvečer prišlo do krepkega pretepa med Tomajci, Štorci in Lokavci, pri čemer so Tomajci na Štorci pogнали Lokavce z rajtli čez Planino domov.

Sežanski tabor je bil tako kot ostali tabori za domači kraj velik praznični dogodek. Bil pa je tudi dokaz, da ljudstvo podpira svoje politične voditelje in da je zahteva po Zedinjeni Sloveniji zahteva slovenskega naroda.

Zadnja stran hiše v Skopem, v kateri je komunski vodnjak, ki ga je dal leta 1891 zgraditi župan Josip Živic.

○ tem govori tudi napis na kamniti prekladi nad vrati: 18 J.Ž. ŽUPAN 91.

Otroštvo ob Škocjanskih jamah

ŠOPKI BEDENIC

za pol Lire

Gabrijela Rebec-Škrinjar

Mnogi slovenski otroci odraščajo ob vodi; reke in potočki so del njihovih iger. Mladim s Krasa ostaja to večna želja. Le peščica je Kraševcev, ki jim je dano preživeti otroštvo tik ob bučanju nikoli presahle Reke in ob Škocjanskih jamah, katerih globine in krasote očarajo ljudi z vsega sveta. In če je bilo to otroštvo preživeto pred več kot pol stoletja, v objemu popolnoma neokrnjene narave, med preprostimi ljudmi, v skromnosti, a v neizmerni sreči in veselju nad malenkostmi, postane zgodba še zanimivejša.

Marija, rojena Šuman, po domače Kuntava, v tem prispevku pripoveduje o svojih spominih na rana leta v majhni hiši v Betanji tik ob Škocjanskih jamah in njeni okolici...

Rojena sem leta 1930 v zelo revni, kajžarski družini. To je bil čas hude revščine. Kot tudi danes je bilo v Betanji samo pet hiš, toda vse, razen naše, so bile premožnejše kmetije. Bila sem četrti otrok ob petih preživelih. Dvojčici, ki sta bili rojeni pred menoj v strašni zimi leta 1929, sta od mraza umrli.

Pomanjkanje se nam je vžrlo v kožo. Eden izmed mojih najstarejših spominov so solze moje mame, ki je v času pričakovanja moje mlajše sestrice v joku dejala: "Kaj bo, ko nimam niti ene rute..." (Ruta – plenica, opomba avtorice). Takrat, seveda, kot štiriletni otrok nisem razumela ničesar. Kljub temu pa so moji spomini na otroštvo prelepi!

Vse obdobje, ki sem ga preživela doma, me je spremljalo bučanje vode iz globin pred našo hišo. To je Reka, ki se, preden izgine v podzemlje, poslovi z mogočnim padcem, katerega odmev nikdar ne neha. Melodije, ki me je zjutraj zbudila, spremljala ob vsakem delu in zvečer uspavala, ne pozabim nikoli in je najlepša v mojem življenju.

Domača vas, Škocjan, Matavun in Naklo so mi kot majhni deklici predstavljali ves svet. Že Divača se mi je zdela na koncu sveta. Spomin nanjo je povezan le z zdravnikom, ki smo ga včasih potrebovali, a že priti k njemu je bila prava kalvarija.

Marija Kutnava kot enajstletna deklica, slikana na razgledišču Vedeta Jolanda nad Matavunom.

Središče sveta je bila naša hiša, s hišno številko Betanja 1, in vse, kar je otroško oko zaobjelo z okna skromne kamre na podu (kamra – soba; na podu – v prvem nadstropju, op. avt.): škocjanske hiše in cerkva z zame najlepšo Materjo Božjo, visoka jamska stena pred zadnjim ponikom Reke, Vedeta Jolanda, kot smo takrat rekli razgledišču, in sosedove hiše ter hlevi, ki so se lačnemu otroku vedno zdele še večje, kot so v resnici bile.

Moje otroštvo je povezano z delom pa tudi z igro; predvsem ob jamah in Reki. In prav to je tisto, kar se mnogim, ki jim pripovedujem svojo zgodbo, danes zdi najbolj imenitno. Otroci smo takrat bližino Škocjanskih jam seveda doživljali kot vsakdanjost; ob njih smo se rodili in rasli, poznali vsak kamen in vsak grm, toda kljub temu so nam s svojimi globinami predstavljale večno skrivnost.

Naše poti so vodile po samih nevarnostih, vendar se nam na srečo nikoli ni nič zgodilo. Svarila staršev niso zalegla, niti grožnja s krvavim stegnom, ki naj bi nas čakalo tam spodaj, niti pripoved o Ančki iz jame, ki da nas lahko ulovi.

Od zgodnje pomladi do pozne jeseni smo se potikali po vzpetinah in dolinah jam in stikali za rastlinami, ki so rasle samo tam. Še danes slišim skrivnostne odmeve naših klicev, ki so se odbijali kar iz štirih strani in se mešali z bučanjem Reke.

Le redko smo obiskali notranjost jame tako, kakor jo obiskujejo sedaj turisti z vodnikom. Ni bilo denarja in zato tudi ne velike želje. Prvič sem bila v njej, ko sem bila stara sedemnajst let. Smo pa potihem občudovali petično italijansko gospodo, ki je ogled jam združila s kosilom v Matavunu v gostilnah pri Lesandrovih ali pri Janezovih in z občudovanjem pokrajine. Vedeli smo, kod bo vodila njihova pot, se tam postavili in ponujali šopke dišečih bedenic (bedenica – narcisa, op. avt.), ki smo jih nabrali na Gabrku. Radi so jih kupovali, mislim da za 50 čentezimov šopek, to je pol lire, naši mami pa je denar prišel še kako prav za nakup sladkornja, olja, mila in petroleja za svetilko.

Nepozabna ostajajo tudi poletja ob Reki. Pomenila so nam preživetje. Majhen vodnjak pred hišo v sušnih poletjih ni zadostil našim potrebam. Tako smo se vsak dan s škafi in vedri peš po strmi stezi spustili v bližino Malnarjevega mlina do prostora, ki smo mu rekli "Kamor pijejo krave". Zajeta voda nam je doma služila za kuhanje, univanje, pranje - perilo smo splakovali kar v Reki. Prav tam smo tudi napajali živino. Kako utrujeno je topotala naša krava po strmini navzdol in kako hitro, polna novih moči, se je vračala domov.

Najlepše pa je bilo kopanje v "Jamci" pod Škocjanom. To je bilo kopanje ne samo za zabavo, ampak tudi za potrebo. Prepoteni, utrujeni od dela s senom in z živino nismo videli ure, da so starši prizanesljivo dejali: "No, zdaj pa le pojdite...!" Nismo več iskali bližnjic. Kar po strmini iznad naše hiše "Na reki", oprijemajoč se za drevesa, smo leteli do vode. Kopanje smo združili z lovom na rake, ki so se skrivali pod stenami. Pri tem sta fantovska moč in dekliska spretnost dajale veliko zabave pa tudi koristi.

Ko danes obiščem te kraje in pogledam proti Reki, kar ne morem verjeti, kaj vse smo si upali in kaj doživeli. Mladost res poskuša vse! A, če bi me kdo vprašal, kje bi želela še enkrat živeti, bi izbrala Betanjo. Ni lepšega kraja, kot je moja rojstna vas!

Malnarjev mlin
v začetku
20. stoletja
(razglednica).

Razglednica Škocjanskih jam iz šestdesetih let 20. stoletja
z dobro vidno Kuntavo hišo Betanja št. 1
(edina hiša levo pod Škocjanom).

SKUPNA RAZVOJNA VIZIJA KRASA

Tanja Renner
Lara Jogan

Od pridružitve k Evropski uniji si Slovenija obeta predvsem dvoje: pospešeno gospodarsko rast in spodbujanje razvojnih možnosti. Da bi lahko države-kandidatke črpale sredstva iz evropskih skladov, morajo predložiti usklajene regionalne razvojne programe. Pet kraških občin je v sodelovanju z osmimi ministrstvi Republike Slovenije in s Svetom Evrope oblikovalo Pilotni projekt Kras (PPK), ki je orodje za izdelavo regionalnega razvojnega programa Krasa kot funkcionalno zaokroženega območja. Program bo občinam izhodišče za pogajanja pri določanju širših razvojnih prioritet ali zaporednih prednosti tako na nacionalni kot tudi na čezmejni ravni.

Kot podlaga za delo služi predlog Regionalnega razvojnega programa Krasa in Brkinov, ki ga je izdelala družba z omejeno odgovornostjo iz Sežane Sloveneta za sežanski Podjetniški pospeševalni center. V okviru projekta bo program dopolnjen s prostorskimi in okoljskimi sestavinami, usklajen s sektorskimi razvojnimi strategijami posameznih ministrstev in preverjen v širši razpravi z lokalnim prebivalstvom. V ta namen smo oblikovali štiri tematske delovne skupine (TDS) in k sodelovanju povabili predstavnike lokalnega prebivalstva, lokalnih društev in podjetij, lokalnih oblasti, izobraževalnih in raziskovalnih institucij, javnih zavodov, državnih ustanov, nevladnih organizacij in predstavnika za čezmejno sodelovanje. Skupine so zastavljene interdisciplinarno in ostajajo odprte za nove udeležence.

V prvi fazi, ki poteka v letu 2000, bomo opredelili glavne potenciale in probleme ter poskušali doseči čim širše soglasje o razvojnih usmeritvah Krasa, ki naj temeljijo na izrabi notranjih primerjalnih prednosti ter upoštevajo svojstvene naravne vrednote in kulturno dediščino. Za nami je drugi krog delavnic, v katerih smo poskušali ovrednotiti ta prostor z različnih vidikov. Najprej moramo opredeliti vrednote Krasa, da bi lahko v skladu z njimi naravnali razvoj. Rezultati vseh delavnic bodo predstavljeni širši javnosti konec junija v javni razpravi, v kateri bodo lahko izrazili svoje mnenje vsi prebivalci Krasa.

TDS Narava in naravni viri

Za izvedbo prve delavnice s temo *Vrednotenje naravnih danosti* so bile oblikovane štiri podskupine. Člani prve podskupine so na karti označili pomembnejša območja z vidika *geomorfologije*, pri *geologiji* so izpostavili predvsem kamnolome in nahajališča fosilov, pri *speleologiji* pa so označili pomembnejše jame z različnih vidikov. Člani podskupine za *hidrologijo in vodne vire* so opozorili na poglobitvene probleme, vezane na to tematiko, in predlagali nekaj rešitev oziroma pobud. V podskupini za *floro in vegetacijo* so opozorili predvsem na splošno pomanjkljivost strokovnih podlag ter označili nekaj pomembnih območij z vidika biotske pestrosti, ki se vse bolj zaraščajo in ki bi jih bilo vredno bolje raziskati ter proučiti ustrezno rabo za njihovo dolgoročno ohranjanje. Predstavnika podskupine za *favno* sta opozorila na posledice gradnje avtoceste za prosto živeče živali, ki se kažejo predvsem v prekinjeni oziroma otežkočeni prehodnosti cest in v ustvarjanju različnih življenjskih pogojev za divjad vzhodno in zahodno od avtocestnega koridorja. Opozorila sta tudi na možne konflikte v prostoru glede na bodočo rabo (npr. paša drobnice – pojavljanje zveri na vzhodnem delu območja).

Druge delavnice s temo *Dejavnosti v prostoru* se je udeležilo veliko lokalnih akterjev, ki so bili za izvedbo timskega dela

razporejeni v tri podskupine. Predstavniki podskupine za *športno-rekreacijske dejavnosti* so na karti označili območja (točke/naselja), kjer se v glavnem odvijajo tovrstne dejavnosti. Navedli so tudi glavne lokalne ponudnike in uporabnike, pa še ocenjeno pogostnost izvajanja in udeležbo pri posameznih dejavnostih. Člani druge podskupine so prostorsko umestili in ocenili *glavne gospodarske dejavnosti*, ki se odvijajo v prostoru. Za vsako izmed teh so še navedli potekajoče in predvidene programe in projekte. Predstavniki podskupine za *izobraževalno-raziskovalne dejavnosti* so navedli in prostorsko začrtali vse obstoječe programe, raziskave in projekte, ki ta čas potekajo na obravnavanem območju, med katerimi prevladujejo predvsem tisti, ki so vezani na naravne danosti prostora. Našteli so glavne ponudnike in uporabnike ter podali splošno oceno o uresničevanju teh dejavnosti.

TDS Kultura in kulturni viri

V prvih dveh delavnicah so udeleženci poskušali *prostor Krasa ovrednotiti z vidika kulturne dediščine*. Udeleženci so našli obsežen spisek tipičnih elementov kraške kulturne krajine, med katerimi pripada prvo mesto apnencu kot tradicionalnemu gradbenemu materialu. Kraška tradicionalna arhitektura je s svojim ustrojem naselij, s ti-

pično kraško domačijo in z značilnimi kamnoseškimi detajli ali nadrobnostmi temeljni element kulturne krajine, ki označuje Kras kot posebnost in ga dela razpoznavnega. Po številu registriranih enot kulturne dediščine je Kras izjemno bogat (več kot 350 enot). Gre tudi za pomembnejše območje kulturne dediščine v državnem merilu. Poudarili so, da bi bilo treba izoblikovati usmeritve za prebivalce, kako živeti v skladu s tem bogastvom in prebivalce osveščati o vrednotah kulturne dediščine. Predlagali so, naj se pripravi slikovni katalog tipičnih elementov kraške arhitekture, ki bi služil kot podlaga za obnovitvena dela.

Udeleženci delavnic so izpostavili tudi problem krčenja kulturne krajine na račun zaraščanja, ki izredno hitro napreduje. Tako so danes kamnite ograde na kraški

gmajni v veliki meri skrite očem. Med redkimi značilnostmi kulturne krajine, ki je v vzponu, so latniki, in sicer po zaslugi obnove vinogradov. S spodbujanjem nekaterih kmetijskih dejavnosti bi lahko pripomogli k dolgoročnemu ohranjanju kulturne krajine, za kar bo v bodoče možno pridobiti tudi denarno pomoč iz državnih in evropskih virov.

TDS Okolje in infrastruktura

Pri obravnavi *avtocestnega omrežja* so člani tematske delovne skupine ugotovili, da je območje po eni strani zelo dobro servisirano, po drugi pa predstavlja močan poseg v naravno okolje. Pri *železniški infrastrukturi* je bila izražena želja po ponovni

vzpostavitvi nekdanjih povezav med obema območjema in ideja o vzpostavitvi tramvaj-ske povezave med Opčinami in Sežano predvsem kot priložnost za razvoj turizma. Člani tematske delovne skupine so opozorili predvsem na nujnost predhodnega utemeljevanja namembnosti pred vlaganjem v nove razvojne projekte.

V drugi delavnici so se udeleženci porazdelili v tri podskupine in z različnih vidikov ocenili stanje infrastrukturnih omrežij. Predstavniki podskupine, v kateri so obravnavali *infarstrukturna omrežja* na območju občine Komen, je izpostavil glavne slabosti in predlagal nekaj pobud in predlogov. Med navedenimi problemi izstopajo zlasti: dotrajano telefonsko omrežje, sive cone za signale TV in Mobitela, prosto viseči električni kabli, ki kvarijo videz krajine, dotrajane transformatorske postaje s pogostimi izpadi električnega toka, prometni zamaški skozi vaška jedra in nezagotovljena prometna varnost. Predstavniki podskupine za *energetiko* je podčrtal predvsem dejstvo, da je Kras odvisen od uvoza, ker nima izkoriščenih lastnih energetskih virov; da so plani na splošno neusklajeni glede na obstoječe stanje in da so predvideni posegi na »regionalni« ravni zaenkrat še neusklajeni s čezmejnimi; da se še naprej načrtuje gradnja nove infrastrukture, ne da bi se prej izkoristilo obstoječe (to je združevati infrastrukturne vode in zagotavljati ustrezno zaščito okolja); da se negativni vplivi energetskih vodov v praksi nezadostno upoštevajo; da je sedanje uresničevanje toplotne oskrbe brez vizije in da uporaba naftnih derivatov ni usklajena z zakonodajo Evropske unije. Predstavniki podskupine za *cestno in železniško omrežje* je kot prednost poudaril najprej dejstvo, da je obstoječe omrežje že dovolj gosto, ter dodal prednosti, ki jih bo prinesla zgraditev drugega tira Koper-Divača (razbremenitev lokalnih cest, prenos tovornega prometa in nevarnih tovorov s ceste na železnico). Pri navajanju slabosti je predvsem podčrtal, da v tem prostoru še niso upoštevani sodobni ekološki standardi in da so na splošno okoljevarstvene in naravovarstvene usmeritve ter spoznanja stroke v praksi zaenkrat še premalo upoštevane. Med priložnostmi je izpostavil pomen spodbujanja alternativnih prevozov v povezavi s turizmom in s potrebami lokalnega prebivalstva (npr. tramvajska povezava Opčine-Sežana-Lipica-Škocjanske jame). Med pomanjkljivostmi pa izstopajo predvsem slabo vzdrževane ceste in neprimernost ne-

Z enega izmed sestankov tematske delovne skupine Narava in naravni viri. Fotografija: dokumentacija sekretariata PPK

PILOTNI PROJEKT KRAS

katerih asfaltiranih cest in poti za alternativne prevoze (kolesarjenje, konjske vprege...). Razprava se je v glavnem dotikala prednosti in priložnosti še ne izkoriščenih lokalnih energetskih virov.

TDS Gospodarstvo

Po predstavitvi poslanstva Pilotnega projekta Kras smo v prvi delavnici razpravljali o *zaposlovanju*. Čeprav je delež brezposelnih v kraških občinah med najnižjimi v Sloveniji (giblje se okrog 7%), so nekatere kategorije prebivalcev težje zaposlive od ostalih kategorij. Delež brezposelnih žensk (65%) je tako občutno večji kot je slovensko povprečje (50%). Izpostavljen je bil še problem mladih izobražencev, ki težko dobijo primerno zaposlitev na območju Krasa, zato se selijo v večja bližnja mestna središča. Med nevarnostmi je bila na prvem mestu omenjena izguba številnih delovnih mest po padcu meje. Kot priložnosti pa so udeleženci navedli spodbujanje podjetništva, dodatno in vseživljenjsko izobraževanje, nove možnosti za zaposlovanje po zašlugi novih informacijskih tehnologij in dela na domu ter dodatne zaposlitvene možnosti na področju izrabe naravnih danosti Krasa.

V drugi delavnici smo *ugotavljali potencialne in probleme na področju kmetijstva* in dejavnosti umestili v prostor. Dobro razvito vinogradništvo in tržno uveljavljanje terana kot prestižnega in zdravilnega vina zagotovo sodi med prednosti Krasa. Med pomembnejše dejavnosti na tem področju prištevamo še sadjarstvo v Brkinih s priznanim kakovostnim pridelkom ter pospešeno uvajanje drobnice, ki je istočasno tudi ukrep proti zaraščanju. Poudarjena je bila aktivna vloga Kmetijsko svetovalne službe v Sežani pri pospeševanju vseh kmetijskih dejavnosti, med drugimi tudi uvajanje in uveljavljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah (kmečki turizmi, osmice, turistična konjereja). Med največjimi slabostmi je bila navedena razdrobljena kmetijska posest, prevladovanje malih kmetij mešanega tipa, nepripravljenost kmetijstva za mlade, dejstvo, da gozd na Krasu ni zanimiv za ekonomsko izkoriščanje, zato prihaja do zaraščanja in kr-

čenja kmetijskih obdelovalnih površin, skromna organiziranost lokalnih partnerjev in lokalnih oblasti pri pridobivanju razvojnih spodbud itn.

Med pomembnejše priložnosti spadajo državne in evropske razvojne spodbude iz naslova ohranjanja naravne in kulturne krajine ter biotske pestrosti in vzreje avtohtonih pasem, velikopoteznejši razvoj vinogradništva, vinarstva in sadjarstva, trženje domačih pridelkov na sosednjem čezmejnem območju po odpravi meje itn. Med največjimi nevarnostmi pa je bila omenjena sprostitvev zaščite ob približevanju Evropski uniji, razdrobljena zemljiška struktura in nadaljevanje zaraščanja.

Splošna ugotovitev razprave je bila, da je glavna funkcija kmetijstva na Krasu ohranjanje poseljenosti ter naravne in kulturne krajine, saj predstavlja delež kmetijstva v skupnem gospodarstvu Krasa in Brkinov komaj 2,1%. Poleg tega je bilo ocenjeno, da območja kmetijskih dejavnosti na obravnavanem območju praviloma niso v navzkrižju z interesi varovanja narave.

Tri pilotne akcije

V okviru Pilotnega projekta Kras potekajo tri pilotne akcije, s katerimi želimo na konkretnih primerih poiskati rešitve razvojnih problemov.

Prireditvev *Pomlad kraških dobrot* je nastala z namenom, da se izboljša gostinska in turistična ponudba na območju Krasa in Brkinov, kar bo okrepilo identiteto Krasa, ki je temelj za oblikovanje njegove skupne blagovne znamke. Na pobudo se je odzvalo 20 gostiln, turističnih kmetij in osmic iz vseh petih kraških občin. Zanje je bil organiziran strokovni tečaj s temo Razumno posodabljanje tradicionalnih jedi in jezikovni tečaj angleškega jezika, prirojen potrebam gostincev. V skupni zgibanki smo gostinsko ponudbo povezali s kulturnimi prireditvami, turističnimi znamenitostmi v bližini sodelujočih gostiln ter jo navezali na kolesarske steze po Krasu in Brkinih.

V okviru pilotne akcije *Kras – izrazi krajine* so otroci iz kraških osnovnih šol zbirali recepte in tako spoznavali kulturno dediščino svojih »non«. Iz zbranih receptov je nastala mala brošura, ki se jo uporablja kot spominek. Poleg tega je bila ponujena možnost priznanim kraškim umetnikom, da v času prireditve razstavljajo svoja dela v

sodelujočih gostilnah. Prireditvev se je začela 12. maja in traja do 30. junija.

Cilj *Pilotne akcije za Štanjel* so koordinirane aktivnosti za reševanje kompleksnih razvojnih problemov, povezanih s kulturno in naravno dediščino na primeru Štanjela za ponovno oživetev starih vaških jeder. Delo bo temeljilo na že narejenih strokovnih gradivih, preverjena bo njihova vsebina in skladnost z novo zakonodajo. Na osnovi usmeritev štirih konkretnih primerov bo narejen predlog za dopolnitev urbanističnih aktov občine Komen. Metodologija za oblikovanje in uresničevanje občinske politike bo uporabljena v nadaljevanju tudi v drugih kraških občinah.

Temeljni cilj projekta *Kras – izrazi krajine* je približati ljudem bogastvo naravne in kulturne dediščine Krasa, zlasti domačinom, ki z odnosom do naravnih vrednot in kulturne dediščine gradijo identiteto Krasa. K sodelovanju smo povabili vse starostne skupine. Na šolah potekajo zelo raznolike dejavnosti, kot so kamnoseške in arhitekturne delavnice, fotografiranje, tkanje, slikanje in grafika, kulinarika, kmetijstvo in opazovanje fosilov, ki odsevajo življenje na Krasu nekoč in danes. Z ustvarjalnim odnosom do naravne in kulturne dediščine opozarjamo, da to niso mrtve vsebine, temveč da so deli nas samih, ki zaživijo v mnogoterih oblikah skozi našo ustvarjalnost.

Projekt poteka večplastno. Delovne skupine otrok in odraslih vodijo mentorji. Zanje je organizirano dodatno izobraževanje, ki ga vodijo domači strokovnjaki in strokovnjak belgijske kraljeve Fundacije King Baudouin. Namenjeno je oblikovanju pristnega in ustvarjalnega odnosa do dediščine in spoznavanju novih metod dela. V treh kraških gostilnah so bile na ogled tudi manjše razstave o izpeljanih dejavnostih. Projekt se bo končal septembra s skupinsko razstavo v Kulturnem centru Srečka Kosovela v Sežani in s kulturno prireditvijo. Ob tej priložnosti bo natisnjen tudi katalog, ki ga bo prejelo vsako gospodinjstvo na Krasu.

Tanja Renner, univ.dipl. prevajalka - pomočnica vodje Pilotnega projekta Kras v Regionalni pisarni Agencije RS, Grad Štanjel, 6222 Štanjel

Lara Jogan, univ.dipl. biologinja - članica sekretariata pilotnega projekta Kras, Grad Štanjel, 6222 Štanjel

STAVBNA DEDIŠČINA

**Kaj smo v Štanjelu
delali študentje
Fakultete
za arhitekturo
in čemu to služi?**

PRISPEVEK ZA OHRANITEV IN RAZVOJ ŠTANJELOVE STAVBNE DEDIŠČINE - II. del

**Katja Cimperman
Anton Marn**

V 38.-39. številki Krasa smo pod tem naslovom predstavili prvi del poročila o terenskem delu študentov Fakultete za arhitekturo v Ljubljani, ki so ga opravili oktobra 1998. leta v Štanjelu. Do enote-ndskega terenskega dela je privedlo sodelovanje med krajsani Štanjela, Regionalnim centrom za okolje za srednjo in vzhodno Evropo, Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica iz Nove Gorice in Fakulteto za arhitekturo v Ljubljani. Predstavili smo ga v tematski izdaji Krasa, namenjeni o prenovi in revitelizaciji Štanjela, saj je terensko delo študentov sodilo v okvir Pharovega projekta Štanjel za nastanek Programske zasnove Štanjela. V tej številki objavljamo drugi del poročila...

Topografski karton

Za razliko od posnetka stavbe je topografski karton namenjen celotni arhitekturni dokumentaciji, dopolnjeni s številčnimi in opisnimi podatki o obravnavani stavbi. Arhitekturni topografski karton je torej posnetek stavbe, urejen na posebnih, vnaprej pripravljenih listih, in opremljen z eks-

3. list: Razvojne faze: Vanj vnašamo podatke o stavbni zgodovini, ki jih dobimo ob neposrednem stiku s stavbo na terenu (sondiranje, vidni sledovi prezidav, podatki ki so ohranjeni v izročilu, letnice itn.).

4. list: Tlorisi: Iz tlorisov je mogoče razbrati materiale, konstrukcije in njihovo stanje. Risbam tlorisov so tako dodani tudi podatki o kakovosti ohranjenosti in o poškodbah materialov ter razvrstitve nosilnih in dopolnilnih konstrukcijskih elementov.

5. list: Prerezi: Tudi ta list je namenjen predvsem dokumentiranju materialov in konstrukcij.

6. list: Streha: List se uporablja za predstavitev tlorisa in značilnih prereзов strešne konstrukcije. Tabele za podatke in ocene pa so namenjene nosilni konstrukciji in strešni kritini.

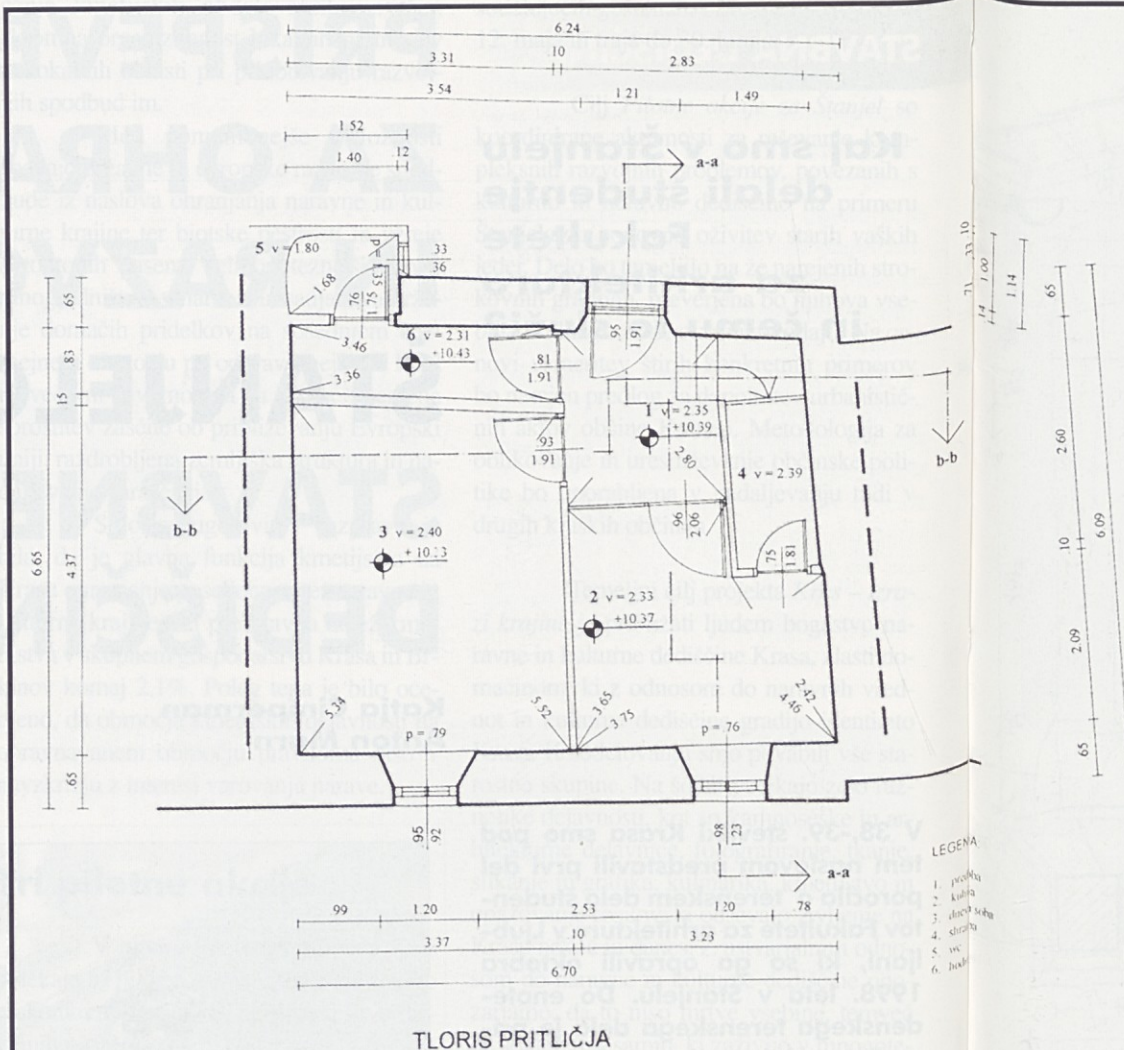
7. list: Fasade: List vsebuje dva bistvena podatka. Podatek o prvotnih konstrukcijah in o oblikah stavbe ter površinski obdelavi.

8. list: Arhitekturni detajli: List vsebuje vse tiste detajle arhitekture, ki so tudi njena bistvena sestavina: portali, okna, stebri, stopnišča, štukirano okrasje itd.

9. list: Konstruktivski detajli: Tu so dokumentirani predvsem najbolj značilni deli arhitekturnih konstrukcij posameznih stavb, ki določajo stavbno zgodovino, način gradnje ipd.

10 list: Oprema in funkcija: Tu je dokumentirana oprema stanovanjskih stavb, posebna oprema grajskih ali sakralnih in drugih arhitektur, kot tudi oprema tehniških in gospodarskih stavb.

11. list: Posebni funkcionalni elementi v zvezi z arhitekturo: List je namenjen dokumentiranju vseh zunanjih ali samostojnih sestavnih delov celote, ki so kljub samo-

TLORIS PRITLIČJA

ARHITEKTURA

KARAKTERISTIKE JILA

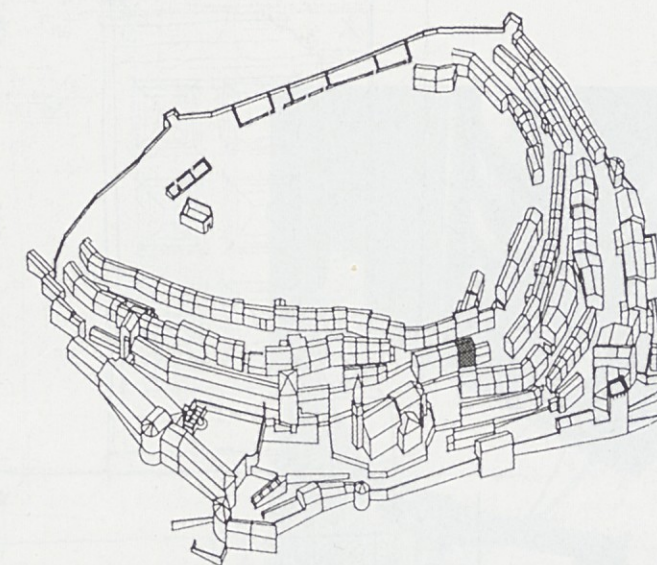
Topografski karton številka:

Slovenija, Komen, Štanjel, Štanjel št. 23

Arhitekturna krajina: 1/4

TLORIS PRITLIČJE ..

1	NOSILNI ZIDOV		K	1	2	3	4	5	6
				V	V	V	V	V	V
				80%	80%	80%	80%	75%	80%
2	PREDELNI ZIDOV	l	1	2	3	4			
			V	V	V	V			
			80%	90%	75%	80%			
3	TLAKI	l	1	2	3	4	5	6	
			V	V	V	V	V	V	
			90%	90%	80%	85%	90%	90%	

Projekt Štanjel	FAKULTETA ZA ARHITEKTURO, Zoisova 12, ljubljana izdelana v sodelovanju z ZVNKD Gorica v okviru programa PHARE Program prekmenskega sodelovanja Slovenija/Italija		Phare
Mentorstvo:	prof. dr. Peter Fister, dipl.inž.arh., asist. mag. Ljubo Lah, dipl.inž.arh., demonstratorja: Katja Gimperman, Anto		
Skupina:	Anita Pučko, Sabina Šemrl, Andreja Troha	Podpis:	
Obdelal:	Anita Pučko		
Datum:	december, 1998		

stojnosti funkcionalno ali prostorsko neposredno vezani na obravnavani objekt: mostovi, zunanja stopnišča, ograje, vodnjaki ipd.

Za ostale pridobljene podatke (po-
navadi za arhitekturne skice ali fotodoku-
mentacijo) uporabimo dopolnilne liste.

**Vse, kar ste
si vedno želeli vedeti
o arhitekturnih
meritvah, pa si niste
upali vprašati**

Še vedno najzaneslivejši postopek je "ročno merjenje" s tračnim metrom, z grezilom in vodno tehtnico. Nepogrešljiva sta

tudi cevna vodna tehnica in "glavnik" za merjenje profilov. Poleg vseh naštetih merilnih orodij smo si v Štanjelu pomagali tudi z laserskim metrom, ki nam je še prav posebej pomagal pri merjenju višin, večjih razdalij in težko dostopnih predelov. Poleg uporabljanih merilnih orodij obstajajo tudi bolj zahtevna in tehnološko napredna orodja, kot so nivelirni instrument, teodolit, prostorski skener, orodja za fotogrametrijo idr., ki pa jih v Štanjelu nismo uporabljali, saj so predraga in preveč zahtevna za uporabo.

Arhitekturne meritve niso lahko delo, saj združujejo različne spretnosti: sposobnost organizacije dela, dobra prostorska predstava, obvladovanje gradbenih tehnik in detajlov, iznajdljivost ter risarske spretnosti. Te spretnosti niso dane same od sebe, ampak

List iz topografskega kartona za arhitekturo v primeru stavbe Štanjel 23 (h.23). Primer prikazuje, kako so študentke Anita Pučko, Sabina Šemrl in Andreja Troha obdelale 4. list topografskega kartona, ki prikazuje tlorisne karakteristike stavbe.

si jih moramo pridobiti z delom na terenu. Arhitekt, ki samo "ždi" za risalno mizo (danes = računalnikom), se pri takem delu le stežka znajde.

V Štanjelu je morala vsaka skupina študentov organizirati svoje delo tako, da je eden izmed njih vodil meritve in skrbel, da je bilo delo hitro in dobro opravljeno.

Vodja meritve je dolžan poskrbeti, da se takoj na začetku pripravijo kakovostne skice meritve. Pogosto se merilec preveč mudi in začnejo s samim merjenjem, še preden so si ustvarili popolno sliko o merjenu stavbe. Tako zastavljenega dela ne morejo pravilno voditi, sprotna dejstva jih presenečajo in slejkoprej se zgodi, da je zajeto preveč mer (ključne mere pa so po nekem bizarnem pravilu izpuščene), da so skice nepregledne, da so mere istih kategorij vpisovane na različne načine, da je vse preveč napak. Lahko se zgodi, da se po slabo organiziranih meritvah stavbe sploh ne da izrisati in da morajo merilci ponovno na teren.

Študenti so vsak večer v Sežani, kjer smo v času meritev prenočevali, sproti izrisovali in preverjali rezultate meritev, tako da so lahko takoj opazili svoje napake ter se bolje pripravili za nadaljnje delo. Pokazalo se je, da so se bili tisti, ki se niso držali teh navodil, primorani pozneje vračati v Štanjel in dopolnjevati izmere.

Da do nepotrebnih napak ne bi prišlo, vedno poskrbimo, da si v skicah meritve podrobno razjasnimo funkcionalno razporeditev prostorov, sestavo in stike vseh konstrukcij, arhitekturne in ostale detajle ter njihovo vpetost v konstrukcijo, vse posebnosti in poškodbe, ki jih opazimo na merjeni stavbi (npr. izbokline, vbokline, razpoke, povesi, previsi idr.). Potem si na skicah meritve označimo, kako bo potekalo samo merjenje, in poskrbimo, da imamo dovolj prostora za vpisovanje vseh potrebnih mer. Šele nato začnemo z merjenjem.

Pri merjenju velja, da gremo od generalnega k podrobnemu. Najprej izmerimo zunanje gabarite stavbe, potem v grobem notranje prostore in šele na koncu izmerimo vse ostalo (odmike in dimenzije oken, vrat, stenskih niš, oboke idr.). Po istem principu merimo tudi fasade.

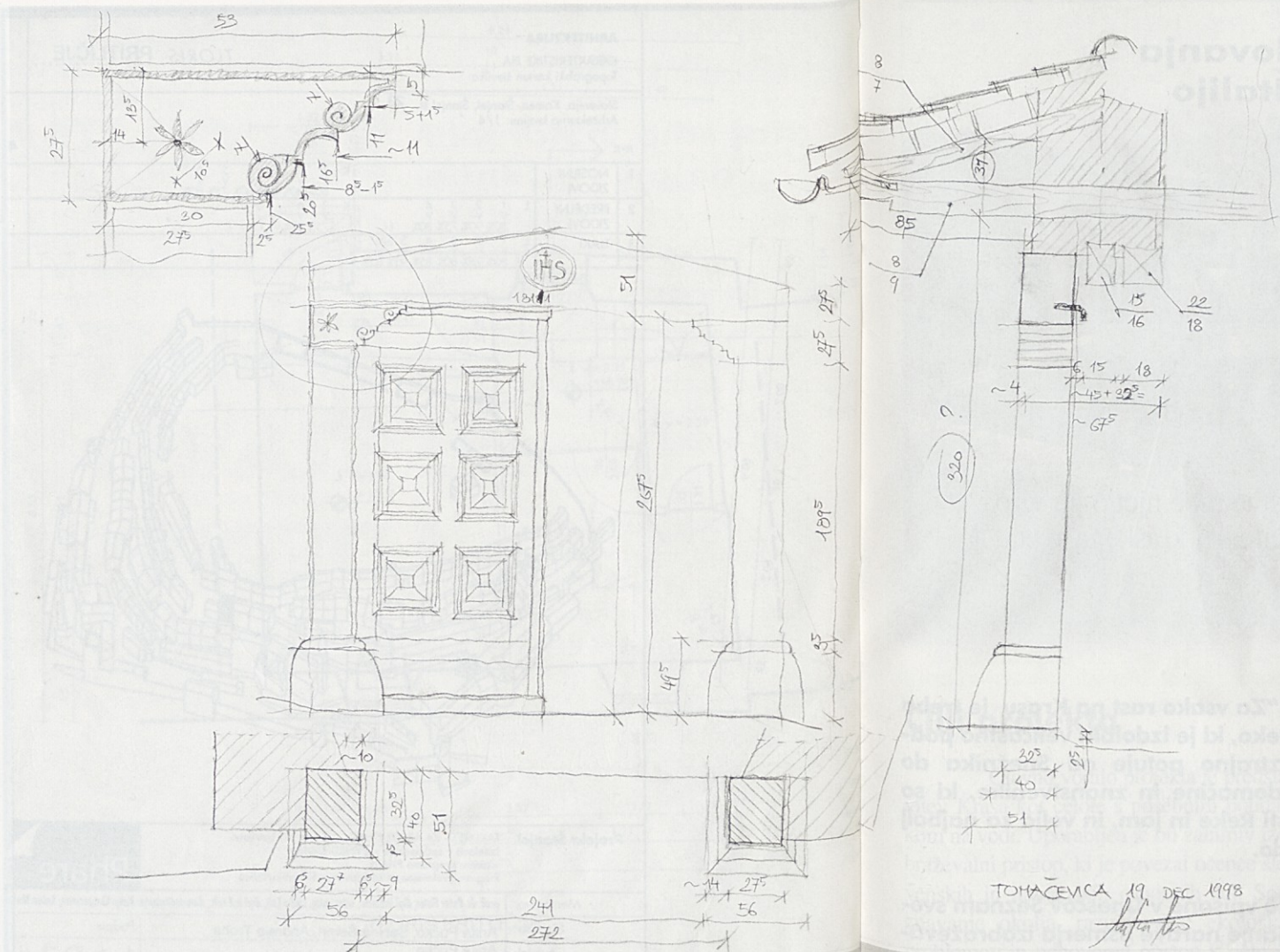
STAVBNA DEDIŠČINA

Uporaba pridobljenih topografskih kartonov

Meritve v Štanjelu so potekale oktobra 1998, posnetki stavb so bili izrisani do konca decembra istega leta, topografski kartoni pa so bili dokončani v januarju 1999. Kot je bilo dogovorjeno, smo jih predali gospe Edi Belinger iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Gorica v Novi Gorici, ki je skrbela za koordinacijo z njihove strani. Zavodu smo predali dve kopiji topografskih kartonov - kopija pripada zavodu, druga pa je bila izročena lastnikom merjenih stavb.

Pridobljeno dokumentacijo bodo v zavodu uporabljali kot osnovo za nadaljnje raziskovanje stavbne dediščine v Štanjelu. Izdelani posnetki stavb tako postanejo natančne geometrijske podloge, kamor lahko raziskovalci različnih strok natančno vnašajo na novo pridobljene podatke. Uporabni so pri arheoloških, zgodovinskih, umetnostno-zgodovinskih, etnoloških in drugih raziskavah, kot tudi za študije iz arhitekture in gradbene mehanike. Potrebujemo jih tudi lastniki, ki se odločajo za prenovo stavb, pa naj gre za njihove lastne naložbe ali za pomoč s sredstvi različnih ministrstev in skladov.

Pridobljeni topografski kartoni so bili že uporabljeni pri izdelavi Konservatorskega programa za ožje območje Štanjela (ZVNKD Gorica, marec 1999) in Programskih zasnov za Štanjel (Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani, junij 1999), njihova prava vrednost pa se bo pokazala pri izdelavi načrtov za prenovo in revitalizacijo starega naselbinskega jedra Štanjela. Do uresničitve teh načrtov pa bo prišlo zelo težko, dokler ne bo arhitekturnih posnetkov stavb za ves Štanjel. S podobnimi akcijami, kot je opisana, bi Štanjel v zelo kratkem času dobil vso potrebno dokumentacijo.

Če želimo meritve opraviti hitro in učinkovito, moramo najprej pripraviti delovne risbe, v katerih si razjasnimo vse dileme, ki so povezane s funkcionalno razporeditvijo prostorov, s sestavom in stiki konstrukcij, ter si pripravimo dovolj prostora za vpisovanje izmer. Primer enostavnejše delovne risbe kolone iz Tomačevice.

Sklepne besede

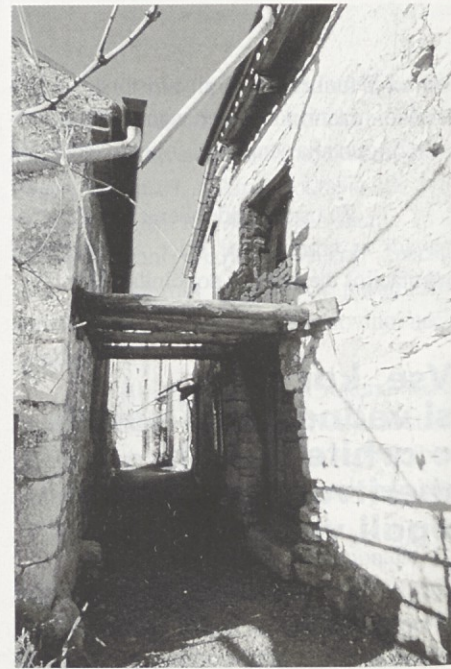
V tem besedilu sva poskusila pojasniti lastnikom izmerjenih stavb, prebivalcem Štanjela, vsem Kraševcem in drugim prebivalcem Krasa, zakaj nas je občasno mogoče videti po kraških vaseh, kako s skicirko in z metrom v roki hitimo ali celo tekamo od vogala do vogala hiše, si vpijemo magične številke čez borjače in uličice ter se zdimo vsem čudni. To pa zato, ker ponavadi takšni tudi smo...

Upava, da ste razumeli, kako je tudi takšno delo, kot smo ga opravili v Štanjelu, koristno in dobodošlo za vse, ne samo za nas. Hkrati izkoriščava enkratno priložnost in se zahvaljujema v imenu vseh udeležencev študentskih meritev v Štanjelu leta 1998 vsem Štanjelcem. Še posebno toplo pa se zahvaljujema lastnikom merjenih stavb za potrpežljivost in pomoč, ko smo vdiral v zasebnost vaših domov. Hvala lepa za vsa drenjanja okoli toplih štedilnikov, za čaj, za piškote in za lepo besedo!

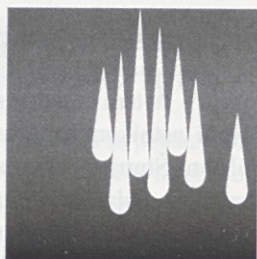
Zbrana dokumentacija, delo in trud študentov ter vseh tistih, ki že dalj časa delujejo na področju ohranjanja in razvoja stavbne dediščine v Štanjelu, bo osmišljeno, če bo res postalo osnova dobrega dela tudi v praksi. Prevečkrat se namreč zgodi, da vse skupaj konča le v arhivih različnih ustanov. Na tem mestu in ta čas o tem ne bi razglabljali! Lahko ponudimo pomoč v obliki podobnih akcij, kot so jo študenti opravili v jeseni 1998. Pripravljenost Fakultete za arhitekturo v Ljubljani vsekakor je!

Katja Cimperman,
absolventka Fakultete za arhitekturo -
Tovarniška 12/i, 1370 Logatec

Anton Marn, absolvent Fakultete za arhitekturo -
Kalce 16, 1371 Gorenji Logatec

REKA - OD SNEŽNIKA DO MORJA

Park Škocjanske jame

Park Škocjanske jame obsega 413 hektarov zavarovanega območja ter meji na 40.000 hektarov vplivnega območja, ki ga predstavlja vodozbirno območje porečja Reke. Reka izvira sicer na hrvaški strani meje, a dobi svojo pravo podobo šele s številnimi pritoki izpod Snežnika v Dletvu. V Škocjanskih jamah Reka zapušča površje in izginja v podzemlje. Sonce obsije Reko šele v Italiji, ko se kot del Timave, kmalu po svojih številnih izvirih, izliva v Jadransko morje.

Zamisel o projektu Phare, ki bi v skupni nalogi o spoznavanju Krasa in Reke povezal Park Škocjanske jame ter slovenske in italijanske osnovne šole v občinah od izvira do izliva Reke in Timave, sta izoblikovala direktor Javnega zavoda Park Škocjanske jame Albin Debevec, univ. dipl.inž.agr., in zavodov vodja naravovarstvene službe Tomaž Zorman, univ.dipl. inž.geozd. V projektni skupini, ki se je v Javnem zavodu Parku Škocjanske jame posvetila projektu, sta sodelovala tudi Borut Peric, univ.dipl.geolog in Črtomir Pečar, vodja službe za prostorsko načrtovanje.

**Pharejev projekt
čezmejnega sodelovanja
med Slovenijo in Italijo**

Spoznavanje Krasa in trajnostne rabe njegovih virov na podlagi razumevanja značilnosti kraškega sveta

Vanja Debevec

Misel pesnika Srečka Kosovela "Za vsako rast na Krasu je treba sile, moči in upanja" velja za Reko, ki je izdolbila veličastno podzemlje Škocjanskih jam in vztrajno potuje od Snežnika do Jadranskega morja, velja za domačine in znanstvenike, ki so neustrašno raziskovali skrivnosti Reke in jam, in velja za najbolj dragoceno stvar na Krasu – vodo.

Škocjanske jame so od leta 1986 vpisane v Unescov Seznam svetovne dediščine. Skrb za ohranjanje narave usmerja izobraževanje otrok in odraslih v spoznavanju narave, v odgovorno vedenje in pozorno zavedanje svojega okolja.

Obiskal nas je tudi dr. Pavle Gantar, minister za okolje in prostor.

Ekskurzija v Parku Škocjanske jame.

Cilji projekta

Glavno vodilo projekta je predstavitev Krasa kot celote s posebnim poudarkom na vodi. Uporabljen je bil zanimiv izobraževalni pristop, ki je povezal učence slovenskih in italijanskih osnovnih šol. Spoznavanje okolja, razumevanje ekoloških problemov in odgovoren pristop k delu so potekali v povezavi in s sodelovanjem številnih ljudi, ne glede na meje držav.

Septembra 1999 smo projekt predstavili ravnateljem šestih osnovnih šol ob Reki: OŠ Podgora, Kuteževo; OŠ Anton Žnideršič, Ilirska Bistrica; OŠ Dragotin Kette, Ilirska Bistrica; OŠ Dr. Bogomir Magajna, Divača, COŠ Pinko Tomažič, Trebče/Trebiciano, Italija in Istituto Comprensivo de Marchesetti Devin-Nabrežina/Duino-Aurisina, Italija. V dogovoru z učitelji, ki so predstavili učni program naravoslovnih predmetov, smo izoblikovali delovne usmeritve za spoznavanje Krasa in kraških pojavov ter življenja v vodi in ob njej.

Z ocenjevanjem kakovosti vode Reke od izvira do izliva v morje naj bi spoznali tudi njena skrivnostna pota v podzemlju in tako ranljivost vseh vod na Krasu, ki jih ogroža neodgovorno odlaganje odpadkov in strupenih snovi. Z zavestjo o velikem človekovem vplivu na okolje naj bi naše vedenje v naravi postalo odgovorno, saj zgolj neved-

no občudovanje naravnih zanimivosti za ohranjanje narave in njene pestrosti ni dovolj. Velik pomen pri spodbujanju odgovornega vedenja ima, z varovanjem narave in izobraževanjem, zavarovano območje Parka Škocjanske jame, je bil vsem udeležencem podrobno predstavljen.

Poleg opazovanja in opisa svoje okolice so učenci z laboratorijskimi in drugimi pripomočki za opazovanje živali v naravi opravili kemijske in biološke analize vode v Reki v bližini svojih šol. Pri tem so se učenci, skupaj s svojimi mentorji, spoznali s šolami in z vrstniki z obeh strani meje. Tako je naravoslovno znanje prestopilo meje šolskih klopi in v naravi povežalo prijatelje v skupni skrbi za svoje ravnanje z vodo.

Izobraževanje udeležencev projekta

Javni zavod Park Škocjanske jame je organiziral delovna srečanja, na katerih so se učitelji-mentorji lahko spoznali z delom strokovnjakov za krasoslovje, biologijo, hidrologijo, meteorologije in pedagogiko. Strokovnjaki so usmerjali mentorje pri praktičnih nalogah projekta in interpretaciji rezultatov s podajanjem naravoslovnih znanj in svojih izkušenj iz znanstveno-raziskoval-

nega dela. Predavatelji so bili:

Nadja Zupan-Hajna, Inštitut za raziskovanje krasa, Znanstvenoraziskovalni center Slovenska akademija znanosti in umetnosti ZRC SAZU) iz Postojne;

Prof. Franco Cucci, Univerza v Trstu, Oddelek za geologijo, okoljske znanosti in morje, Trst;

Marko Simič, Uprava za varstvo narave, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana;

Mag. Jože Uhan, Hidrometeorološki zavod R Slovenije, Ljubljana;

Dr. Jasna Grbovič, Hidrometeorološki zavod R Slovenije, Ljubljana;

Minka Vičar, Zavod RS za šolstvo, Ljubljana;

Alenka Aškerc-Mikeln, ravnateljica OŠ Ciril Kosmač, ASP-Unesco, Piran.

Delovna srečanja so spremljali tudi pogovori o opravljenem delu in o čim boljšem uresničevanju zastavljenih ciljev.

Praktični del strokovnega izobraževanja mentorjev je obsegal dve delavnici.

Kemijsko delavnico je vodila mag. Janja Kogovšek, Inštitut za raziskovanje krasa ZRC SAZU, Postojna. Opravili smo kemijske analize vode iz reke v Matavunu, delavnica pa je potekala v prostorih uprave Javnega zavoda Park Škocjanske jame, kjer smo gostili tudi vsa delovna srečanja.

Biološko delavnico je vodil dr. Ciril Krušnik, Nacionalni inštitut za biologijo,

PHAREJEVI PROJEKTI

Ljubljana. Uvodno predavanje smo poslušali na osnovni šoli v Kuteževem, nato pa na terenu izvedli vzorčenje in biološke analize vodnih nevretenčarjev.

Poleg izredno koristnih praktičnih znanj smo še dogovorili za enotno metodologijo in izdelali primerne protokole za terensko delo učencev.

Strokovne ekskurzije

V želji, da bi učenci spoznali po- rečje Reke ter poleg svojega dela in rezul- tatov ocenjevali in primerjali tudi izsledke učencev drugih šol, smo organizirali tri strokovne ekskurzije. S spoznavanjem različnih naravnih okolij z raznovrstnimi kulturnimi znamenitostmi smo učencem približali kraje ob Reki ob slovenski in italijanski strani meje ter zavarovano območje Parka Škocjanske jame.

Prva ekskurzija nas je vodila k iz- virom Reke v Dletvo. Na poti do Kuteževe- ga smo obiskali umetno jezero Mola, se po- govarjali z ribičem iz Ribiške družine Ilirska Bistrica ter s predstavnikom kopske uprave Območne vodne skupnosti. V Ilirski Bistrici so bili učenci navdušeni nad čistilno napra- vo v TIB Petrol Transport in demonstracijo postopka za čiščenja odpadnih voda. Kako čudovita in presenetljiva je narava, pa smo opazovali s Pake, ki se dviga 970 metrov nad morje. Prostrani gozdovi, brez naselij in prometa, omogočajo, da je narava nedotak- njena in voda tod izredno čista. Gozdarji iz GG Postojna so nas seznanili s svojim odgo- vornim delom, taborniki Podgorskega rodu Kuteževo pa so nam skuhal pravi taborni- ki čaj in nas poučili, kako se je treba vesti v naravi.

Da bi učencem, ki so sodelovali v Phare raziskovalnem projektu, predstavili Park Škocjanske jame, smo organizirali eks- kurzijo v Škocjan. Pešpot od Divače do Škocjana smo popestrili s postanki, na kate- rih so zunanji sodelavci Parka predstavili značilnosti Krasa. Kraško arhitekturo smo opazovali pri Škratelnjovi hiši v Divači in

Ekskurzija k izvirom Timave - Ogled cerkve

ob cerkvi sv. Trojice v Dolnjih Ležečah. Zavod RS za gozdove - OE Sežana nam je omogočil spoznavanje posebnosti kraškega gozda. Med potjo smo opazovali kraške po- jave. Na razgledišču, odkoder se razprostira pogled na Veliko Dolino s slapom in vse do Snežnika daleč nad rečnim kanjonom, nam je dr. Andrej Kranjc iz Inštituta za raziskova- nje krasa ZRC SAZU na slikovit in poučen način razložil nastanek udornic in jam na Krasu. Jamar iz Jamarskega društva Gregor Žiberna je izvalil navdušene vzklike ob ob- čudovanju njegovih spretnosti, zlasti spu- ščanja po vrvi v soju karbidovke. Škocjanske jame so učence in mentorice navdušile s svojimi prostranimi dvoranami in kanjonom ter z bučno Reko, ki prav v teh jamah ponik- ne v skrivnostni svet podzemlja.

V maju 2000, ko so si učenci za trenutek oddahnili od šolskih obveznosti, smo se vsi skupaj napotili k izvirom Timave pri Sesljanu v Italiji. Tam nas je presenetila čudovita narava ob sladkovodnih kraških iz- virih nedaleč od morja. Ogledali smo si cer- kev San Giovanni in tuba, ki je v svoji zani- mivi zgodovini varovala in označevala izvi- re pitne vode, kar še danes dokazujejo izred- no lepo ohranjeni mozaiki iz rimske dobe. Sprejeli so nas tudi na upravi glavnega vo- dovoda za Trst in okolico ter nam razkazali čudovit park. Dr. Fabio Forti je z navduše- njem raziskovalca hidroloških posebnosti Krasa razložil nekatere zanimivosti Reke in pojasnil njena skrivnostna pota od ponikanja v podzemlje do izvirov Timave. Igriva mali- ca na plaži v Sesljanu je obetala skorajšnje počitnice. Opremljeni z belimi čepicami in napitki smo se podali po Rilkejevi peš poti. Poleg mediteranske vegetacije so k zanimi- vostim te poti prispevali številni podatki iz

zgodovine in tudi literature. Vročina polet- nega sonca nas ni odvrnila od občudovanja morja globoko pod nami v Tržaškem zalivu.

Šole, ki so sodelovale

OŠ Podgora, Kuteževo; ravnatelj

Milan Dekleva; učenci: Andrej Baša, Darja Boštjančič, David Boštjančič, Roman Bošt- jančič, Mateja Brne, Anja Celin, Irena Celin, Martin Celin, Mateja Celin, Tjaša Debeljak, Aleš Grlj, Janez Grlj, Erna Husič, Primož Is- kra, Blaž Jaksetič, Mateja Jaksetič, Špela Jaksetič, Sabina Jasketič, Ana Kresevič, Jan Logar, Tanja Logar, Jure Mahne, Ana Maj- kič, Darjan Maljevac, Evgen Maljevac, Lara Matko, Tadej Matko, Aleks Milošević, Petra Muha, Elvira Mumumović, Adnam Nijem- čević, Jozo Ponjavič, Vladimir Ponjavič, Ja- smina Rutar, Maja Rutar, Primož Šajn, An- dreja Šestan, Robert Šestan, Igor Šircelj, Tina Štefančič, Andreja Štemberger, Ines Turak in Anja Žele; mentorji: Irena Hrvatin, Tašo Hrvatin, Magdalena Logar, Vivijana Madotto, Jana Smajla, Jerica Sterle, Vanja Tijan, Majda Valenčič in Zorka Žigman,

Pod pobočjem Kozleka in Gradiš- ča je vas Kuteževo, kjer so leta 1958 ustano- vili osemletno šolo tudi za okoliške vasi. Pred dvema letoma pa so učenci OŠ Podgo- ra dobili lepo novo šolo, kjer učenci obisku- jejo ne le pouk pač pa tudi številne aktivno- sti. Vsi sodelujejo v projektu Zdrava šola, v katerem starše in otroke seznanjajo z zdravo prehrano. Temu predelu neokrnjene narave pravijo domačini tudi Kočanja. Učenci sku- paj s taborniki ter z ribiči in gozdarji skrbijo za strugo in bregove reke, čistijo pa tudi div- ja odlagališča.

OŠ Anton Žnideršič, Ilirska Bistrica: *ravnateljica* Karmen Šepec; *učenci:* Ines Budinosa, Gregor Godec, Matej Grahor, Nina Lakota, Tina Lavrenčič, Andreja Princ, Petra Štemberger, Barbara Šuštar, Jan Šuštar in Tea Tomšič; *mentorice:* Nadja Baša, Karmen Šepec, Nada Šircelj in Mirjam Vrh.

Reko obdario z vodo številni pritoki in jo pripeljejo v Ilirsko Bistrico kot Veliko vodo. Pred mestom je zrasla čudovita nova šola, ki je dobila svoje ime po Antonu Žnideršiču, domačinu, ki je pravi zgled za učence: bil je znan čebelar, gospodarstvenik, izumitelj in pisatelj. Učenci že tri leta sodelujejo v programu Ekološke šole, v okviru katerega so pred dvema letoma podpisali tudi Ekološko listino ob dnevu Zemlje. Šola ima še eno pomembno nalogo: je namreč osrednja šola za računalniško opismenjevanje.

OŠ Dragotin Kette, Ilirska Bistrica: *ravnateljica* Ester Juriševič; *učenci:* Elizabeta Benigar, Marko Boštjančič, Klemen Čeligoj, Maja Hrvat, Marjana Janežič, Peter Jenko, Martin Kurent, Jani Mahne, Andraž Polak, Lara Povalec in Petra Zidar; *mentorice:* Lidija Bašič, Ester Juriševič, Vika Muha in Heda Vidmar.

Ilirska Bistrica, ki leži v zavetju snežniških gozdov, ob bistri vodi bistriški, se lahko pohvali z bogato tradicijo žagarstva in mlinarstva ter s kar dvema šolama. Novo,

kot ji pravijo, je bralec že spoznal, druga - v samem centru mesta - je OŠ Dragotin Kette. Učenci obiskujejo številne krožke, ki spodbujajo k ustvarjalnemu delu in seveda nagradijo učitelje ter učence z visokimi uspehi na državnih tekmovanjih, na razstavah, natečajih. Šola je vključena v mednarodni projekt Ekološke šole, v projekt Evropske skupnosti Comenius, v preventivni program za zmanjševanje nasilja v šoli, organizirajo pa tudi Šolo za starše.

OŠ Dr. Bogomir Magajna, Divača: *ravnateljica* Damijana Gustinčič-Keser; *učenci:* Jernej Dekleva, Sladan Deronjič, Nuša Florjančič, Karel Kač, Simon Malovec, Branislav Milašinovič, Tjaša Perhavec, Maša Rolih, Miha Srebot, Barbara Suša in Marko Vatovec ter učenci iz raziskovalnega krožka 3. in 4. razreda; *mentorice:* Janja Bric-Pečar, Danila Grželj, Magda Korošec in Mirjam Trampuž.

Reka pri Cerkvenikovem mlinu zapusti flišnato podlago in se poda v največjo pustolovščino: v Škocjanskih jamah ponikne v skrivnostno podzemlje. Na samem robu parka je v Divači prijetna osnovna šola dr. Bogomira Magajne. Učenci že dve leti sodelujejo v slovenski Mreži zdravih šol. Vsako leto se lahko pohvalijo z izrednimi uspehi na različnih tekmovanjih in natečajih. Šola je tudi sicer srce kraja, saj so učenci skupaj z učitelji glavni organizatorji številnih krajevnih prireditev in seminarjev.

COŠ Pinko Tomažič, Trebče/Trebiciano, Italija: *ravnateljica:* Stanka Sosič, OŠ France Bevk, Opčine/Villa Opicina, Italija; *učenci:* Alberto Antoni, Erik Brass, Marianna Fina', Karin Iannuzzi, Lara Iscra-Skerl, Marko Iscra-Skerl, Martina Jazbec, Peter Kovačič, Luka Kralj, Nicol Kralj, Veronika Križman, Tajda Milič, Mateja Milčević, Matia Mosenich, Caterina Pauluzzi, Mateja Počkaj, Dennis Riosa, Sebastiano Sardoc, Simon Sivitz-Košuta, Annette Skerlavaj, Jakob Šček in Ervin Taučer; *mentorice:* Xenia Cante, Valentina Destri, Jasmina Grgič, Mira Grgič in Sanja Ferlan.

Reka ima od jame do jame na Krašu skrivnostna pota in se ne pokaže prav preveč. Tudi mejo med Slovenijo in Italijo zaobide v temnih in neznanih globinah. Vendar se blizu Trebč odpira ozko in globoko brezno, katerega dno predstavlja velika dvorana z Reko. Jami domačini pravijo Labodnica.

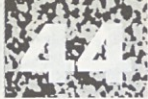
V Trebčah v Italiji je najmanjša šola, ki sodeluje v Pharejevem projektu čezmejnega sodelovanja, a zato nič manj živahna. Napis na lepo poslikani steni "Dobrodošli prijatelji" sprejme vsak dan 43 učencev COŠ Pinka Tomažiča, kjer poučujejo v slovenskem jeziku.

Imajo zelo pestro in bogato zgodovino, kakor tudi sedanje ustvarjalno delo. Z izjemnim pedagoškim pristopom prispeva celodnevni pouk k razvoju socializacije in navaja učence na življenje v skupnosti. Šola je pobratena z OŠ v Prestranku. Letos so izdali dvojezično publikacijo o projektu *Vsak dan z mlekom v Trst*, sodelovali so na srečanju mladih zgodovinarjev z razstavo *Kako so živeli naši predniki* ter na naravoslovnem natečaju *Julius Kugy*. V soboto, 22. maja 2000, pa so predstavili ta Phare projekt na sejmu kmetijstva, gozdarstva in ribištva v Trstu Florest 2000, na katerem so bili za svoje delo in predstavitev nagradjeni z odliko.

Istituto Comprensivo de Marchesetti, Sistiana/Sesljan, Italija: *ravnateljica:* Claudia Comuzzo; *učenci:* Mattia Amato, Enrico Antonic, Alica Apigalli, Theresa Apollonio, Giulia Balestra, Paolo Bittazoni, Fabrizio Bosdachin, Aaron Burni, Diego Burattini, Alessandra Burger, Petre Busetti, Andrea Chittaro, Giacomo Colombin, Gabriele Conti, Samantha Coretti, Christopher Cuschì, Andrea Dapretto, Giuseppe D'Auria, Mario D'Auria, Zari Dawn, Simone De Meo, Michael Escher, Jacopo Gandusio,

Ekскурzija k izviru Reke, Kuteževo.

PHAREJEVI PROJEKTI

Anthony Gatti, Matteo Giraldi, Tereza Hofmanova, Dario Klaric, Jarno Klun, Nicolas Legissa, Elisabetta Marsich, Lorenzo Martellini, Andrea Martini, Marco Medeot, Giulia Merluzzi, Daniela Maetlika, Francesco Moselli, Gianpaolo Nadalutti, Laura Napoli, Monica Norbedo, Lucia Palme, Fabio Pellizari, Alessandra Petelin, Elisa Petroni, Michela Pozzeto, Marzia Privileggi, Marco Rossmann, Alessandro Sciotto, Daniele Sirca, Francesa Umech, Elisa Vidali, Andrea Villalta, Michele Vitrani, Corrado Zampieri in Alija Zinajda; *mentorice*: Gabriella Bearzot, Claudia Comuzzo, Silvia Franco, Tatjana Gergic, Elisabetta Klugmann in Alga Peruccio.

Ko Reka zapušča Labodnico, se izgublja našim očem in neustavljivo teče proti morju ter kot Timava prihaja na dan v prelepih izvirih, ki nas ob obisku neverjetno presenetijo: sredi suhega in skalnatega Krasa se razkrije pravo sladkovodno bogastvo. In preden se zlije z Jadranskim morjem, daje vodo Trstu in okolici.

V Sesljanu je s svojim raziskovalnim delom opozoril nase Istituto Comprensivo de Marchesetti. Vključeni so v nacionalni program Raziskovanje/Delovanje, s katerim še dodatno utrjujejo povezavo šole z okoljem. Izvedli so didaktični projekt Kras, s katerim promovirajo zgodovinsko dediščino, okolje in družabno življenje okolja. Sodelujejo v zelo zahtevnem in obsežnem projektu COST-NET, pobrateni pa so tudi s šolami iz Ilirske Bistrice.

V soboto, 22. maja 2000, so predstavili svoje naravoslovne, kulturne in zgodovinske projekte na sejmu Florest 2000 v Trstu, na katerem so za opravljeno delo in za njihovo predstavitev prejeli nagrado.

Raziskovalno delo šol

Med 18. in 22. aprilom so učenci vseh šestih šol pod vodstvom svojih mentorjev opravili terensko delo v bližini svojih šol ter opravili kemijske in biološke analize vzorcev vode. Pripomočki, ki so jih učenci uporabljali pri delu, so prirejeni za delo v šoli. Kakovost Reke so učenci opisali z analizami naslednjih parametrov: pH (stopnja ki-

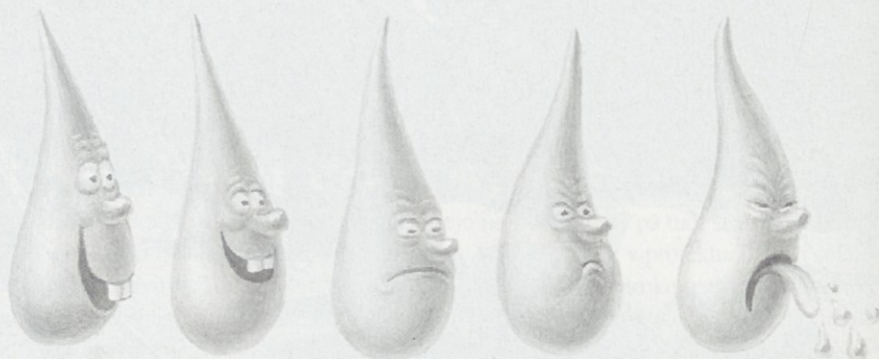
slosti oziroma alkalnosti), temperatura, kisik, nitriti, nitrati, fosfati in totalna trdota. Bioindikatorje vode so ocenili s popisom nevretenčarjev, ki so jih učenci določili z biološko analizo. Poleg rezultatov so učenci opisali kraje, kjer so odvzeli vzorce. Tako so dobili vzdolž Reke pregled struge, popis divjih odlagališč, naselij v bližini vode ipd.

Vodo so tako učenci analizirali in ocenili njeno kakovost na petih mestih v Reki in na štirih v izvirih Timave. Zanimivo raziskovalno delo, ki je bilo praktično lahko

izvedljivo in je s takojšnjimi rezultati prepričalo učence o uporabnosti tovrstnega dela, je nadušilo vse udeležence projekta. Seveda je bil glavni poudarek na učenju in spoznavanju tehnik opazovanja okolja, saj smo s takim delom, kot osebno izkušnjo, želeli približati učencem razumevanje strokovnih analiz vode, ki jih pristojni laboratoriji Hidrometeorološkega zavoda in Slovenske akademije znanosti in umetnosti opravljajo z zapletenimi metodami. Rezultati dela so predstavljeni v pričujoči tabeli!

Mesto odvzema vzorca vode	Ocena	Kapljica
Ocena kakovosti vode Reke od 18.4. do 22.4.2000		
IZVIR REKE, DLETVO	ODLIČNA	
KUTEŽEVO	ZELO DOBRA	
JASEN, ILIRSKA BISTRICA	ZELO DOBRA	
TOPOLC, ILIRSKA BISTRICA	ZELO DOBRA	
MATAVUN, PŠJ	DOBRA	
LABODNICA, TREBČE	ZELO DOBRA	
IZVIR TIMAVE	ZELO DOBRA	

LEGENDA

odlična zelo dobra dobra slaba zelo slaba

Konec projekta

Mednarodni Phare projekt čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Italijo "Reka – od Snežnika do morja" smo slovesno sklenili 24. maja 2000, ko je bil evropski dan parkov.

Ob dnevu odprtih vrat, ki smo ga v Parku Škocjanske jame organizirali posebej za to slovesnost, nas je obiskalo 257 učenec. Poleg mladih raziskovalcev so se prireditve udeležili tudi učenci, ki so pripravili prispevke za razstavo »Naše šole«, ter nastopajoči, ki so v kulturnem programu predstavili svojo šolo s plesom ter z igro in recitacijami. Nastopi učencev so bili sproščeni in polni nagajive radosti. Prijatelji iz Italije so nas presenetili z recitacijami slovenskih pesnikov v italijanskem in slovenskem jeziku, šola iz Ilirske Bistrice pa z nastopom mladega pevca, ki je skupaj s pihalnim orkestrom razveselil vse domačine in goste.

Delo v projektu je ves čas spodbujalo sodelovanje z lokalnimi društvi in skupnostmi krajanov ter vaščanov.

Za uspešen potek projekta se zahvaljujemo vsem, ki so organizacijsko in strokovno veliko prispevali k izboljšanju kakovosti našega dela. Ministrstvu za okolje in prostor, Zavodu RS za šolstvo, Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU iz Postojne, Hidrometeorološkemu zavodu RS, Univerzi v Trstu, Inštitutu za biologijo, prevajalki Zdenki Šimonovič, Ribiški družini Ilirska Bistrica, Jamarskemu društvu Gregor Žiberna iz Divače, Jamarski skupini Adriatico, Gozdnemu

Kemijska delavnica v prostorih uprave Javnega zavoda Park Škocjanske jame pod vodstvom mag. Janje Kogovšek iz Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU, Postojna.

gospodarstvu, d.d., Postojna, Zavodu RS za gozdove Slovenije - OE Sežana, Območni vodni skupnosti - Uprava Koper, Občini Divača, Občini Duino-Aurisina/Devin-Nabrežina, Podgorskemu rodu Kuteževo, TIB Petrol Transport iz Ilirske Bistrice, OŠ Ciril Kosmač Piran, Turističnemu društvu Škocjan, Ministrstvu za notranje zadeve - Policijski postaji Sežana in Policijski postaji Ilirska Bistrica, posameznikom: dr. Fabio Forti, Danilo Štefančič, Vasja Nagy in številni prijatelji Parka Škocjanske jame.

Vsi sodelujoči v projektu smo z uspešno opravljenim delom veliko pridobili. Na vsaki ekskurziji smo z učenci iskali bogastva v naravi, ki jih lahko občudujemo le tam. Z veseljem odprimo skrinjico našega zaklada Phare projekta! Ta so novi prijatelji, slike novih krajev, novo osvojena znanja, žuborenje bistre Reke, skrivnostni kapniki v jami, zelena modrina Timave...

In sedaj, ko je projekt končan?

Sledimo neustavljivemu toku Reke..! Ohranjamo naša prijateljstva, nadaljujemo raziskovalno delo in ocenjevanje kakovosti vode, obveščamo o naših raziskavah na Reki in Timavi in spoznavamo naravo ter se z navdušenjem učimo v tej izjemni učilnici. Hkrati že pripravljamo nove projekte...

Skupinska slika.

Vanja Debevec, univ.dipl. biologinja - vodja projekta "Reka - od Snežnika do morja", strokovna sodelavka v Javnem zavodu Park Škocjanske jame, Škocjan 2, 6215 Divača

Osnovna šola Podgora, Kuteževo

SPODBUJAMO OTROKE, DA BODO SKRBELI ZA ČISTO IN ZDRAVO OKOLJE

V občini Ilirska Bistrica je sedem šol... Naša šola, ki je med manjšimi, je na jugovzhodnem območju občine, in sicer v zgornjem delu slikovite doline Podgora; na obrobju Snežniške planote, blizu meje Slovenije s Hrvaško. Tik ob meji v Dletvu, jugovzhodno od naše šole, je povirje Reke.

Pod strmima pobočjema Kozleka (997 m na morjem, znana planinska in izletniška točka ter simbol doline) in Gradišča (874 m) leži gručasta vas Kutuževo. In po tej lepi podgorski vasi je imela šola dolga leta ime, predno se je preimenovala v Osnovno šolo Podgora, Kuteževo.

Zgodovina naše šole je zelo dolga in pestra. V času Avstro-Ogrske je bil zgornji del naše doline, ki jo domačini imenujejo Kočanja, razdeljen med dvema deželama - med Kranjsko in Istro. Najstarejši podatki o razvoju šolstva segajo do leta 1856 (Slovenske novice). Najprej sta bili šoli v Podgrajah in Kuteževem. Prihod Italijanov leta 1918 je hudo prizadel Kočance - prebivalce našega šolskega okoliša (Podgraje, Zabiče, Kuteževo, Trpcane). Kočanci so dolga leta hudega poitalijančevanja prenašali pokončno in strpno. Po kapitulaciji Italije leta 1943 pa so med prvimi organizirali partizanske šole v vsaki vasi. Po vojni sta delovali šoli v Zabičah in v Kuteževem.

Leta 1958 je bila ustanovljena obvezna osemletna šola za vse štiri vasi. Do leta 1978 je bila v stari mogočni stavbi v Kuteževem še iz avstroogrskih časov. Odtlej je na Betuli, v delu Kuteževega, ob glavni cesti Ilirska Bistrica-Zabiče. V njenih okvirih deluje tudi vzgojnovarstvena enota. Do leta

1998 je bil pouk v dveh izmenah, po dograditvi novih prostorov pa smo prešli na enozimski pouk. Kmalu za tem smo pridobili še telovadnico. Z novimi pridobitvami je delo na šoli bolj kakovostno in pestrejše.

Poleg obveznega učnega programa potekajo na šoli mnoge šolske in obšolske dejavnosti. Naši učenci so vključeni v številne krožke, ki jih vodijo učitelji-mentorji in zunanji sodelavci. Že vrsto let delujejo na šoli naslednji krožki: športni, dramski, novinarski, zgodovinski, zemljepisni, biološki, prometni, računalniški, gasilski, planinski, taborniški, klekljarski... Učenci se učijo raznih ročnih spretnosti, spoznavajo delovanje Rdečega križa in počnejo še marsikaj drugega.

V šolskem letu 1997-98 smo se pridružili projektu "Zdrava šola" in v njegovih okvirih izpeljali že veliko zanimivih nalog. Oplemenitili smo šolsko prehrano s sadjem in z zdravimi sadnimi napitki. Za starše, otroke in osebje šole organiziramo strokovna predavanja, razstave in ogleda na šoli. Te pripravljajo učenci pod vodstvom učiteljev v okviru raziskovalnih nalog.

Živimo in delamo v lepi in neokrnjenin naravi in ob še bistri Reki. Že vsa leta otroci Kočanje s svojimi učitelji skrbijo za urejanje in ohranjanje svojega okolja. Tako so skupaj z Gozdnim gospodarstvom Postojna pogozdovali goličave v Dletvu in bližnji okolici. Že vrsto let čistimo in urejamo strugo ter bregove Reke. Pri tem nam pomagajo taborniki in ribiči. Ko smo se leta 1978 preselili v novo šolo, smo v celoti uredili šolski park in zasadili mali gozdiček, ki nas varuje pred močno burjo kočanko. Več let smo obdelovali šolsko njivo in urejali sadovnjak. Pridelovali smo biološko neoporečne pridelke in jih porabljali v šolskem kuhinji.

Na šoli si prizadevamo, da bi spremenili odnos do okolja, zato tudi čistimo divja odlagališča odpadkov. Ob svetovnih dnevih, posvečenih Zemlji, vodi, mokriščih in še čemu, ozaveščamo učence, kako pomembno je za zdravo življenje čisto okolje.

Izjemno počaščeni in zadovoljni smo, ker smo dobili ponudbo za sodelovanje v Pharejevem projektu čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Italijo "Reka - Od Snežnika do morja". S tem projektom spodbujamo otroke, da bodo tudi sami skrbeli za Reko in jo ohranjali bistro.

Očenci med čiščenjem bregov Reke.

Osnovna šola Dragotin Kette, Ilirska Bistrica

ŽE VRSTO LET Z VISOKIMI UVRSTITVAMI

Osnovna šola Dragotin Kette stoji v centru mesteca pod mogočno trnovsko cerkvijo sv. Petra že sedemintrideset let. Torej od leta 1963, ko je odprla svoja nova šolska vrata in dobila tudi svoje ime po domačem pesniku modernistu Dragotinu Ketteju. Šola nadaljuje bogato in uspešno tradicijo nekdanje Ljudske šole v Trnovem, ki je bila ustanovljena 11. julija 1814. Pouk se je pričel 3. novembra isto leto v enorazrednici z učiteljem Josipom Slavičem. Leta 1866 so zgradili novo šolsko poslopje. Naslednje leto je postala šola trirazredna, leto pozneje pa štirirazredna. Pomemben delež pri učnovzgojnem delu je v letih od 1888 do 1947 opravila samostanska šola, Vzgojevališče ub. šolskih sester de Notre-Dame v Trnovem.

Osnovna šola in nižja gimnazija sta se leta 1958 združili v enotno osemletno osnovno šolo, vendar je pouk potekal najprej v dveh ločenih stavbah, nato pa po otvoritvi nove šole leta 1963 v novi stavbi na današnji lokaciji.

Sedanji šolski okoliš obsega del mesta Ilirska Bistrica in enaindvajset okoliških vasi (Brce, Čelje, Dobropolje, Dolnja Bitnja, Gornja Bitnja, Harije, Janezevo Brdo, Ratečevo Brdo, Prem, Kilovče, Mereče, Podstenje, Podstenjšek, Ostrožno Brdo, Rečica, Smrje, Tominje, Topolc, Zajelšje, Zarečica in Zarečje). Na razredni stopnji je organiziranih osem oddelkov, na predmetni deset, v podaljšanem bivanju en oddelek. Vsi skupaj združujejo štiristo otrok.

Šolo vodita ravnateljica Ester Juričević in pomočnica Heda Vidmar. Sedaj je v šoli petintrideset zaposlenih, strokovnih in tehničnih delavcev, ki skrbimo za nemoten potek zastavljenega dela. Učenci in učitelji, mentorji dajemo aktualni utrip petintridesetim krožkom na šoli in so poleg pouka ter zavzetega domačega dela otrok in učiteljev potrditev uspehov, ki jih naši učenci dosegajo na šolskih, regijskih in državnih tekmovanjih, na razstavah, natečajih in raziskovalnem področju. Odmeven uspeh so dosegli

šestošolci v šolskem letu 1998/99 z uvrstitvijo v finale v mladinski oddaji Male sive celice. Naporen in dolgotrajen trud je bil nagrajen z zmago. Dosežki učencev se že vrsto let kažejo v visokih uvrstitvah na vseh predmetnih področjih, na katera nas spominjajo zlata, srebrna, bronasta priznanja, plakete, pokali...

Pri svojem delu si učenci in učitelji pomagamo z viri in literaturo, ki jo v veliki meri najdemo in dobimo kar v domači šoli, saj premoremo bogato založeno mladinsko in strokovno knjižnico, ki posluje po sodobnih merilih in zahtevah. Računalniška učilnica postaja neizogiben del našega načina dela in življenja ter povezovanja s svetovnim spletom.

Poseben poudarek smo v šolskem letu 1999/2000 namenili razvojnim projektom, ki v svoji interdisciplinarni zasnovi tvorijo celosten strokovni razvoj vzgojno-izobraževalnega področja na šoli in ustvarjajo pogoje za bodočo devetletno osnovno šolo. Vključeni smo v mednarodni projekt Eko šole, v projekt v okviru EU - Evropske skupnosti Comenius, v projekt Pharejevega programa Reka - od Snežnika do morja. Razvojni projekt Preventivni program za zmanjševanje nasilja v šoli vključuje tudi razvejano dejavnost učiteljev, zunanjih sodelavcev in ustanov ter v letošnjem letu poseben poudarek pri organizaciji in izpeljavi Šole za starše.

Le skupna prizadevanja otrok, delavcev šole in staršev, ki se zelo zavzeto in aktivno vključujejo v reševanje problemov na šoli ter sodelujejo pri načrtovanju in viziji šole, bodo zagotovilo in močna podkrepitev uresničevanju naših želja.

Osnovna šola Anton Žnideršič, Ilirska Bistrica

ZA SIMBOL SMO IZBRALI ČEBELO

Naša šola stoji na obrobju Ilirske Bistrice, mesta z nekaj manj kot 5000 prebivalci. Imenuje se po domačinu Antonu Žnideršiču, znanim čebelarju, gospodarstveniku, izumitelju in pisatelju. Ima dvajset oddelkov redne osnovne šole in dva oddelka osnovne šole s prilagojenim učnim programom. Učencem nudi več kot 30 različnih interesnih dejavnosti; med njimi veliko športnih. V šolskem letu 1999/2000 šolo obiskuje 480 učencev.

Ilirska Bistrica, mesto v zavetju snežniških gozdov, je le korak od Kvarnerskega zaliva, ves čas pa ob bistri vodi bistriški. Ponaša se lahko z bogato tradicijo žagarstva in mlinarstva. Je pomembno mejno in obmejno križišče.

Območje je bilo naseljeno že v predzgodovinski dobi, o čemer pričajo sledovi številnih gradišč ilirskih Japodov.

Ilirska Bistrica leži ob zgornjem toku Reke in je kraj, sestavljen iz dveh starih naselij – Bistrice in Trnovoga. Mesto je postala leta 1933.

Zakaj ime po Antonu Žnideršiču?

Anton Žnideršič, po katerem ima šola ime, se je rodil 13. marca 1874 pri "Košmatovih". Največji sloves si je pridobil kot čebelar. Pri njegovem delu mu je najbolj ustrezal Albertijev panj, ki pa ga je nenehno izpopolnjeval; tako dolgo, da je izumil nov panj. Na občnem zboru Slovenskega čebelarskega društva, katerega odbornik je bil Žnideršič od ustanovitve, so pred prvo svetovno vojno sklenili, naj se imenuje Alberti

- Žnideršičev panj ali kratko AŽ panj. Njegova uporaba se je hitro razširila in je še sedaj pri čebelarjih v slovenskem prostoru na splošno v rabi. Za svoj panj je Žnideršič prejel kakšnih dvajset plaket in priznanj.

Skupaj z družabnikom Valenčičem iz Trnovoga je Žnideršič leta 1890 ustanovil za tiste čase veliko in moderno tovarno testenin, ki jo je imenoval PEKATETE, kar pomeni "Prva kranjska tovarna testenin". Anton Žnideršič je bil tudi predsednik Gasilskega društva v Ilirski Bistrici in najmanj dve mandatni obdobji v začetku 20. stoletja tudi bistriški župan.

Leta 1930 je Žnideršič zaradi fašizma prodal svoje premoženje in se preselil v Ljubljano. Napisal je knjigo Naš panj, ki je izšla v srbohrvaščini in slovenščini. Objavljal je članke v različnih časopisih in izdajal celo časopis za trgovce na drobno. Umrli je leta 1947 v prometni nesreči sredi Ljubljane.

Eko šola kot način življenja

V šolskem letu 1996/97 se je naša šola vključila v mednarodni projekt ekoloških šol. V šolskem letu 1998/1999 smo pod vodstvom mentorice Helene Primc, Nade Šircelj in Mirjam Vrh izpeljali obsežen program zanimivih in koristnih akcij, ki se odražajo tudi v širši lokalni skupnosti. V šolskem letu 1997/1998 smo od dnevu zemlje izpeljali še 7. korak – podpis Eko listine. Za svoj simbol smo si izbrali čebelo, ker je marljiva in okolju koristna žuželka. Takšni bi bili radi tudi mi. Želimo, da bi z našo ekološko dejavnostjo prispevali svoj delež pri ohranjanju narave.

Računalniško opismenjevanje

Leta 1995 smo postali osrednje šola v projektu za računalniško opismenjevanje. Naše delo smo usmerili v pregledovanje in raziskavo računalniških programov, ki bi jih lahko uporabljali pri pouku matematike. V šolskem letu 1999/2000 smo pripravili prevod računalniškega programa CABRI-GEOMETRE. Usposabljali bomo učitelje za uporabo programa pri pouku. Poleg tega na šoli prirejamo še številne druge seminarje v okviru projekta za računalniško opismenjevanje.

Osnovna šola dr. Bogomir Magajna, Divača

ŽIVETI ZDRAVO, BOLJŠE, LEPŠE

Zgodovina šolstva v Divači sega v davno leto 1850. Prvo šolsko poslopje je bilo zgrajeno leta 1904 in v njem še sedaj poteka vzgojno izobraževalna dejavnost - v njem so oddelek šole s prilagojenim učnim programom ter učne delavnice Centra za usposabljanje Elvire Vatovec Strunjan-enota Divača. Iz tistega časa nimamo kaj dosti podatkov, saj so šolsko kroniko ravnateljji začeli voditi šele leta 1945. V tistem šolskem letu je pouk obiskovalo 72 učencev. Tako majhnemu številu učencev ob mnogo večji takratni rodnosti od sedanje je botrovalo dejstvo, da je takrat vsaka vas imela svojo petletko.

Osnovna šola dr. Bogomira Magajne v Divači.

Brkonja Čeljustnik,
maskota osnovne šole
dr. Bogomira Magajne
iz Divače.

PHAREJEVI PROJEKTI

Divača je dobila prvo osemletko leta 1957. Leta 1970 je bilo zgrajenih osem novih učilnic, dobrih deset let pozneje pa so bile zgrajene še nova, večja telovadnica, likovna učilnica in tehnične učilnice. Takrat je šola kot edina na območju takratne sežanske občine začela s poukom v tako imenovani celodnevni organizaciji in tako delovala osem let. Leta 1996 je šola dobila sedanjo podobo. Prizidani so ji bili upravni prostori, prostor za posamično delo, prostorna knjižnica in čitalnica ter sodobna kuhinja z jedilnico. Prireditel ob tej priložnosti, ki je bila športno obarvana, smo poimenovali z zgovornim Sonce v očeh.

Šola ima bogato kulturno in športno tradicijo. Zraven smo bili, ko je šolska košarkarska liga orala ledino v slovenskem prostoru, v dveletnem sodelovanju pa je naše moštvo doseglo nekaj pomembnih uspehov - uvrstitev med osem najboljših v državi. Moštvo je spodbujala navijaška in plesna skupina, dogajanje budno zapisovala novinarska ekipa in vse fotografirala foto ekipa. O izvirnosti in vsebini naše maskote - Brkonje Čeljustnika ne gre izgubljeni besed, saj je tesno povezana z junakom iz dela dr. Bogomira Magajne, psihiatra in pisatelja, po katerem nosi šola ime.

V šolskem letu 1999/2000 šteje šola 232 učencev. Pouk je v centralni šoli v Divači ter v treh podružnicah - v Vremah, Senožečah in v šolskem letu 1999/2000 zadnje leto tudi na Misličah. To je najmanjša slovenska podružnica, saj sedijo v 1. in 3. razredu le trije učenci.

Vodilo šole je jasno in nedvoumno: razvijati želimo ustvarjalnost in z ustreznimi pogoji, med katere sodijo zlasti sodobne oblike pouka, omogočiti najbolj ustrezen razvoj vsakega posameznika. V vsakdanjem delu pa to pomeni:

PHAREJEVI PROJEKTI

1. Vsi učenci – domačini in vozači – imajo enake možnosti za vključevanja v vse organizirane oblike vzgojno-izobraževalnih dejavnosti. Temu so prirejeni odhodi avtobusov: prvi odpelje po 6. in drugi po 7. šolski uri.

2. Učenci lahko sodelujejo v 29 različnih interesnih dejavnosti, med katerimi jih je 7 s športnega področja.

3. Med obveznim izobraževanjem se divaški učenci lahko naučijo plavati v poletni šoli v 3. razredu, smučati v zimski šoli v 5. razredu, sedmošolska šola v naravi pa je namenjena planinarjenju ter pridobivanju znanja iz prve pomoči ter botanike.

4. Za učence z učnimi težavami je organiziran dopolnilni pouk iz matematike, slovenščine, angleščine; uspešnejši in sposobnejši učenci pa znanje poglobljajo in nadgrajujejo pri dodatnem pouku iz slovenščine, matematike, angleščine, fizike in kemije.

Za učence s posebnimi potrebami (učenci z učnimi težavami; nadarjeni učenci) organiziramo oziroma organiziramo in nudimo:

1. učno pomoč učencem s šolsko javno delavko;
2. individualno specialno pedagoško pomoč s specialno pedagoginjo;
3. individualno socialno pedagoško pomoč z javnimi delavkami Centra za socialno delo iz Sežane;
4. pomoč prostovoljk – srednješolk Srednje šole Srečka Kosovele iz Sežane.
5. naravoslovno delavnico za uspešnejše učence na razredni stopnji;
6. delavnico kreativnega pisanja za učence na predmetni stopnji;
7. matematično logično delavnico za učence 5. razreda;
8. kemijsko delavnico za učence 8. razreda.

Učenci in učitelji – njihovi mentorji – sodelujejo v dejavnostih, ki omogočajo raziskovalno učenje ter interdisciplinarni pristop. V šolskem letu 1999/2000 so učenci posameznih oddelkov dejavni v okviru projekta Javnega zavoda Park Škocjanske jame "Reka - od izvira do izliva" ter Pilot-ski projekt Kras - Izraz krajine.

Pesnik Tone Pavček v šolski čitalnici.

Potrditev o upravičenosti tako zasnovane vizije šole so vsakoletni dosežki naših učencev na različnih športnih tekmovanjih, tekmovanjih iz znanja ter natečajih, solidni standardi znanja za nadaljnje izobraževanje, izdaja lastne knjige Zlate nitke časa ter vsakoletni izid šolskega glasila Vremščica.

Od marca 1998 je osnovna šola dr. Bogomira Magajne Divača v slovenski mreži zdravih šol. Pri odločitvi za vstop v to mrežo nas je vodila misel, da ni nič tako dobro, da ne bi bilo lahko še boljše. Učencem in delavcem šole smo želeli še izboljšati učne (delovne) pogoje ter na aktiven način uveljavljati zdravje – vrednoto, ki se jo pogosto zavemo šele takrat, ko zbolimo.

Dejavnosti v projektu zdrava šola v šolskem letu 1998/1999 smo poimenovali Živeti zdravo, boljše, lepše. Dejavnosti v šolskem letu 1999/2000 so usmerjene z naslovom Zdrav način življenja kot oblika preventive v boju proti odvisnosti. Velik poudarek je na izobraževanju učiteljskega zbora ter staršev. V ta namen smo v maju 2000 izvedli tridnevni seminar za učiteljski zbor z naslovom Zdravje mladih v 21. stoletju. Za starše in za druge občane, ki jih to zanima, smo pripravili predavanja dr. Sanje Rozman Odkriti in prikriti vidiki odvisnosti.

Na šoli so v popoldanskem času naslednje dejavnosti: vaje mešanega pev-skega zbora, baletna šola Brinovka, vaje različnih instrumentov glasbene šole, športne aktivnosti različnih društev...

Naši tradicionalni dnevi šole ob obletnici smrti dr. Bogomira Magajne (23. marca) so prikaz celoletnega dela in so vedno znova v okolju zelo odmevni. Pa tudi sicer je šola pomemben dejavnik kulturnega in družabnega življenja. Učenci in učitelji organizirajo krajevne prireditve ob novem letu, materinskem dnevu, pustu, pastirskih igrah, spominskih slovesnostih (npr. Na Kozjanah) ali sodelujejo v njihovi organizaciji. Šola prireja ob mesecu kulture likovne in fotografske razstave, s katerimi približuje učencem likovno umetnost. Zanimivo je tudi, da umetniki radi odstopijo šoli svoja umetniška dela. Naša čitalnica je tako že prava likovna galerija.

Zavedajoč se pomena razvijanja duhovne plati mlade osebnosti nudimo učencem kar največ kulturnih dobrin. Ob prazniku kulture je letos učence od 1. do 8. razreda navdušila Jerica Mrzel s Prešernovim recitalom, vsi pa se že veselimo podelitve bralne značke, ko nas bosta obiskali pesnica Neža Maurer in klovnesa Eva Škoflič Maurer.

Novo poglavje v zgodovini obveznega šolanja bo divaška šola zapisala v šolskem letu 2000/2001, ko bo v tako imenovanem drugem krogu začela poskusno uresničevati program devetletne šole v 1. razredu. Tako bomo tudi našim učencem omogočili z evropskimi standardi količinsko in kakovostno primerljivo raven izobraževanja.

Združeni šolski zavod Devin-Nabrežina

NE SAMO ŠOLA - TUDI POMEMBEN PROSTOR ZA DRUŽENJE

Združeni šolski zavod Devin-Nabrežina (Istituto Comprensivo di Duino Aurisina) - kulturno gibalno območje, poskusni laboratorij in čezmejno sodelovanje s Slovenijo

Območje občine Devin-Nabrežina na Tržaškem Krasu je najzahodnejši del Tržaške pokrajine (Italija). Leži med Jadranskim morjem in državno mejo s Slovenijo. Na območju občine je okrog dvajset med seboj različnih naselij - od izvornih kraških naselij s prebivalci slovenske narodnosti do naselij, ki so bila zgrajena v obdobju po drugi svetovni vojni za istrske begunce, in novih naselij, v katerih se naseljujejo prebivalci, ki prihajajo iz Trsta in drugih predelov Italije.

Skupina mladih raziskovalcev, udeležencem okoljske študije o reki Timavi, ki poteka v sodelovanju z Javnim zavodom Park Škocjanske jame v okviru Pharejevega projekta ter pod pokroviteljstvom Unesca.

PHAREJEVI PROJEKTI

ki bodo lahko druge šole ali skupine odraslih vodili pri spoznavanju krajev, ki jih leto proučujemo. V maju 2000 smo se prično pot, katere sestavni del bo postala tudi okoljska študija o reki Timavi, ki poteka v sodelovanju z Javnim zavodom Park Škocjanske jame v okviru Pharejevega projekta ter pod pokroviteljstvom Unesca.

Tukajšnje naravno in kulturno okolje je zelo bogato, saj v njem najdemo raznoliko pokrajino, pomembne geološke pojave (kras), številne lokacije zgodovinskega, arheološkega in antropološkega pomena. Po njem so speljane pomembne prometnice (avtocesta in železnica), v bližini je tudi letališče za celotno deželo Furlanijo-Julijsko krajino. Kar zadeva družbeni vidik, pa lahko ugotovimo, da ni ustreznih dejavnikov, ki bi povezali in razgibali vse to bogastvo. Poleg tega tudi ni ustreznih prostorov, kjer bi se zbirali mladi; tako se družijo le v športih društvih in pri dopolnilnih šolskih dejavnostih.

Na tem območju je Združeni šolski zavod Devin-Nabrežina, ki je edina šola z italijanskim učnim jezikom, »vertikalna« ustanova, saj združuje tri ravni šolanja, ki so bile do leta 1995 ločene. Tako obsega štiri vrtnice (3-5 let), štiri osnovne šole (6-10 let) in eno nižjo srednjo šolo (11-13 let); ima 470 učencev in deluje na devetih lokacijah. Na območju občine so tudi vrtnice, osnovne in nižje srednje šole s slovenskim učnim jezikom ter povsem posebna šola - Zavod združenega sveta v Devinu.

Združeni šolski zavod se je odločil, da bo zaradi značilnosti območja občine Devin-Nabrežina, poleg nalog, ki so lastne vsem šolam, prevzel tudi skrb za usklajevanje tukajšnjih intelektualnih energij, deloval kot prostor za druženje in razvijal stalno, nepretrgano izobraževanje, ki bo v prihodnosti namenjeno tudi odraslim.

Gonilna sila je nižja srednja šola Carlo de Marchesetti. Poslopje, ki stoji v naselju sv. Maver-Sesljan, ustreza temeljnim učnim zahtevam; ima učilnice,

PHAREJEVI PROJEKTI

domačini in vožaci

ki so namenjene normalnemu pouku in posebne učilnice, kot so računalniška, učilnica za likovno vzgojo, učilnica za naravoslovne predmete, dvorano za prireditve z avdiovizualnimi pripomočki, učilnico za tehnični pouk, knjižnico z avdiovizualnimi pripomočki, telovadnico. Nižja srednja šola ima 76 učencev; razdeljeni so v šest razredov (dva prva, dva druga, dva tretja), učiteljski zbor pa šteje 18 učiteljev.

Šola ima podaljšano bivanje in pouk poteka po urniku 36 ur na teden (v drugih nižjih srednjih šolah tedenski urnik obsega 30 ur), od katerih jih je 34 dopoldan, dve uri pouka na teden pa opravimo v popoldanskem času. Odločitev za podaljšano bivanje se je izkazala za pravilno, saj so tako možne dejavnosti, v katerih se učenci družijo in v katerih jim lahko nudimo pomoč ter utrjevanje znanja. Vse to je lažje izvedljivo kot v šolah z normalnim urnikom tudi zahvaljujoč alternativnim učnim pristopom, tako imenovanim delavnicam.

Delavnice

Poleg osnovnih 30 ur pouka, ki zajema različne predmete (italijanski in angleški jezik, matematiko, zgodovino/zemljepis, likovno, tehnično, glasbeno in telesno vzgojo) imamo tedensko še 6 ur pouka, ki poteka ob sočasni prisotnosti več učiteljev v okviru tematskih delavnic: jezikovne, tehnično-naravoslovne, praktični pouk-ročne spretnosti.

Delavnice za praktični pouk-ročne spretnosti in tehnično-naravoslovne delavnice od začetka devetdesetih let 20. stoletja še zlasti nudijo dobre možnosti za uvajanje novosti v pouk. Namen teh delavnic je povezati zamisel, izvedbo in izdelek, pri tem pa dati učencem možnost, da med izvedbo preverijo svoje znanje, organizacijske sposobnosti, ročne spretnosti itn. Poleg tega delavnice omogočajo povezovanje različnih strok in združevanje znanj, saj so zamišljene in potekajo

tako, da zajemajo določene strokovne teme ali posebne projekte in ne posamičnih predmetov.

Nižja srednja šola Carlo de Marchesetti uporablja delavnice kot posebej primerne oblike za uvajanje okoljske vzgoje in ekologije nasploh. Začeli smo z majhnimi projekti in postopoma širili področje proučevanja ter strokovne tematike. Pozneje pa so se izoblikovali posebni

projekti, ki okoljsko vzgojo uveljavljajo kot rdečo nit za načrtovanje učnega procesa.

Projekti

Poleg delavnic je za šolo značilno projektno delo. Z združitvijo nižje srednje šole in osnovnih šol ter vrtcev v novi Združeni šolski zavod leta 1996 je

postalo očitno, da je pri načrtovanju učnega procesa v zavodu potrebna rdeča nit, ki bo povezovala različne šole. Priložnost se je ponudila z vključitvijo Zavoda v projekt Ministrstva za šolstvo, to je v »Raziskovalno/akcijski projekt«. Potekal je v šolskih letih 1996-1999 in zaobjel 22 šol v vsej Italiji. Njegov namen je bil, da prispeva k uveljavitvi novega načina vertikalne organizacije združenih šolskih zavodov, hkrati pa ustvari »močne« vezi med šolami in njihovim okoljem.

Po ugotavljanju stanja v posameznih okoljih, izpeljanega v intervjujih s tistimi dejavniki, ki delujejo v tem prostoru, je bil kot rezultat takega raziskovalnega dela izoblikovan triletni **šolski projekt C.A.R.S.O.** Ta projekt je sedaj nosilni steber **Projekta za eksperimentalno šolsko avtonomijo**, ki uvaja nove načine upravljanja šole. Vanj so šole vključene od šolskega leta 1998/99.

Ob upoštevanju, da je s projektom šoli zaupana vloga, po kateri naj postane gibalno kulturnega razvoja v določenem prostoru in stičišče med kulturnimi ustanovami, upravnimi organi in prebivalstvom, so splošni cilji projekta: promovirati (predstaviti, popularizirati) zgodovinsko, naravno in socialno dediščino nekega območja; ustvariti možnosti za avtonomno (neodvisno) druženje učencev na šolah; navezati mednarodno sodelovanje z Zavodom združenega sveta v Devinu in s šolami iz drugih držav.

Razlogi za vse to pa so: potreba, da se oblikuje zavest o prostoru, v katerem so številne doslej malo znane težave; želja, da se razširijo stiki med šolo in njenim okoljem ter da se pri tem ustvari součinkujoč akcijski prostor z vsemi tu prisotnimi dejavniki; spodbujanje in širitev povezav med šolami na različnih stopnjah, šolami z različnih lokacij v okviru Zavoda in z drugimi šolami.

Projekt je določen z učno-organizacijsko strukturo in z naslednjimi projektnimi usmeritvami:

Kraški itinerarij - od morja do vrtač - Usmeritev, ki povzema opredelitev šole za proučevanje okolja. Za cilj si postavlja novo ovrednotenje in razvoj prostora na območju Zavoda, to je na območju občine Devin-Nabrežina. Cilj se uresničuje s pomočjo proučevanja okoljskih, zgodovinskih, naravoslovnih in an-

tropoloških razmer na tem območju. Proučevanje je razdeljeno na različna raziskovalna področja, katerih končni izdelek so prireditve ali gradiva, ki prispevajo k promociji tega območja.

Eno ozemlje, številne zgodovine - Spoznavanje ustnega izročila, ki spodbuja proučevanje odnosa človek-teritorij preko spoznavanja preteklosti, da bi lahko bolje razumeli kulturno raznovrstnost na tem območju (slovenska jezikovna manjšina, prebivalstvo istrskega izvora in priseljenci iz drugih italijanskih dežel) kot bogastvo, ki naj se ovrednoti s pomočjo intervjujev in s poznejšim oblikovanjem arhivov.

Ne samo šola - Projekt »odprte šole«, ki želi biti odgovor na potrebo po druženju učencev tudi zunaj šolskega časa in ki naj bi bil v prihodnosti namenjen tudi odraslim. Ta znotraj šolskih struktur ustvarja pomemben prostor za srečevanje in druženje.

V okviru teme »biodiverziteta« potekajo na šoli v šolskem letu 1999/2000 raziskave na različnih področjih, med katerimi je treba posebej omeniti: **okoljske študije reke Timave, ki poteka v sodelovanju z Javnim zavodom Park Škocjanske jame in z italijanskimi ter s slovenskimi šolami pod pokroviteljstvom Unesca, ter proučevanje nekaterih naravnih biotopov na našem območju: gradnov gozd in gmajne; označitev učnih poti in njihov opis v informativnih gradivih, ki jih bodo pripravili učenci.**

Vsi projekti so bili pripravljeni tako, da učencem nudijo pestre možnosti. Neposredno s pomočjo strokovnjakov spoznavajo tehnike analiz in metode dela, ki jih uporabljajo v učilnicah in laboratorijih na šoli ter na terenu zunaj nje in da sami postanejo nosilci dejavnosti za varovanje in zaščito okolja, pa tudi, da k temu spodbudijo krajevne uprave, ki naj ovrednotijo in promovirajo naravno dediščino.

Zahvaljujoč projektom se je v preteklih letih razširilo in okrepilo sodelovanje s posameznimi strokovnjaki in institucijami, ustanovami in združenji kot so: Gozdna straža dežele Furlanije-Juljske krajine, Naravoslovni muzej v Trstu, Morski rezervat Miramar WWF, Uprava Javnega zavoda Park Škocjanske Jame (Slovenija) in Oddelek za arheološke vede Univerze v Pizzu.

Načrtovanje dejavnosti za prihodnje šolsko leto 2000/01 predvideva, da se bodo učenci usposobili za vodnike, ki bodo lahko druge šole ali skupine odraslih vodili pri spoznavanju krajev, ki jih letos proučujemo. V maju 2000 smo odprli učno pot, katere sestavni del bo postal tudi Dokumentacijski center o morskem okolju, ki ga bomo učenci in učitelji v sodelovanju z Morskim rezervatom Miramar – WWF Italija ustanovili na šoli.

Kako se Združeni šolski zavod Devin-Nabrežina pripravlja na kar najboljši spoprijem z velikimi spremembami, ki se v tem času uvajajo v italijansko šolstvo in z novimi izzivi leta 2000?

Kar zadeva tehnološki vidik uvaja Zavod, ki že ima možnost dopisovanja po elektronski pošti (naslov: istduino@tin.it), lastno spletno stran in omrežno povezavo med svojimi enotami na različnih lokacijah ter s tem učitelje in učence spodbuja k uporabi računalniške tehnologije.

Zato, da bi Zavod lahko postal vedno bolj kakovostno kulturno središče našega območja, pripravlja pisni dogovor z občinsko upravo, ki naj bi privedel do oblikovanja skupnega delovnega omizja, odprtega za sodelovanje agencij s sedežem na našem območju, podjetnikov, kulturnih in športnih društev in združenj, organizacij prostovoljcev.

Na mednarodni ravni Zavod upa, da bo lahko okrepil stike z Jadranskim zavodom združenega sveta in s šolami ter kulturnimi društvi, združenji in ustanovami v Sloveniji, kar bo spodbujalo čezmejno sodelovanje in prispevalo k temu, da bomo »od spodaj« gradili vstop Slovenije v Evropsko skupnost.

COŠ Pinko Tomažič, Trebče/Trebiciano, Italija

ŠOLA OHRANJA JEZIKOVNO, KULTURNO IN NARAVNO DEDIŠČINO

**Xenia Cante
Valentina Destri**

Znak COŠ Pinka Tomažiča Trebče - Trst.

Naša vas Trebče je na Tržaškem Krasu in še ohranja svoje kraške značilnosti. Nekatere vaške hiše so stare in imajo še baladur, kamnita stopnišča, šterne, kalone in majhna dvorišča. Na vaškem trgu stojita cerkev sv. Andreja ter spomenik padlim partizanom in žrtvam nacifašizma. Naselje se je razvilo v 14. stoletju. Ime izhaja iz izraza trebiti - čistiti. Vas šteje kakšnih 600 prebivalcev, med katerimi prevladujejo priimki Kralj, Ščuka in Možina. O vasi, trebenskih ljudeh in njihovem delu poje tudi vaška himna Trjebče (Atilij Kralj - Frk'c). Vaščani sodelujejo v mnogih vaških organizacijah. Središče njihovega kulturnega, športnega in političnega delovanja je Ljudski dom. Blizu vaškega trga stoji naša celodnevna osnovna šola Pinka Tomažiča.

Na pobudo takratnega trebenskega kaplana Pahorja, domačinov ter občinskega pooblaščenca Valentina Kralja, p.d. Županov, je leta 1868 tržaški magistrat ustanovil v tankajšnjem župnišču slovensko župnijsko šolo. Takrat je vas štela približno 600 ljudi. Leta 1874 so na cerkvenem zemljišču tedanje oblasti zgradile šolsko poslopje. Šola je bila dvorazredna. Leta 1884 je bilo v vasi 134 hiš in 693 prebivalcev, zato so oblasti nameravale šolsko poslopje povečati, saj je v šolo hodilo 196 učencev. Med prvo svetovno vojno je poučevala v šoli ena učiteljica. Pouk pa je bil večkrat prekinjen.

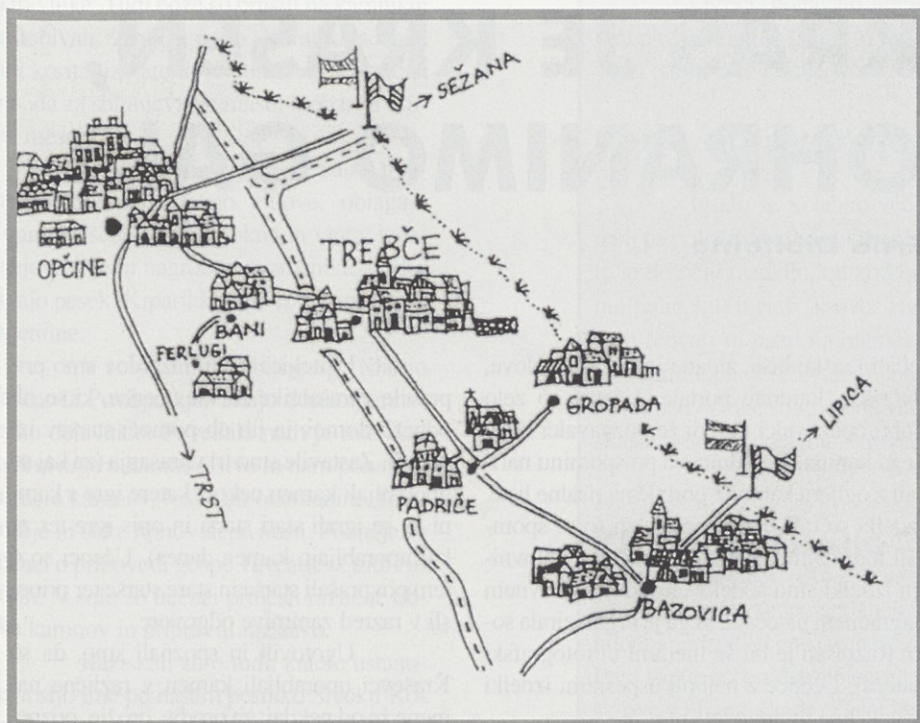
S prihodom fašizma in z Gentilejevo šolsko prenovalo leta 1923 so oblasti postopno slovenščino ukinile. Učencem, staršem in domačinom je bila raba materinega jezika prepovedana. Leta 1927 je bil slovenski pouk dokončno ukinjen. Učenci so bili primorani učiti se in govoriti izključno samo italijansko. Fašistične oblasti so odpuščale ali prisilno premestile slovenske učitelje v osrednje dele Italije. Sledilo je poitalijančenje krajevnih in osebnih imen ter priimkov.

Ukinjeno je bilo politično, kulturno in gospodarstvo udejstvovanje v slovenskem jeziku. Leta 1929 so "neznanci" ponoči podtaknili v šoli ogenj. V vasi se je leta 1934 že začelo aktivno protifašistično gibanje. Več kot 120 ljudi je bilo v ječah, taboriščih in posebnih bataljonih. Po drugem tržaškem procesu so bili 15. decembra 1941 na openskem strelišču ustreljeni upornik in narodni heroj Pinko Tomažič s tovariši.

Med drugo svetovno vojno je bil pouk v šoli večkrat prekinjen. Šolo so zasedli nemški vojaki. Nacisti so odpeljali v Nemčijo več kot 50 domačinov. Trideset vaščanov je padlo v upor proti fašizmu in nacizmu. V šolskem letu 1944-45 je v lojalnem duhu do OF vodil šolo domači župnik Ernest Bole v sodelovanju z učiteljico Hermino Stekovec. Po osvoboditvi 1945 se je redno delovanje šole obnovilo in oktobra je

Sredi vasi naša šola stoji, obiskujemo jo z vseh strani in radi jo imamo vsi.
(Besedilo iz šolske himne)

Naša vas Trebče je na tržaškem Krasu in še vedno ohranja svoje kraške značilnosti.

pouk v zasebnih prostorih obiskovalo 96 učencev. Z Londonskim sporazumom med Italijo in Jugoslavijo 5. oktobra 1954 sta bila tudi otroški vrtec in osnovna šola v Trebčah uvrščena v seznam šol, ki so po 4. členu sporazuma zaščitene. Po priključitvi Trsta Italiji je Občina Trst s šole odstranila napis "Osnovna šola Trebče". Preverilo se je možnost za odprtje italijanskega oddelka. Številni Trebenci so se odselili; v vas so se postopno priseljevale italijanske družine. Na željo dveh družin je leta 1963 začela delovati v poslopju slovenske šole italijanska šola in pouk je potekal v kombiniranem oddelku v dveh pritličnih učilnicah.

Leta 1968 je šola slavila stoto obletnico z bogato razstavo šolskih listin in fotografij ter s kulturnim programom na dvorišču Ljudskega doma, 24. septembra 1978 pa je dobila ime po antifašistu Pinku Tomažiču, kateremu v spomin so hkrati odkrili njegov doprnski kip iz bronu.

Zaradi majhnega števila učencev so leta 1984 ukinili delovanje italijanske šole, leta 1989 se je enaka usoda obetala tudi slovenski šoli, ker jo je obiskovalo le pet učencev. A so ukinitvi nasprotovali starši in

vaščani. Ker se je poslej število učencev začelo povečevati in leta 1993 doseglo 17, je leta 1994 postala celodnevna šola kot edina taka na območju tržaške občine. Leta 1997 je šola obiskovalo že 33 učencev v štirih oddelkih, za pouk pa je skrbelo 8 učiteljic. Na šoli so zbirali stare listine, pričevanja, fotografije in ročna dela nekdanjih učencev. Leta 1989 so slavili 130-letnico šole, postavili spominsko ploščo, predstavili šolsko himno in razvili šolski prapor. Učenci so nastopili v Cankarjevem domu v Ljubljani na Dnevih slovenskega izobraževanja. V šolskem letu 1999-2000 ima šola pet razredov, ki so v ločenih oddelkih, obiskuje pa jo že 43 učencev.

Komisija RS za delo zgodovinskih krožkov je leta 1999 raziskovalni nalogi očencev 2., 4. in 5. razreda o mlekaricah "Vsak dan z mlekom v Trst" podelila posebno priznanje. V šolskem letu 1999-2000 so učenci sodelovali na srečanju mladih zgodovinarjev z raziskavo "Kako so živeli naši predniki?", na nara-voslovnem natečaju Julius Kugy ter

v Pharejevem projektu čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo " Reka - od Sneznika do morja".

Celodnevni pouk nudi na šoli nešteto vzgojnih trenutkov, prispeva k razvijanju socializacije učencev in jih navaja na življenje v skupnosti. Podaljšano bivanje v šoli pomaga zlasti jezikovno in socializacijsko prikrajšanim učencem, ki bi bili sicer zaradi prezaposlenosti staršev bolj osamljeni in pretežno v vdružbi odraslih.

Šola deluje v tesnem stiku z domačini in okoljem, da odkriva, prenaša in ohranja jezikovno, kulturno in naravno dediščino, ki je tako pomembna zlasti v našem narodnostno mešanem prostoru.

Raziskovalni projekt učencev prvega razreda osemletke Srečka Kosovela o krasu

KRAS JE KRASEN, OHRANIMO GA!

Erna Dibitonto

To moto nas je spremljalo - delavce in učence osnovne šole Srečka Kosovela Sežana - pri projektnem delu ob dnevu šole. V prihajajoči pomladi, prebujanju življenja, praznujemo pri nas dan šole na rojstni dan našega kraškega pesnika Srečka Kosovela, to je 18. marca. Po njem je poimenovana tudi naša šola v Sežani. In v tem tednu smo končali projekt "Kras je krasen, ohranimo ga!", ki so ga uresničevali v vseh oddelkih naše šole. Na konec našega dela smo povabili tudi naše starše ter jim predstavili naša raziskovanja, ugotovitve, nova spoznanja.

Kako smo začeli? Na šoli smo najprej ustanovili odbor za pripravo dneva šole, ki je ob sodelovanju učiteljev pripravil različne zanimive teme, za katere smo se sami odločili.

Ob prebiranju literature o Krasu bralec najprej zasledi, da je beseda karr, iz katere je nastalo ime kras, indoevropskega izvora in pomeni kamen. Dušica Kunaver pravi v Legendi o krasu: "Kras je tisočletja stara beseda in tisočletja stara dežela. Na trdi zemlji je ostal kamen in ostal je Krašev. Skupaj sta kljubovala burji, mrazu, suši. Kraševcu je ostala trma, kamnu je ostala trdota."

V delček tega krasa smo posegli tudi mi, prvošolci osemletke. Zanimal nas je predvsem kamen. Začeli smo z raziskovanjem. Najprej smo se z učenci pogovorili o kamnu, kje se nahaja, kje ga je največ, za kaj se ga uporablja. Tako sem ugotovila, kaj in koliko o kamnu učenci sploh vedo. Nato smo si v starem delu Sežane - Gradišću og-

ledali kraške hiše, zidane iz kamna, zidove, dvorišča, kamnite portale. Učenci so zelo dobri opazovalci in tudi že poznavalci kraškega kamna. V učilnici so po spominu narisali z ogljem kamnite portale na risalne liste. Izdelki so bili zelo uspešni, saj so se spomnili tudi najmanjših navedb. Z likovnimi izdelki smo sodelovali tudi na likovnem nagradnem natečaju, ki ga je organizirala šola. Razpisan je bil še literarni in fotografski natečaj. Učence z najbolj uspešnimi izdelki je čakal nagradni izlet.

Učiteljice prvih razredov smo pripravile vprašalnike za vse učence, ki so jih odnesli domov in jih ob pomoči staršev izpolnili. Zastavile smo tri vprašanja (za kaj so uporabljali kamen nekoč, katere igre s kamni so se igrali stari starši in opis igre ter za kaj uporabljajo kamen danes). Učenci so o tem povprašali starše in stare starše ter prinesli v razred zanimive odgovore.

Ugotovili in spoznali smo, da so Kraševci uporabljali kamen v različne namene že od nekdaj: za orodje, orožje, pozne-

je za gradnjo gradov, cerkva, hiš, za zidove, mostove, vodnjake, žlebove, stopnišča, portale, ognjišča, kamine, balkonske nosilce, okenske okvire, mize, nagrobne spomenike in škrle za strehe. Z njimi so ograjevali njive in travnike. Tudi nože so brusili na kamnu in pridobivali iz njega apno. Kamnita so bila tudi korita, iz katerih je pila živina, različna posoda za shranjevanje masti, klobas in drugih mesnin.

Slišali smo, da ljudje še danes uporabljajo kamen. Delajo zidove, oblagajo stopnice, iščejo jerte za okna in vrata, izdelujejo police in nagrobne spomenike, pridobivajo pesek. Kiparji klešejo iz kamna razne umetnine.

V šolo smo povabili gospo Marijo Tavčar iz Povirja, kjer imajo doma kamnoseško delavnico. Povedala nam je marsikaj zanimivega o kamnoseštvu in nam pokazala primere kamnov, fosile ali okamenine, fotografije in slike njihov dejavnosti. Pozneje so učenci o pripovedi gospe Tavčarjeve tudi zapisali. V šolo so učenci prinesli različne oblike kamnov in pripravili razstavo.

Raziskali smo tudi, katere ustanove nosijo ime po našem pesniku Srečku Kosovelu in ugotovili, da so poimenovane po

Učenci so predstavili svoje raziskovalno delo o krasu - Fotografija: E. Dibitonto

Nekdanje igre otrok na paši

Žabica

Otroci (ponavadi fantje) so stali ob kalu. Vsak izmed njih si je izbral ploščat kamen (škrovo) in na vrgel nad vodo. Zmagal je tisti, ki je kamen vrgel tako, da je čimvečkrat odskočil od vodne površine.

Cena na gvardjana

Igralo se je lahko več otrok. Izbrali so velik kamen za podstavek, nanj pa položili majhen okrogel kamen. Pred kamnom so potegnili po tleh črto in določili razdaljo, od kod bodo metali. Od črte so proti okroglemu kamnu (balinčku) metali škrve. Tisti, ki je vrgel najdlje od balinčka, je bil gvardjan (čuvaj) in pazil na balinčka na podstavku, ostali so balinček s svojimi škrovami izbijali (zbivali). Gvardjan je balinčka pobiral in ga postavljaj nazaj na kamen. Vloge so se menjavale, kadar metalec balinčka ni zadel in se je poskušal prikrasti do svoje škrve, pa se ga je pred tem dodatnil gvardijan.

Zbivanje škatle

Igralo se je na klancu na ravnem delu, kjer je bil pesek. Vsak sodelujoči je prispeval en kovanec. Zbrane kovance so dali na škatlo (pločevinko). Pred škatlo so po tleh potegnili črto. Vrtni red v igri so določili po metanju škrove v bližino škatle. Začel je tisti, ki je vrgel škrovo škatli najbližje. Potem so s škrovami zbivali škatlo. Kdor je škatlo zadel, da so kovanci padli na tla okrog njegove škrve, je take kovance pobral. Kovance, ki so obležali po zadetku škrve v bližini škatle, pa so položili nazaj na škatlo in nadaljevali igro. Igrali so do zadnjega kovanca. Potem so lahko igro ponovili.

Metanje škrov

V igri je sodelovalo več igralcev - najmanj dva. Izbrali so balinčka in ga vrgli več korakov daleč od črte na tleh, izza katere so posamično ali v parih metali škrve čim bližje balinčku. Točko (punt) je dobil, kdor je vrgel škrovo najbližje balinčku. Zmagal je tisti, ki je prvi zbral 21 točk.

njem poleg naše šole še srednja šola, knjižnica, kulturni center ter tudi ulica in naša bralna značka.

Po dokončanju projekta smo povabili v šolo starše in jim predstavili naše raziskovalno delo ter program popestrili s Kosovelovimi pesmicami in pripovedkami o Krasu. S kamni smo se poskušali igrati. Staršem smo prikazali dve igri - kamenčkanje in kikeranje. Spoznali smo še metanje škrov, razne igre, ki so jih otroci nekdaj igrali na paši - pismo, žabico. Starši so bili navdušeni nad našim raziskovalnim delom. Po končanem programu so si ogledali še razstavo kamnov ter likovne izdelke.

Konec dober, vse dobro, pravi pregovor. Res se nam je vse izteklo po načrtu. Pa tudi, če se ne bi, bi bili vseeno zadovoljni. Naša naloga je bila raziskovalna, zato bi se lahko njena pot obrnila tudi drugam. Z drugimi udeleženci bi verjetno odkrili kaj drugega. Ugotavljam, da take poti nimajo konca. Večkrat kot gremo po njih, več novega odkrijemo. In prav je tako!

Erna Dibitonto, univ.predm. učiteljica - Osnovna šola Srečka Kosovela, Kosovelova 6, 6210 Sežana

MEDICINSKI CENTER VID

Agencija Kras

Primorska in z njo tudi Kras bosta dobila pomembno zdravstveno ustanovo. V Kromberku ob ulici Vinka Vodopivca pri Novi Gorici je v ponedeljek, 29. maja 2000, župan Občine Nova Gorica Črtomir Špacapan postavil temeljni kamen Medicinskega centra Vid, kakor si ga je zamislil njegov avtor in soinvestitor dr. med. Franci Šalamun, direktor družbe Vid in eden izmed slovenskih vrhunskih okulističnih strokovnjakov. Arhitekturni projekt so zasnovali in izdelali mladi primorski arhitekti Adrijan Cingerle, mag. Boštjan Furlan in Boštjan Kikelj. Gradbena dela opravlja Primorje Ajdovščina, instalacijska dela je prevzela družba Inštalacija Ajdovščina, prvovrstno fasado medicinskega centra pa bo kot svoj sponzorski prispevek za to zdravstveno ustanovo postavilo podjetje ROFIX Slovenija.

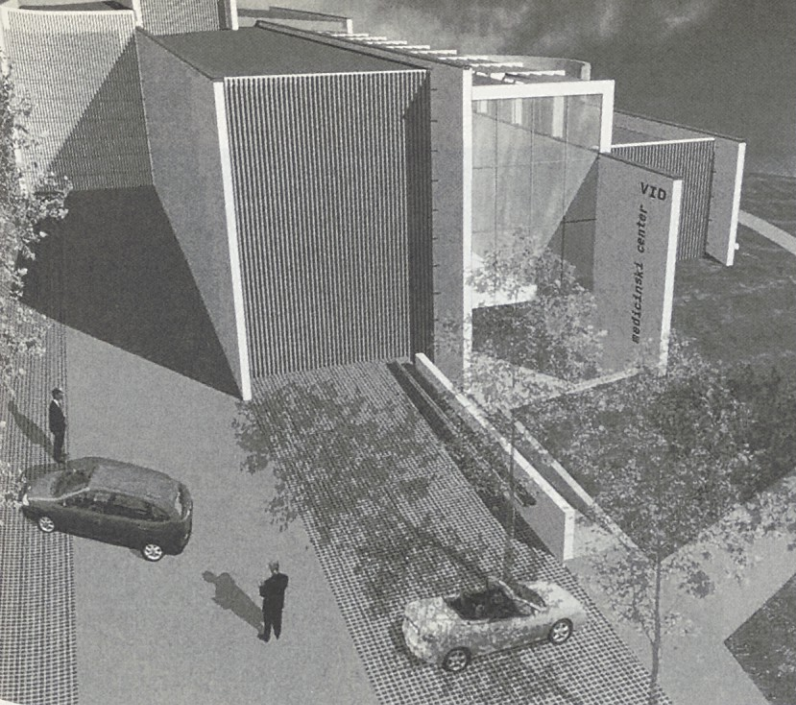
“**Z**ačnemo gradnjo ene izmed najlepših malih bolnišnic ne samo v Sloveniji marveč v širšem evropskem prostoru!” je na slovesnosti nagovoril udeležence glavni investitor Medicinskega centra Vid dr. med. Franci Šalamun. “Vodilna ideja pri njegovem snovanju je bila, da se zasebni zdravniki združimo pod eno streho ter s tem obdržimo prednosti klasične bolnišnice. Hkrati pa v delo vpnemo prednosti zasebne prakse. S tem želimo dokazati, da preskok iz državnega v zasebno zdravstvo pomeni preskok na višjo kakovostno raven... Druga vodilna ideja pa je bila, da ustvarimo prostor, ki bo za paciente kar najbolj prijeten in neobremenjujoč. Zato temelji njegova arhitektura na geomantični analizi terena ter na izkušnjah sodobnih medicinskih centrov v Evropi, Ameriki in Avstraliji. Vsi prostori bodo izjemno svetli, objekt pa bo zgrajen iz naravnih, naravi prijaznih in prijetnih materialov. Čakalnice pa bodo hkrati razstavne galerije izbranih del slovenskih umetnikov.”

Smelost projekta je vredna posebne pozornosti in družbene podpore, saj je skoraj neverjetno, da je v Sloveniji zdravstvena dejavnost edina, ki mora v celoti kriti davek na dodano vrednost. To pa pomeni za gradnjo medicinskega centra, namenjenega zdravljenju bolnikov, podražitev gradnje za 19 odstotkov!

Novogoriški župan Črtomir Špacapan je po postavitvi temeljnega kamna bodočega medicinskega centra Vid v priložnostnemu nagovoru poudaril pogum in smelost investitorja dr. Francija Šalamuna. S svojim dejanjem demantira vse tiste na novogoriškem, ki tarnajo, kako je na Primorskem premalo hrabrih ljudi, ki bi se odločali za pomembnejše naložbe. Zato je zaželel, da mu pri tem velikem dejanju pomagajo vsi, ki to lahko storijo ali bi morali storiti. Tako mu je pomagala tudi goriška občina, ki je manjša soinvestitorica projekta. Naš prostor bo z uresničitvijo Šalamunove zamisli namreč dobil sodoben medicinski center, kakršnih je malo v Evropi. V njem nam bodo na voljo vrhunske medicinske storitve, ki bodo presegale evropsko raven. In jamstvo za to je prav dr. Šalamun, ki se ob svojem rednem medicinskem delu vseskozi izobražuje še drugod po svetu ter prinaša v naš prostor najnovejše izsledke medicinske znanosti.

Novi medicinski center potrebujemo tudi zato, ker bo ustanova ponudila zdravstvenim kadrom na Primorskem nove priložnosti za zaposlitev. V njej bodo nudili svoje storitve tudi drugi zdravniki in specialisti, zato bo nova ustanova zares bolnica v malem!

Na slovesnosti so zagotovili, da sledi postavitvi temeljnega kamna takojšnji začetek gradnje Medicinskega centra Vid in da ni ovir, ki bi preprečile njegovo zgraditev do konca leta 2000... In ko bo center zgrajen ter nared za sprejem prvih pacientov, bomo v reviji Kras predstavili, kakšne medicinske storitve si bomo pacienti v njem lahko zagotavljali. Tudi s Krasa in z območij, ki prometno težijo proti Novi Gorici iz Italije in osrednje Slovenije.

Arhitektura Medicinskega centra Vid

NAJSODOBNEJŠA ZDRAVSTVENA USTANOVA

Avtorji Medicinskega centra Vid v Kromberku pri Novi Gorici Adrijan Cingerle, mag. Boštjan Furlan in Boštjan Kikelj, vsi univ. dipl. inž. arh., so funkcionalne, estetske in materialne želje idejnega vodje projekta in investitorja dr. medicine Francija Šalamuna s svojo ustvarjalnostjo izrazili z načrtom, ki so ga tudi opisali. Predstavljamo njihov opis in nekaj najbolj tipičnih pogledov na vnanjost in v notranjost medicinskega centra Vid. Projektno delo za tehnologijo je opravila Marija Konečnik, univ.dipl.inž.arh., statika je delo Darje Mirc, univ.dipl.inž.grad., projekt za električne instalacije je izdelala Bea, d.o.o., projekt za strojne instalacije pa je izdelal Pina, d.o.o.

Sodobnost in tradicija

Oblikovanje stavbe medicinskega centra označujeta prepletanje sodobnosti in tradicije.

Od samega začetka je bila pri projektiranju prisotna želja, naj medicinski center po zasnovi odseva svežino, uporabnost in prijaznost uporabniku in naj bo po tehnološki opremljenosti najsodobnejši center v Sloveniji in med najboljšimi v tem delu Evrope.

Hkrati smo želeli upoštevati stara načela, ki so tako rekoč že izginila iz našega znanja. Avtorji namreč menimo, da se dobre arhitekture ne da le narisati na papirju in pozneje preprosto prenesti v naravo. Potrebno je bolj poglobljeno raziskovanje lokacije, da bi mogli ugotoviti in preveriti, kakšna naj bo stavba, ko bo postavljena v naravi, svoje okolje ugodno nadgradila in da bo hkrati prijetna za bivanje. Zato smo se odločili za pristop, ki so ga nekdaj že uporabljali stari mojstri, in izhaja iz geomantije - iskanja pravilne oblike in umeščenosti stavbe v danem prostoru.

Geomantija – uglašenosť z naravo

Opravili smo geomantično analizo lokacije (Robi Lavin, februar 1998). Postopek energijske zaznave kakoosti bivanja je utemeljen na merjenju prostorskih napetosti, značilnosti njihovega energijskega pretoka in določitvi blagodejnih območij za gradnjo.

Na lokaciji, namenjeni gradnji medicinskega centra, je energijski sistem sestavljen iz dveh linij, ki se križata na glavnem centru. Zasnova stavbe temelji na geometriji teh linij. Glavna energijska linija (ley-linija) definira usmerjenost celotnega objekta, lokalni energijski liniji pa ustreza smer glavne dohodne poti. Tako zasnovana stavba bo po tej liniji sprejemala vase energijski tok in ga na se-

čišču linij (glavni energijski center) koncentrirala ter pošiljala v notranje prostore stavbe. Glavni energijski center smo kot ključno točko lokacije označili z veliko elipso, orientirano v smeri dohodne poti.

V arhitekturni rešitvi, ki izhaja iz geomantične raziskave, smo dosledno vzpostavili skladnost med izvornim magnetnim poljem zemljišča in notranjimi prostori stavbe.

Zidovi in elipsa

Konceptualno je objekt znanovan kot niz vzporednih zidov, med katere bodo vstavljeni funkcionalni volumni. Zidovi bodo podaljšani, tako da se bo ustvarjalo medsebojno prepletanje grajene strukture in naravnega zunanjega okolja.

Na ta urejen niz bo pripeta stena v obliki elipse, ki bo objemala glavni energijski center. S svojo obliko bo elipsa zunaj reinterpreterirala 'borjač', to je dvorišče, in zaznamovala vhod, v notranjosti pa oblikovala sprejemni prostor.

Osrednji volumen bo opravljal 'javno' funkcijo – namenjen bo zadrževanju obiskovalcev, po potrebi pa se spremenil v priložnostno galerijo. Ta osrednji del bo svetel dvovišinski prostor z veliko stekleno streho, ki oblikovno izhaja iz tipologije primorskega 'ganka', to je balkona.

Celoten program medicinskega centra (ordinacije, operacijski blok, apartmaji, ...) bo nameščen levo in desno in od osrednjega volumna.

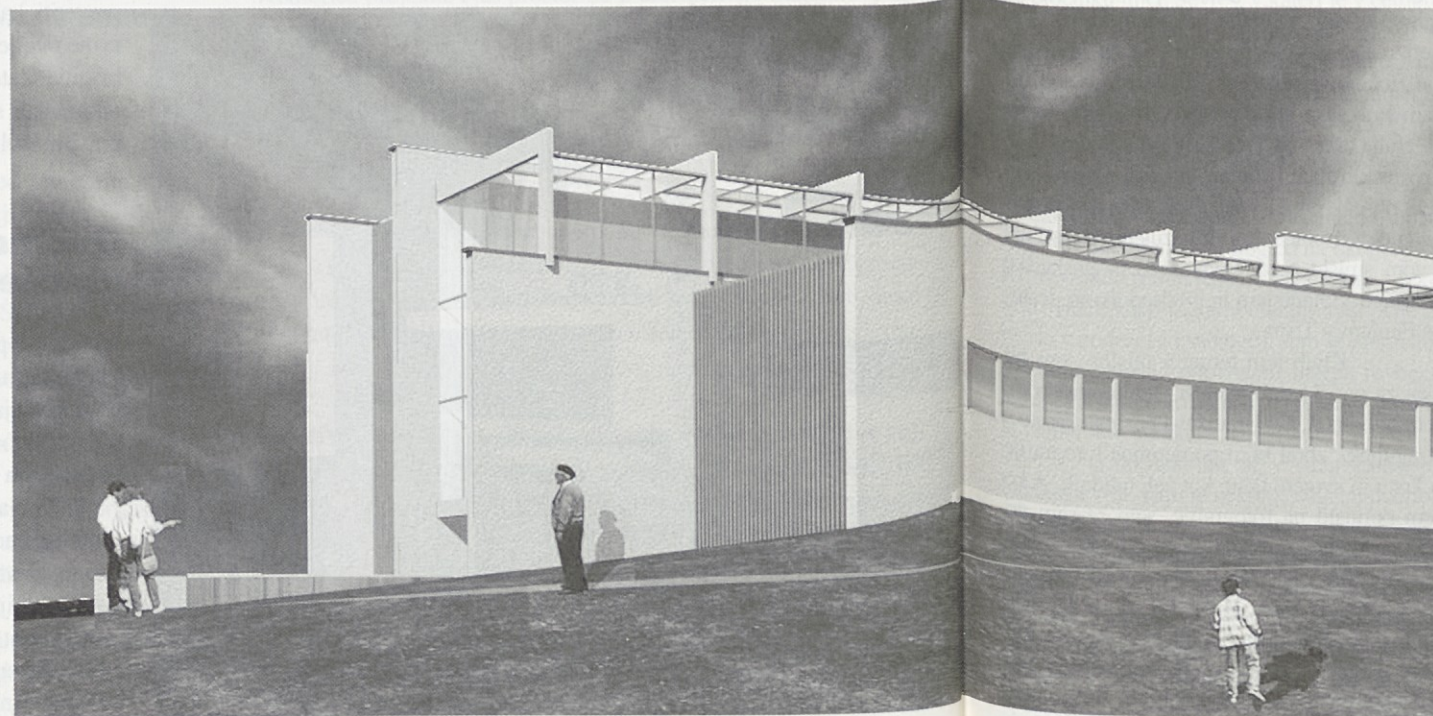
Udobje pacientov

Z inovativnim razporejanjem notranjih prostorov smo želeli za obiskovalce medicinskega centra – paciente in njihove spremljevalce – oblikovati predvsem prijeten in bolj human prostor, kjer čakanje ne bo stresno in omejeno le na nekaj kvadratnih metrov ponavadi slabo osvetljenega prostora. Namesto tega bo osrednji prostor objekta, ki je namenjen zadrževanju pacientov,

velik, svetel in zračen in se bo s pogledi odpiral v park pred objektom. Ta prostor bo deloval tudi kot galerija, saj bodo v njem priložnostno tudi razstave. V njem bo tudi manjši bar. Manjše čakalnice posameznih ordinacij bodo zagotavljale pacientom večjo intimnost in se diskretno prelivalo v ta osrednji prostor.

Vsi prostori bodo dobro dostopni invalidnim osebam, saj so višinske razlike povsod premoščene z dolgimi rampami, ki v objektu delujejo tudi kot pomembni oblikovni elementi. Dovozi v objekt omogočajo, da se bolnike ali starejše osebe pripelje v neposredno bližino vhoda in do svoje ordinacije potrebujejo najkrajšo možno pot.

Program in številke

Skupna površina objekta bo 3057 kvadratnih metrov (m²).

Klet

Površina kleti bo 1147 m². Kletni prostori bodo deloma vkopani. V vkopnem delu bodo garaža z dovozom za nujno medicinsko pomoč ter servisni prostori objekta. Nevkopani del kleti je namenjen prostorom za fizioterapevtsko dejavnost in lepotilnim salonom. Vhod v kletne prostore bo oblikovan po rampi iz bližnjega zunanjega parkirišča.

Pritličje

Površina pritličja bo 1230 m². Vhod v pritličje bo potekal vzdolž dolge rampe, na kateri bo urejena dohodna pot. Ob elipsasti steni bo dvoriščni prostor z vodom; urejen bo tudi dostop za osebe, ki se težje gibljejo, z vozilom. Stena v obliki elipse se bo nadaljevala v notranjost objekta in oblikovala vstopno dvorano, kjer bo postavljen informacijski blok, vzdolž stene pa bo stopnišče za dostop v čakalnice v nadstropju.

Osrednji prostor v pritličju bo namenjen čakanju, oblikovan pa bo tako, da se

bo v njem priložnostno postavljalo razstave. V njem bo tudi manjši bar. Prostor bo dvovišinski, z veliko stekleno streho in s popolnoma zasteklenimi fasadami, tako da bo deloval kot dobro osvetljen in zračen ter nudil poglede v naravo.

Levo in desno so predvidene splošne in specialistične zdravstvene ordinacije, okulistična ordinacija z optiko, lekarna in laboratorij. Vsaka izmed teh ordinacij bo imela svojo manjšo čakalnico, ki se bo s stekleno steno odpirala v osrednjo dvorano, sestrski prostor in samo ordinacijo s pripadajočimi potrebnimi prostori.

Nadstropje

Površina nadstropja bo 680 m². Nadstropje bo namenjeno zahtevnejšim medicinskim posegom ter nekajdnevemu okrevanju pacientov. Za obiskovalce bo v nadstropju manjša čakalnica.

Operacijski blok bodo sestavljale tri dvorane, namenjene zelo zahtevnim operacijam, z vsemi pripadajočimi prostori (prostor za anestezijo, recovery, priprava osebja,...). Instalacije za zagotavljanje ustrezne kakovosti zraka, osvetlitve in higiene ter sama medicinska oprema v teh prostorih bodo tehnološko na vrhunski ravni.

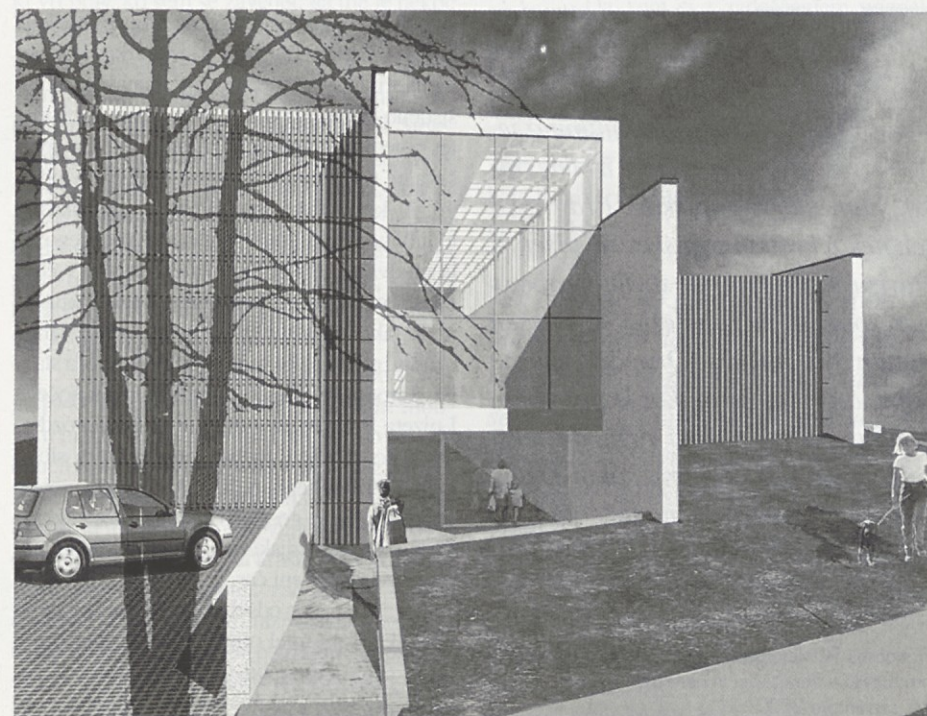
Apartmaji so namenjeni nekajdnevemu okrevanju po zahtevnih operacijah. Vsak apartman bo nudil udobno namestitev ene osebe s kopalnico in priročno kuhinjo. Poleg apartmajev bodo sestrski prostori za nego bolnikov in nočno dežurstvo.

Del prostorov v nadstropju je namenjen tudi pisarnam.

Zunanja ureditev

Zunanja ureditev temelji na ideji, naj se čim več prostora nameni parkovni ureditvi, zato smo tudi objekt potisnili na severni rob parcele. Skozi park bodo speljane tlakovane poti do vhoda v stavbo.

Potrebne parkirne površine bodo nameščene nevsiljivo ob zahodni strani objekta zaradi enostavnega dostopa do prostorov v kleti, ostala parkirna mesta pa bodo nameščena v garaži, tako da bo ostalo pred objektom več zelenih površin.

Strani iz dnevnika

VELIKO

POŽRTVOVALNEGA DELA ZAHTEVA TAKO SIJAJNA PUBLIKACIJA, KOT JE REVIIJA KRAS...

Boris Pahor

No, pariško okolje konec januarja, jaz pa tam, ker je založnik, zdaj moj prijatelj Pierre Guillaume de Roux, dobil sporočilo urednika oddaje Arte, da želijo pogovor z mano za pripravo četrtmesečnega televizijskega portreta. In tako sem bil tam ob določeni uri, ko je prišla ekipa, ki jo je vodil gospod Pierre-Andr  Boutang, in spremenila uredni stvo založbe Syrtes v nekak sen zasilen studio. Premaknili so mizo in sede a, kljub soncu delali  e umetno svetlobo, poskušali ton glasu, dokler ni stekel pogovor, ki je potem trajal dobri dve uri.

A priznam, da se poteka časa nisem zavedal. Oddajo je spo elo zanimanje za novele, ki so bile izšle kot četrta moja prevedena knjiga v francoščino; ker pa je zbirka razdeljena na tri dele (so motivi, ki se nanašajo na fašistično dobo, so drugi, posvečeni nacizmu, ter potem  e povojna doživetja), je imel spraševalec vsebinsko kar pestro bero na razpolago. A, kot večina poročevalcev v časnikih in tednikih, je tudi gospoda Boutanga pritegovala predvsem usoda Trsta in Primorske v času fašistične diktature, ker je šlo za pravo odkritje. In tako je, razumljivo, moja oseba ostala v ozadju, medtem ko se je prikazala goreča stavba Narodnega doma ali podoba umirajočega Lojzeta Bratu a. In v zvezi z zadnjim pozdravom, ko mladina zapoje glasbeniku v slovo njemu priljubljeno pesem Monotono pojejo kraguljčki, si je gospod Boutang zaželel kaseto. Kar bo televizijskemu prikazu dodajalo poseben poglavitveni  ar.

Ko sem odšel in stopal med pešci po pločniku, sem imel občutek nekakšne nerealnosti: takó sem se bil vživel v ozračje preteklosti, da sem pozabil na kraj in prostor. In

spraševal sem se, tako med potjo, ali sem logično povezoval dogodke, jim pravilno pridal spominske fle e, svoje komentarje. Tak , spraševal sem se, ali me ni kje zaneslo, da sem se preveč razdal, ali pa kaj podal preveč osebno, premalo zgodovinsko. No, a hkrati me je preve alo svetlo zadoščenje, da je marsikaj tujini nepoznanega prihajalo do veljave.  e nekaj let namreč ob raznih priložnostih - zadnjič v nastopu z Evgenom Bavčarjem v dvorani Slovenske akademije - poudarjam, da mora slovenska oblast seznaniti evropsko javnost s početjem fašizma na Primorskem in med vojno v Sloveniji, žal pa ni na take zahteve nobenega odziva. Kot da gre za absurden in umazan sporazum v imenu političnih koristi, karierizma ali pa celo, pri nekaterih, za odmi ljanje zločinov okupatorja, s katerim so sodelovali. Prav takó naleti govor o zločinih fašizma na gluha ušesa na Tržaškem pri italijanskih in slovenskih članih vladne levičarske stranke, ki želi doseči pomiritven vseitalijanski modus vivendi z desnico, kar dokazuje tudi srečanje v tem smislu med predsednikom poslanske zbornice Violantejem in predsednikom desnice Finijem v Trstu.

Kljub tem temnim mislim sem bil vsaj za pariški del pote en. Telefoniral bom, sem se odločil, naj Bratuževa pošljeta kaseto s Kragulj ki, zbral bom pomembne fotografije o Trstu in svojem delu, kot želi urednik. A ko sem pomislil na fotografije, sem se sam pri sebi nasmehnil, ker prav pred odhodom zdoma sem bil poslal sveženj fotografskih posnetkov za revijo Kras, kot je bil prosil Marjan Zlobec, ki je bil pripravil intervju z mano. Zanimanje za podatke o mojih življenjskih etapah kar na dveh ravneh hkrati, na domači

Vresnici niso strani iz dnevnika, ker dnevnika ne pišem. A nekako bolj intimno je,  e rečem iz dnevnika, namesto iz zapiskov. Prav tako teh nekaj kratkih zapiskov ne pišem v Parizu, ker ne nosim stroja s sabo, s peresom pa si zabele im le kak sen datum ali naslov. Drugače mi ne uspe, da bi se zbral, kot je potrebno. Vendar pa po naravi drži, da tekst odgovarja takó datumu kakor kraju, časovni razlo ek je mogoče kdaj za dan ali morebiti dva, kar glede vsebine nima bistvenega pomena.

Paris

Pahorjeva pozdravna razglednica reviji Kras iz Pariza,
20.3.2000.

kraški in na evropski. Takšnim serpentinastim muham je namreč človek podvržen; zdaj ga zatajijo in, kot da je odšel s tega sveta, potem pa mora sam porabiti nekaj časa za pregledovanje albumov in map zato, da izbere različne posnetke za dva različna interesenta. Domačemu so namreč bolj pri srcu aktualna vprašanja in odzivi nanja, tujemu pa zgodovinska doba, katero odkriva na podlagi četverih novel. No, v bistvu gre za usodo istega sveta, samo zorna kota sta drugačna; vprašanje je samo, kako pravično in dostojno podati njegovo podobo. To je tisto!

Tako sem ugotavljal, ko sem stopal po pločniku ulice Sèvres, v kateri je v četrtem nadstropju majhna, a ugledna založba, in si mislil, da bi se še ne odpravil na postajo podzemne, ampak s hojo dajal duška notranjemu zadovoljstvu. In takó sem si sprva zaželel, da bi stopil mimo stavbe, kjer je Hotel Lutetia, zdravstveni center, kjer so nas maja 1945 pregledali ob vrnitvi iz Bergen-Balsena. Posebno razpoloženje bi vzbudil pogled na okolje, kjer so presojali o stanju rešenih organizmov. A ko sem videl, kako me ambulantni avto pelje iz mesta v podeželski sanatorij, sem se premislil; res nima smisla podoživljati tistega revnega telesnega stanja, ko sem si želel samo samote in tišine, sem si rekel.

Zato sem krenil v smer Luksemburškega vrta. Bilo je nekoliko dlje, a podoba zelenja je nekako lepo odgovarjala trenutku. Poleg tega bi bil tudi ločen od prometa. Da, in morebiti prav zaradi misli na rastlinje se mi je približal kraški svet in z njim strani njemu posvečene barvne revije Kras. Seveda, bilo je v zvezi s fotografijami, ki jih bo uredništvo uporabilo, a v resnici je bilo dosti več. Šlo je

za ovrednotenje pokrajine, ki ji je tuja dominacija zavrla kulturno rast. Šlo je za za edinstveni svet, do katerega pa centralna slovenska mentaliteta gleda nekako tako kot parveni na mizernega sorodnika.

Veliko požrtvovalnega dela zahteva tako sijajna publikacije, kot je revija Kras, sem si rekel, in sam dobro vem, kaj pomeni moledovanje sredstev, iskanje prispevkov, skrb za estetsko dovršenost, organizacija kolportaže.... Edino zadoščenje je lahko moralno; zavest, da si prispeval k potrditvi, kdaj tudi k rešitvi, naravne in človeške dragocenosti.

Priznam, stopil sem v Luksemburški vrt prav, ko sem se zavedel, da me je nekoč urednik revije Kras vprašal za sodelovanje, jaz pa sem nekoliko nerodno pripomnil, da ne vem, kaj naj bi prispeval o kraški specifik, ko pa je moje zanimanje obrnjeno drugam. Seveda se je mojemu sogovorniku zdelo za malo, da se takó umikam, čeprav ni bil umik, ampak je bila predvsem zadrega ob ugibanju, kaj naj bi prispeval. Zakaj, in to bi bil razložil, ko bi se še pogovor nadaljeval, res ne vem, kaj naj bi še dodal ob vsem, kar sem o kraških motivih že napisal.

In, kar se tega tiče, sta že v prvi knjigi 1948. leta dve črtici s čisto kraškim motivom in to celó z izrednim ozračjem ob uri priključitve in se zato na steni dutovskega dóma Prešeren vzradoščeno smehlja. Kar večji del knjige, ki ima zaliv v naslovu, je potem posvečena vasem in ljudem na kraški planoti, ko se verni sovražnik zamenja zahodnega. V naslednji zgodbi ilegalni raznašalci tihotapijo knjige v brk fašističnim patroljam in policijskim vaškim zasledovalcem. Igro vetra skozi iglice borov je slišati v nočni tišini sredi libij-

ske puščave na arabski zemlji, ki se tudi pripravlja na zarjo svobode. Ni kaj, v resnici ni pripovednega dela brez kraškega življenja, pa naj si bo v natrpanih celicah Coronea, kjer je mesto samo na videz potuhnjeno za zatemnjenimi okni, ali v povojnem času, ko je že zaplalo novo utripanje po četrstoletni dušitvi duha in besede. Da, kaj naj še dodam, sem se vprašal.

A ko sem se ustavil ob bazenu, ki je v Luksemburškem vrtu košček raja za otroke in njihove čolničke, sem se zagledal v tistega, ki je bil drvel daleč do srede vodne površine, a se je zasukal in se začel vračati, ker mu je tako ukazal malček s pritiskom na daljinski usmerjevalnik. Kako drugače je vse to kot v letih našega otroštva, sem si rekel. A tako sem tudi ugotovil, da v mojih delih od samega začetka plivka morska voda, od prve črtice, ki jo je objavil Milko Matičetov v ilegalni kraški reviji Brinjevka, od zapisov v Malajdi, ki sem jo uredil sam, od revije, ki sem ji za naslov dal Kocbekov stih - vse do dela, natisnjenege v slovenski državi 1999. leta, se tako ali drugače zasveti obala iz belega kraškega kamna od Mola San Carlo do Devina.

A ko sem tako razmišljal o sožitju kraškega sveta in morskega brega ob luksemburškem bazenu, so se mi živo prikazali školji, ki branijo obalo pred razbesnelimi valovi. In tedaj sem se zavedel vsebine novele Na školjih, ki ima tak naslov zato, ker se dejanje zaključí na obali, vendar se ves potek razvija na gmajni, ob borovcih, na robu jamskega zrela...

Da, sem si z zadoščenjem priznal, tudi ta novela je v zbirki, ki je zdaj na pulitih francoskih knjigarn; novela, posvečena Linu Legiši, znanstveniku iz Mavhinj. To je v tisti zbirki, o kateri je bil prej govor z urednikom Arte v oddaji Metropolis, v televizijski oddaji, ki jo lahko poslušas v francoščini in nemščini. Na izbiro!

Kot zmeraj, ko me zaposluje spodbudna ugotovitev, sem se s hitrimi koraki napotil proti izhodu. Odločil sem se bil namreč, da bom urednika lepe kraške revije s temi stranmi iz dnevnika obvestil o promociji pokrajine, ki se z edinstvene planote preveša vse do modrega zaliva.

Nov roman Brine Švigelj Mérat

SMRT SLOVENSKE
PRIMADONE

Agencija Kras

Na knjižne police je prišel iz zbirke Nova slovenska knjiga v založbi Mladinske knjige nov roman Brine Švit - Brine Švigelj Mérat "Smrt slovenske primadone". Avtorica je že uveljavljena pisateljica, prevajana tudi v tuje jezike. Njen najnovejši roman je hkrati izšel v Parizu v francoščini. Velik del svojega ustvarjalnega časa preživi v Parizu, odkoder tudi poroča za časnik Delo, in redno prihaja tudi v Ljubljano. Kadar le more, pa ga preživlja v Zagreju na Krasu, kjer si s soprogom prenavljata kraško domačijo.

Urednik zbirke Nova slovenska knjiga Aleksander Zorn pravi, da novi roman prinaša v našo književnost nove teme. Iztanjšano čutenje ženske pisave popisuje zapletene odnose slovenske operne pevke do matere, homoseksualnega ljubimca, ki je tudi popisovalec dogajanja, ter opernega sveta Evrope, od Pariza do Ljubljane. To je prostor velike glasbene umetnosti, umetnikov in njihovih satelitov, pa spet najmanjših marginalnih dogodkov in življenjskih detajlov, skrbno uglasben v enovito, lucidno pisavo, ki se razprostira nad svetom kot sentimentalna koprena, da nas zaščiti pred njegovo ostrino. Čutno, preciozno in elegantno.

Posebna plat romana je videnje Slovenije z očmi tujca, zanj nepoznana dežela. Pisateljica skozi oči svojega opisovalca predstavlja Ljubljano in Kras. Tako, na primer, njen pripovedovalec v romanu na 105. in 106. strani v dveh odstavkih spregovori o Krasu:

"... Zanimala me je tudi Slovenija. Opazoval sem to deželo, za katero sem prvič slišal v pritličju kavarne Coq Hardi v Madridu. Slovenija, poznate? je vprašala. Ne vem več, ali sem odkimal ali prikimal.

Zdaj poznam. Poznam travnike in gmajne in doline okrog Sežane. Mejne prehode z Italijo, legalne in ilegalne. Trte, ki so speljane tako visoko, da se lahko sprehajaš pod njimi. Nekakšna brezna in jame in še drugačne neverjetne pojave pod zemljo. Redke borove gozdove. Razglede na morje in še posebej tistega z Remekovega travnika. Tanka plast rdečkaste zemlje in debelo trdga kamenja pod njo. Kamnite zidove, veliko kamnitih zidov. Vasi, Lejkino Sežano (ki v resnici ni bila Sežana) in Remekovo, ki je nosila svarilno ime (Temnica). Gostilne. Temnovijoličasto vino, ki obarva usta, kot bi jedel borovnice. Lejkinega soseda Draga, ki me je gledal z blagostjo kot redkokdo. Nekaj slovenskih besed, kot na primer tisti verz: ... kaj jo je prignalo, od kod je le prišla čisto noter vame jokat lastovka...

Da Brina Švigelj Mérat dogajanje v svojem romanu "Smrt slovenske primadone" postavlja tudi na Kras, je razumljivo. V pogovoru z Danico Petrovič je za Delovo Sobotno priložo povedala, da redno prihaja v Ljubljano. Sicer pa je zadnje čase več na Krasu, v Zagreju, ki je postal zdaj njen drugi dom. In da bi sploh najraje živela pol v

Parizu, pol v Zagreju, in tu in tam skočila v Ljubljano... Na novinarkino vprašanje, česa se v prihodnjih dneh - po predstavitvi romana v Ljubljani - najbolj veseli, je odgovorila: Tega, da bom šla z možem za nekaj dni v Zagrejec! In na vprašanje, kaj je tam tako posebnega, dodala: Vse! Morje, lisice in sme na travniku pod hišo, Franjo in Marica, ki sta naš drugi oče in mama, pa Karlo, Dorica, pa še druge Marice, Milena, Dušan... Hočem reči to, da se zvečer skupaj usedemo in spijemo kozarec terana. Ne, dva, tri kozarce...!

Najnovejši roman Brine Švit "Smrt slovenske primadone", ki obsega 172 strani, je naprodaj za ceno 3980 SIT v knjigarnah v Sloveniji. Po poštnem povzetju pa jo je mogoče naročiti pri Mladinski knjigi na telefonski številki 080-12-05 (24 ur na dan!) in 01/241-33-00 ali na spletni strani: www.mkz-lj.si.

Mobitel podpira slovenski regatni šport

BARCOLANA 2000

ZA VIHARNIKOM ŠE VELIKI VIHARNIK

Agencija Kras

Ob petju vodilne slovenske sopranistke Norine Radovan na ladijskem premcu, oblečene v razkošno obleko Mobitelove rdeče barve, ki jo je ukrojil Alan Hranitelj, je v petek, 9. junija popoldne zaplul na svoj krst v piranski mandrač Mobitelov Veliki Viharnik, ta čas najdaljša slovenska regatna jadrnica. Spremljala ga je Mobitelova regatna jadrnica Viharnik. To je bil začetek velike krstne slovesnosti. O Mobitelovih promocijskih ciljih s svojo regatno floto je spregovoril njegov direktor Anton Majzelj. Operna pevka Norina Radovan je zaželela Velikemu Viharniku in Viharniku mirno morje in čim več vetra v njuna jadra ter z razbitjem steklenice šampanjca ob boku nove jadrnice krstila Velikega Viharnika. Skipper in prvi krmar obeh Mobitelovih jadrnic Dušan Puh pa je predstavil tehniške značilnosti novega plovila ter posadki obeh Viharnikov. Za ritmično in tekmovalno razpoloženje je poskrbela instrumentalna skupina The Stroj, ki je že na Barcolani 1999 s svojim tekmovalnim ritmičnim udarjanjem na najrazličnejša tolkala vzbudila veliko navdušenja in zanimanje javnosti.

Veliki Viharnik
je dolg 19,2 m,
širok do 5,2 m,
njegov vgrez je 3,6 m,
tehta 12 ton,
jambor se dviga 28 m
nad vodno gladino.
Glavno jadro ima
površino 117 m²,
flok 80 m²,
drifter 130 m²,
genaker 350 m²
in spinaker (trebušec)
490 m² površine.

Potem, ko je posadka krmarja Dušana Puha z Viharnikom nanizala kar osem zaporednih zmag, je prvič razpel svoja jadra tudi Veliki Viharnik. Že na 17. sredozemski navigacijski regatni klasiki Rimini-Krf-Rimini je preplul tisoč milj dolgo regatno pot v rekordnem času 115 ur in 22 minut. Prvi krmar in skipper Dušan Plut ter jadranci Džoko Babelič, Rudi Frantar, Dean Gulič, Robi Klun, Dušan Konrad, Marjan Matevličič, Davorin Miklaveč, Peter Natek, Samo Potokar in Ivan Žigo so tako za 28 minut in 30 sekund izboljšali dotedanji rekord te jadranske regate. Leta 1998 ga je postavila regatna jadrnica razreda Open Riviera di Rimini, ki je do nastopa Velikega Viharnika od junija 1998 zmagala na vseh regatah na Jadranu in v Sredozemlju.

Lanskoletna Barcolana, največja regata s skupnim štartom sodelujočih plovil

na svetu, je spodbudila Mobitel, da je Viharniku ob bok postavil Velikega Viharnika. Plovilo sodi v ekskluzivni oceanski regatni tekmovalni razred WOR 60. To svetovno regatno floto ta čas sestavlja nekaj več kot trideset jadrnic, katerim se bo pridružilo še nekaj vrstnic, ki jih dokončujejo v nekaterih najbolj znanih specializiranih ladjedelnicah za regatne jadrnice. In na Barcolani 2000 v oktobru si želijo Mobitelovo vodstvo, Dušan Puh s svojimi jadranci in tudi premnogi Slovenci, da Veliki Viharnik zmaga.

Viharnikova zmaga na oktobrski Barcolani 2000 bi bila ne le pomemben Mobitelov promocijski dosežek in pomembna, odmevna športna zmaga, ampak tudi na nek način prevzem jadranskega primata Slovencev v Tržaškem zalivu, katerega obala od Trsta do Tržiča je bila do konca prve polovice 20. stoletja domovanje pretežno sloven-

skih ribičev in slovenskega življa. Prav iz Barkovelj (Barcola), po katerih se tradicionalna regata Barcolana imenuje, izvira tudi najstarejše plovilo na tam prostoru - čupa. To je iz drevesnega debela izdolben čoln, močno podoben čolnu, kakršnega so v prazgodovini uporabljali mostiščarji na Ljubljanskem barju.

Da bi bralci revije Kras поблиže spoznali ozadje in značilnosti jadranske regate Barcolana v Tržaškem zalivu, ki se je udeležuje na tisoče jadrnic in tekmujejo v različnih kategorijah, spremlja pa jo na desettisoče ljudi v spremljevalnih plovilih in z obale, bodo njeni izdajatelji v naslednjih izdajah predstavili regatna pravila tega tekmovalnega in obudili tudi spomin na slovensko ribištvo med Trstom in Tržičem, pod Tržaškim Krasom.

BORZA NEPREMIČNIN

Na več predlogov bralcev, naj v reviji Kras oživimo nekdanje uveljavljeno BORZO NEPREMIČNIN, objavljamo tokrat dve ponudbi. Resni povpraševalec išče opuščeno ali prazno domačijo na Krasu z možnostjo najema ali odkupa.

Lastnica posesti dvesto metrov od vasi Barka pa prodaja zazidljivo parcelo velikosti 1500 kvadratnih metrov z veljavnim lokacijskim in gradbenim dovoljenjem ter možnostjo napeljave vode, elektrike in telefona.

Najem - odkup opuščene ali prazne domačije

Iščemo lastnika oziroma lastnike opuščene ali prazne kmečke domačije, zunaj strnjenege naselja, za rejo manjšega števila konj, s hektarom ali več travniških in pašniških površin. Domačijo bi uredili za bivališče manjše družine.

Prosimo, naj ponudniki sporočijo svoj naslov in telefon reviji Kras po telefonu na št. 05/766-02-90 ali po pošti na poštni predal 17, 6223 Komen.

Ponudnikom nepremičnin na Krasu in v njegovi bližini ter njihovim kupcem ali najemnikom omogočamo v tej rubriki objavo svojih sporočil zato, ker pomeni vsaka obnova in ožvitev morebitne hiše, domačije ne samo oživljanje kraškega prostora, ampak tudi povečevanje njegove skupne vrednosti. Obnovljeni domovi in domačije, urejena njihova okolica in ponovno obdelovana polja, pokošeni travniki in vzdrževane gmajne so velik prispevek k obnavljanju in ohranjanju kulturne krajine in avtentične podobe prostora. To vse pa pomeni tudi njegovo večjo uporabno, tržno vrednost in hkrati tudi večje zanimanje ne le kupcev in najemnikov nepremičnin zanj ampak tudi turistov, ki se zanimajo za Kras in njegove lepote.

Svoje ponudbe in svoja povpraševanja sporočajte pisno na uredništvo revije Kras, p.p. 17, 6223 Komen ali po telefonu na številki 067/766-02-90 in 061/121-46-90, po faksu na številki 067/766-02-91 in 061/121-46-95 in po elektronski pošti: mediacarso@eunet.si.

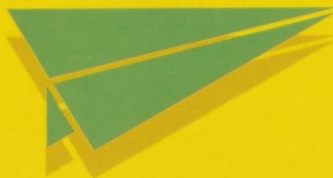
Uredništvo

Zazidljiva parcela na samem s pogledom proti Vremščici, Škocjanu in Štanjelu

V Barki, slikoviti vasici 600 metrov nad morjem, 5 kilometrov jugovzhodno od Škocjanskih jam in po cesti 10 kilometrov od železniške postaje Vreme pod Vremščico - na prehodu Krasa v Brkine - je na prodaj na sliki prikazana parcela z izdanim veljavnim lokacijskim in gradbenim dovoljenjem za zgraditev kamnite hiše z ateljejem. Parcela meri 1500 kvadratnih metrov in je dvesto metrov zunaj vasi. Z nje je čudovit razgled na planino Vremščica proti severu in na Škocjanske jame s Škocjanom proti zahodu. Pogled z nje sega proti spodnjemu Krasu do Štanjela in Kobjeglave. Možen je priključek vodovoda, elektrike in telefona.

Povpraševalcem svetujemo, naj za vse nadrobnejše informacije telefonirajo na telefonsko številko 01/125-91-81!

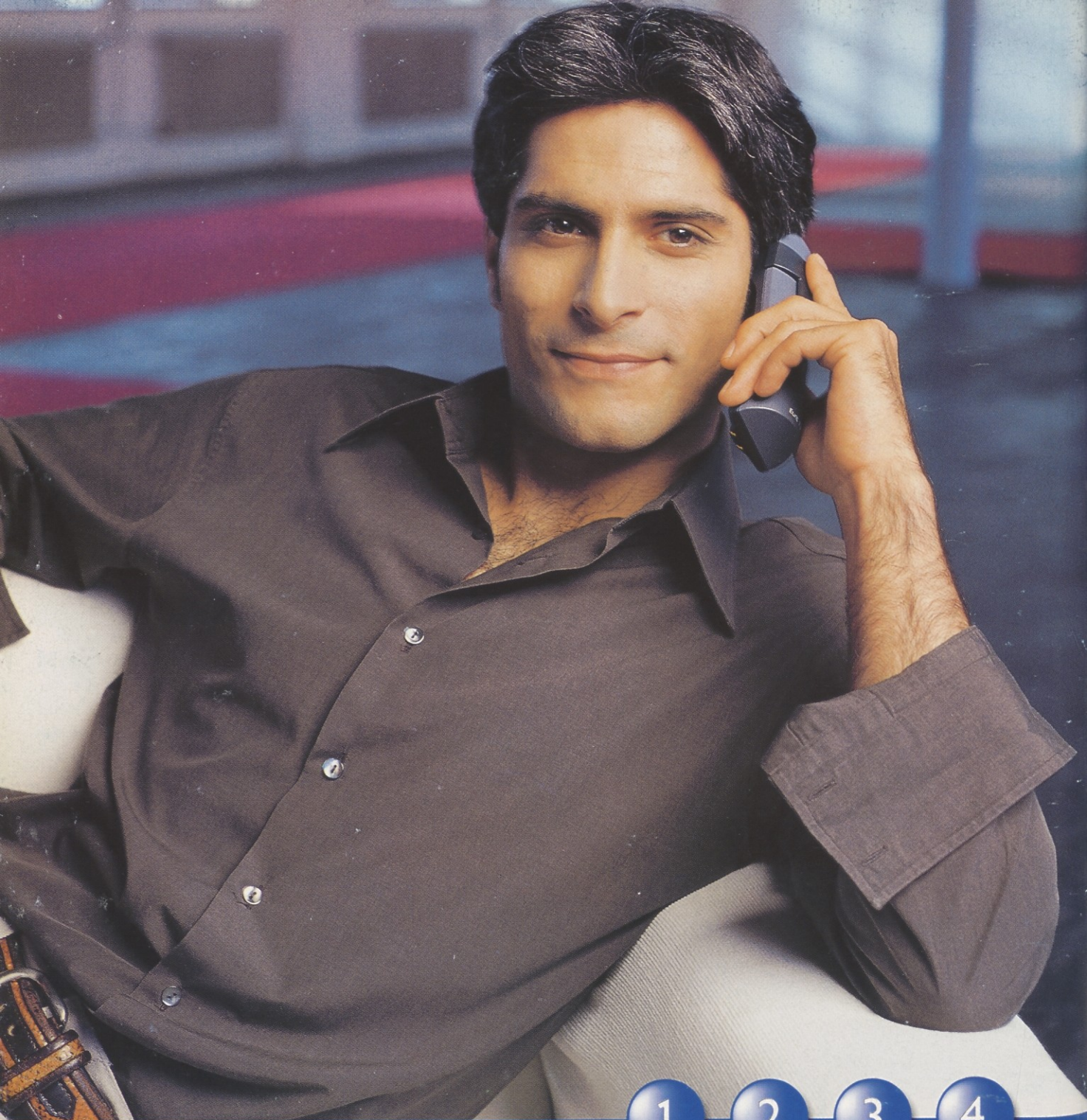

Aerodrom Ljubljana

Na poti k soncu!

**Duty&Tax
FreeShop**

- 1 ENKA
- 2 DVOJKA
- 3 TROJKA
- 4 ŠTIRKA

Nova ISDN izbira!

Preprosto več svobode! V izbiri, v odločitvi, v telefoniranju! Novi paketi ISDN s prenosnim telefonom za zahtevnejše uporabnike. V paketu je vse, kar analogni telefonski priključek potrebuje za prehod na ISDN: priključitev paketa ISDN, telefon Eurit 33 ali prenosni telefon Eurit 133, modem Stollmann ali zmoglivejši modem US Robotics, paket SiOL (dostop do interneta).

Osnovni ISDN paket ENKA odšlejši že za **39.900,00 SIT!**

Pokličite brezplačno telefonsko številko 080 3000 ali povprašajte v najbližji Teletrgovini.

*Dobra
igra
dobrih
gospodarjev*

S profesionalnim delom smo dosegli dobre poslovne rezultate, pridobili zaupanje evropskih sosedov ter obogatili tako Goriško kot državo. Prepričani smo, da mora imeti uspeh dobrih gospodarjev tudi človeški obraz, zato podpiramo tudi nekomercialna prizadevanja za lepše in duhovno bogatejše življenje. Verjamemo v uspeh slovenskega poslovnega optimizma, zaupamo ljudem, s katerimi sodelujemo, spoštujemo gosta – sodobnega človeka, obremenjenega z intenzivnim delom.

V igri je več kot igra.

Hoteli Igralnice Turizem

Zelo po svetu. Zelo Mobi.

Petja

Tadej

Mobigostovanje. V več kot 70 državah sveta.

Tako:

Mobigostovanje po naročilu - popoln roaming je najboljša izbira, če se odpravljate v tujino za dalj časa. Omogoča vam namreč uporabo vseh storitev, ki jih ponuja izbrano GSM omrežje tujega operaterja. Pred odhodom stopite le do našega najbližjega centra in izpolnite vlogo. Na računu Mobi morate imeti najmanj **5.000 SIT** (prej 10.000) **dobroimetja** za vsak mesec gostovanja.

in

Drugače:

Mobigostovanje za dohodne klice - samonastavitev bo zadoščalo, če greste v tujino le na krajši izlet oz. odpotujete za nekaj dni. Ta roaming vam zagotavlja **sprejem klicev in SMS-ov**. Storitve si povsem preprosto vklopite sami, torej ohranite tudi anonimnost. Iz omrežja Mobitel GSM (se pravi še v Sloveniji) pokličite s svojega mobilca **brezplačno številko 125** in sledite glasovnim navodilom odzivnika. Velja pa biti pozoren: sprejemanje klicev v tujini je namreč možno le, dokler je stanje na računu Mobi pozitivno.

Mobigostovanje vam je na voljo **brez priključne takse in brez naročnine**. Podrobnejše informacije in navodila za uporabo so na voljo v vseh Mobitelovih centrih, na naši spletni strani in na številki **121**.

mobi

ZA VSAK ŽEP

WWW.MOBITEL.SI